

આભાર

જૌન પખ્લોશીંગ દરે આ સલાનાં પુસ્તકો પ્રગટ કરવાનું-
કચુલ કરેલ છે તેને માટે આ સલા શ્રોમંત આપ્યા સાહેબ પંતનો
આભાર માને છે. જૈન સિદ્ધાંત સલા

સર્વે હક્ક સમાને સ્વાધીન છે.

Printed by Shah Manilal Chhaganlal,
Nav Prabhat Printing Press
Ghee kanta Road, Ahmedabad.
Published by Shrimant Appasahib
Pant, Aundh Publishing Trust,
Aundh, Dist. Satara.

નિવેદન

દોઢ માહુમ સુખનો અગિયારો છે, પરંતુ અગાઉ આપણે
 ઘણાં પદ્યોમાં જે સુખ માનીએ છીએ તે ખરું સુખ નથી.
 સુખ નાશ ન પામે તે જ સાચું સુખ છે અને એનું સાધન
 ન મળેલી જ પમાવ છે, માટે આપણું ઇચ્છન મર્મમય હોવું જોઈએ,
 આપણી પદેલી જાણીજાત છે.

આપણું ઇચ્છન મર્મમય હો માટે હોવું જોઈએ અને સંસાર-
 વ્યવહારનાં કાંઈ કાંઈનાં સાથે ધર્મિક ઇચ્છન કેમ ચાલે તે
 તે પુસ્તકમાંના નિષ્કર્ષો સામગ્રીથી જાણે છે. આ પ્રમાણે આ
 ગ્રંથ આપણી જાણીજાત મટેવું સમાવું પડેવું પુનઃ જણાવ
 વાળી રીતે છે તેથી જાનક કાવ્ય છે.

જાણીએ છીએ કે જે કંઈને જાણવા જાય તેની પાસે
 જાણે છે, જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે
 જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે
 જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે
 જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે
 જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે
 જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે

જેમકે નિષ્કર્ષ છે આ નિષ્કર્ષ છે જે જાણે છે જાણે છે જાણે છે
 જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે
 જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે
 જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે જાણે છે

આભાર

ઔષ્ધ પદ્ધતીશીઝ દરે આ સલાના પ્રસ્તુતો મગટ કરવાદું-
કથુલ કરેલ છે તેને માટે આ સલા થીમંત આપ્યા સાહેબ પંતને
આભાર માને છે. જોન સિદ્ધાંત સલા

卐

સર્વ દક્ષ સભાને સ્વાધીન છે.

卐

Printed by Shah Manilal Chhaganlal,
Nav Prabhat Printing Press
Ghee kanta Road, Ahmedabad.

Published by Shrimant Appasahib
Pant, Anandh Publishing Trust,
1, 1/2, 1/4, 1/8, 1/16, 1/32, 1/64, 1/128, 1/256, 1/512, 1/1024, 1/2048, 1/4096, 1/8192, 1/16384, 1/32768, 1/65536, 1/131072, 1/262144, 1/524288, 1/1048576, 1/2097152, 1/4194304, 1/8388608, 1/16777216, 1/33554432, 1/67108864, 1/134217728, 1/268435456, 1/536870912, 1/1073741824, 1/2147483648, 1/4294967296, 1/8589934592, 1/17179869184, 1/34359738368, 1/68719476736, 1/137438953472, 1/274877906944, 1/549755813888, 1/1099511627776, 1/2199023255552, 1/4398046511104, 1/8796093022208, 1/17592186044416, 1/35184372088832, 1/70368744177664, 1/140737488355328, 1/281474976710656, 1/562949953421312, 1/1125899906842624, 1/2251799813685248, 1/4503599627370496, 1/9007199254740992, 1/18014398509481984, 1/36028797018963968, 1/72057594037927936, 1/144115188075855872, 1/288230376151711744, 1/576460752303423488, 1/1152921504606846976, 1/2305843009213693952, 1/4611686018427387904, 1/9223372036854775808, 1/18446744073709551616, 1/36893488147419103232, 1/73786976294838206464, 1/147573952589676412928, 1/295147905179352825856, 1/590295810358705651712, 1/1180591620717411303424, 1/2361183241434822606848, 1/4722366482869645213696, 1/9444732965739290427392, 1/18889465931478580854784, 1/37778931862957161709568, 1/75557863725914323419136, 1/151115727451828646838272, 1/302231454903657293676544, 1/604462909807314587353088, 1/1208925819614629174706176, 1/2417851639229258349412352, 1/4835703278458516698824704, 1/9671406556917033397649408, 1/19342813113834066795298816, 1/38685626227668133590597632, 1/77371252455336267181195264, 1/154742504910672534362390528, 1/309485009821345068724781056, 1/618970019642690137449562112, 1/1237940039285380274899124224, 1/2475880078570760549798248448, 1/4951760157141521099596496896, 1/9903520314283042199192993792, 1/19807040628566084398385987584, 1/39614081257132168796771975168, 1/79228162514264337593543950336, 1/158456325028528675187087900672, 1/316912650057057350374175801344, 1/633825300114114700748351602688, 1/1267650600228229401496703205376, 1/2535301200456458802993406410752, 1/5070602400912917605986812821504, 1/10141204801825835211973625643008, 1/20282409603651670423947251286016, 1/40564819207303340847894502572032, 1/81129638414606681695789005144064, 1/162259276829213363391578010288128, 1/324518553658426726783156020576256, 1/649037107316853453566312041152512, 1/1298074214633706907132624082305024, 1/2596148429267413814265248164610048, 1/5192296858534827628530496329220096, 1/10384593717069655257060992658440192, 1/20769187434139310514121985316880384, 1/41538374868278621028243970633760768, 1/83076749736557242056487941267521536, 1/166153499473114484112975882535043072, 1/332306998946228968225951765070086144, 1/664613997892457936451903530140172288, 1/1329227995784915872903807060280344576, 1/2658455991569831745807614120560689152, 1/5316911983139663491615228241121378304, 1/10633823966279326983230456482242756608, 1/21267647932558653966460912964485513216, 1/42535295865117307932921825928971026432, 1/85070591730234615865843651857942052864, 1/170141183460469231731687303715884105728, 1/340282366920938463463374607431768211456, 1/680564733841876926926749214863536422912, 1/1361129467683753853853498429727072845824, 1/2722258935367507707706996859454145691648, 1/5444517870735015415413993718908291383296, 1/10889035741470030830827987437816582766592, 1/21778071482940061661655974875633165533184, 1/43556142965880123323311949751266331066368, 1/87112285931760246646623899502532662132736, 1/174224571863520493293247799005065324265472, 1/348449143727040986586495598010130648530944, 1/696898287454081973172991196020261297061888, 1/1393796574908163946345982392040522594123776, 1/2787593149816327892691964784081045188247552, 1/5575186299632655785383929568162090376495104, 1/11150372599265311570767859136324180752990208, 1/22300745198530623141535718272648361505980416, 1/44601490397061246283071436545296723011960832, 1/89202980794122492566142873090593446023921664, 1/178405961588244985132285746181186892047843328, 1/356811923176489970264571492362373784095686656, 1/713623846352979940529142984724747568191373312, 1/14272476927059598810582859694494

નિવેદન

દોઢ માણસ સુખનો અભિલાષી છે, પરિષ્કારથી માંડીને સુખ માનીએ છીએ. સુખ નાશ ન પામે તે જ સાચું સુખ છે. મનમાં જ પમાય છે, માટે આપણું દેહ આપણી પદેલી જરૂરીયાત છે.

માટે

?

આપણું દેહન મનમાં જ છે. માટે દેહન પદાર્થો કાચી ધરતીના સાથે મળીને દેહન પુનરાર્થના નિર્માણ કરવાની જરૂર છે. આ આપણી જરૂરીયાત સંતોષવા માટેની છે. તેથી જાનકાર થવું છે.

વેલા

આપણે જાણી લેવી જરૂરી છે કે દેહનનો મુખ્યત્વે બે ભાગો છે. એકે આત્મા છે, એકે 'ભૌતિક પદાર્થોનો દેહ' તરીકે જાણી લેવો. એ 'પદાર્થોનાં કોષો' અને 'તેઓ' એ બે ભાગો છે. આ બે ભાગો જોડાઈને જ દેહન બને છે. આ બે ભાગો જોડાઈને જ દેહન બને છે. આ બે ભાગો જોડાઈને જ દેહન બને છે.

આ બે ભાગો જોડાઈને જ દેહન બને છે. આ બે ભાગો જોડાઈને જ દેહન બને છે. આ બે ભાગો જોડાઈને જ દેહન બને છે.

ધનામી દરિદ્રાપના પરિણામમાં નિષ્ક્રિયતા જે કમ આપે છે તે કમ પ્રમાણે નિષ્ક્રિયતા જાપી શકવા નથી તેથી દિશગીર છીએ અને તેને માટે લેખિકા અમને ક્ષમા આપશે. નિષ્ક્રિય-પરીણામ દ્વારા પરિણમેલો ખરો કમ નીચે પ્રમાણે છે અને તે પ્રમાણે વાંચકને નિષ્ક્રિયતા વાંચવા વિનંતી છે.

૧	મગનલાલ ધનજીભાઈ માલગીયાં	પૃષ્ઠ ૧૨૫ થી ૧૫૧
૨	વલ્લભદાસ વીરપાળ શેઠ	" ૧૫૨—૧૭૧
૩	પુલકાંદ ભાઈચંદ માલાણી	" ૧૮૫—૧૯૭
૪	જમનુભલાલ પ્રભુલાલ સાહ	" ૧—૪૬
૫	ગુલામચંદ નાનચંદ શેઠ	" ૪૭—૮૨
૬	જયંતીલાલ રા. સાહ	" ૧૬૮—૨૦૮
૭	ડૉ. પ્રભાકર ચત્રભુજ	" ૮૩—૧૨૪
૮	ચંદ્રા એ. સાહ	" ૧૭૨—૧૮૪

મુદ્ર સંશોધન માટે પુરતી કાગળ રખાઈ છે, જતાં પૃ. ૧૭૨ માં 'લેખિકા' ને બદલે 'લેખિક' અને પૃ. ૧૮૫ માં 'ઓકાર' ને બદલે 'ઐકાર' સંસ્કૃતચૂંકી જાપાઈ ગયેલ છે, ઉપરાંત દક્ષિણે કે પ્રેસ દોષના કારણે કાંઈ કાનો-માત્ર આદિ હિડી ગયા હોય તો સુધારી વાંચવા વિનંતી છે.

જૈન સિદ્ધાંત સભા

ધર્મમય જીવન શા માટે
અને કેમ ગાળવું ?

એ વિષયક માગવામાં આવેલા
નિબંધોનો સંગ્રહ

નિષંધ વિષે થોડું

આ નિષંધ વિષે માહિતિ મને ખૂબ જ મોડી મળી. શાસ્ત્ર જોવાનો સમય નહોતો. તેથી જૂનકાળમાં જે વાંચેલું અને વિચારેલું તે પરથી તથા અનેક સાધુ મુનિઓના વ્યાખ્યાનથી જે જ્ઞાન મળેલું અને તે પર વિચારો કરતાં જે દષ્ટિ થોડી સામેલી તે પરથી આ નિષંધ લખ્યો છે.

નિષંધ મટે કોઈ નિશ્ચિત પાનાની મર્યાદા નહોતી, તેથી કેવડો નિષંધ લખવો એ પ્રશ્ન મુંઝરતો હતો. પરંતુ મારી પાસે સમય જ થોડો હતો તેથી એ સમયમાં જેટલું લખી શકાય તેટલું લખાય તેમ હતું, તેટલી મર્યાદા મેં રિવજરી. આ નિષંધને હજુ આથી જેવડો બનાવી શકાય એમ મને લાગે છે.

આ નિષંધમાં દ્રષ્ટાંતો જૈન ધર્મમાંથી લીધા છે. અન્ય ધર્મનાં પણ લીધા છે. જૈન ધર્મ વિશાળ છે. અને જ્યાં સલ હોય ત્યાંથી લેવા એ ઉત્તર છે એમ મને લાગ્યું છે.

મુખ્ય
તા ૩૦-૭-૪૫

} જયસુખલાલ પ્રભુલાલ શાહ

[illegible]

જેનાથી અમુક થાય, આબાદાનિ થાય, મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય તે ધર્મ.

ધર્મને બીજી રીતે વિચારીએ.

वस्तु स्वभावः धर्मः

વસ્તુનો જે સ્વભાવ તે ધર્મ.

પાણીનો સ્વભાવ ઠંડક આપવાનો, તૃષા છીપાવવાનો, સ્વચ્છ કરવાનો છે તે તેનો ધર્મ.

અગ્નિનો સ્વભાવ બાળવાનો, ગરમી આપવાનો, તે તેનો ધર્મ.

માનવીનો સ્વભાવ એટલે આત્માનો સ્વભાવ. આત્માનો સ્વભાવ આનંદમય છે. સત્ય, કલ્યાણ અને સૌંદર્ય તરફ દળવાનો છે. આપણને સત્ય, કલ્યાણ અને સૌંદર્ય તરફ લાઈ જાય તે ધર્મ.

આ વ્યાખ્યામાં આત્માના અસ્તિત્વનો સ્વિકાર છે. દેહ અને આત્મા એ બન્ને બિન્ન છે. દેહ તો માત્ર આત્માનું ખોળાયું છે. માણ છે એ તો આત્મા છે. આત્માના અસ્તિત્વ વિષે લખાણથી ચર્ચા કરવાનું અહિં શક્ય નથી. અત્રે તો એટલું જ સમજીને આગળ ચાલીએ છીએ કે આત્મા દેહથી જુદો છે. આત્માને કંઈ લાગેલા છે તેથી સંસારનું આ પરિભ્રમણ ચાલુ છે. અને આત્મા વિષે થોડું વિચારીશું.

આત્મા અત્ ધાતુનો બનેલો છે: તેનો અર્થ જ્ઞાનવાન થાય છે. અનેક વાદો આત્મતત્વ વિષે શંકાસ્પદ છે. પરંતુ એ વાદોને પશુ છુદ્ધિયાથી—પંચમહાભૂતથી સ્વતંત્ર એવી કોઈ વસ્તુનો સ્વિકાર કરવો જ પડે છે.

આત્મા વિષે શંકા ઉદ્ભવવાનું એક કારણ તો એ છે કે—આપણે શરીરને પ્રત્યક્ષ ભેદ જાણીએ છીએ. શરીરના જુદા જુદા અંગોને ઠાપું કરતા ભેદ જાણીએ છીએ. પરંતુ આત્માને પ્રત્યક્ષ ભેદ

જાણ નથી આત્મા એ રીતે જાણી છે. પરંતુ આપણે દેટલી વાર મૂર્ખને નથી જોઈ જાણ પરંતુ મૂર્ખના પ્રભાસ પરથી મૂર્ખનું અસ્તિત્વ આપણે શિશારી લખીએ છીએ, તેમ આત્માની આપણને અનુમાનથી પ્રતીતિ થઈ શકે છે. આપણે પોષ્ટ રીતે આત્માની કમિના ઈર્ષ્ય કરી રહ્યા છીએ.

આપણે તેનો વિચાર કરીએ તે આપણને જાણ પ્રભ થશે :
 “આ મનિષીને જે કંઈ વિચારો થઈ ગયા તે તેનું સંસ્કરણ હોજી
 કરે છે ! જ્યારના પાસે આપણે જ રીતે જોઈ દેશીએ છીએ !”
 આ પ્રાનનો જાણ આપણે આત્માની શીશર રીતે જ જાણી શકીએ.

જેવાક એમ કહે છે કે દીગ્ગંજનું સંસ્કરણ મન કરે છે.
 પરંતુ એ જાણ પૂર્વ નથી. આપણે જાણે કેવી જાણે છીએ
 જ્યારે જન જાણે વિચારો કરે જ છે : એ વિચાર મનના પ્રભાસ
 જે જાણે જ જાણે તેનો જોઈએ : જાણે તે જાણે આત્મા.

આ કુપી આપણે જાણે આત્મા છે જ. કુપી જ જે કુપી
 જાણે તે જાણે જાણે જાણે છે. જાણે જે કુપી આત્મા જાણે
 જાણે જે જે કુપી આત્મા જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે
 જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે

જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે

જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે

જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે

જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે
 જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે
 જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે
 જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે જાણે

કાષ્ટ એમ માને છે કે ધનપ્રાપ્તિમાં સુખ છે : એમ માની એ ધન પ્રાપ્તિ પાછળ પડે છે, પરંતુ એને સંતોષ કે શાંતિ મળતાં નથી. દગ્ગર પ્રાપ્ત થતાં લાખ મેળવવા ઇચ્છા થાય છે. લાખ મળતાં કરોડના સ્વપ્ના આવે છે. અને કરોડ મળતાં પણ સંતોષ નથી જ થતો.

અને કાષ્ટકે સંતોષ થાય તો પણ ધનપ્રાપ્તિથી જે સુખ મેળવવાની કલ્પના હતી એ સુખ તો મળતું જ નથી : લક્ષ્મી ચંચળ છે. એને જતાં વાર ન લાંબે : એને સાચવવાની પણ ચિંતા.

કાષ્ટને વિષયસુખ, સત્તા, અધિકાર વિગેરેમાં સુખ જાણે છે. પરંતુ એ પ્રાપ્ત થવા પછી પણ સંતોષ થતો નથી : એ સુખ અપૂર્ણ જાણે છે : ક્ષણિક જાણે છે.

અરે ! ગમે તેટલી લક્ષ્મી મળી, સત્તા પ્રાપ્ત થઈ, અધિકાર મળ્યો, ભોગ વિલાસની સામગ્રી મળી, છતાં ગાવા માણસને પણ જીવનમાં અપૂર્ણતા જાણે જ છે.

એથી પણ આગળ જઈએ : માનવીની સંપત્તિ દેવોની સંપત્તિ પાસે શી વિસાતમાં ? એક દેવની સમૃદ્ધિ અને વૈભવ આગળ આખી દુનિયાની સંપત્તિ પણ ટુચ્છ જાણે : અને એ દેવોનાં શારીરિક બળ, ક્રાન્તિ અને ભોગનાં સાધનોની જગતના સમૃદ્ધિસાળીમાં સમૃદ્ધિસાળી માણસને પણ ઈર્ષ્યા આવે. આટલું આટલું હોવા છતાં પણ એથી દેવોને તૃપ્તિ નથી. તો પછી માનવીને તો ક્યાંથી જ તૃપ્તિ થાય ?

આનું કારણ શું ?

આ બધા સુખો પરતંત્ર છે : આ બાહ્ય સુખો છે : એ પૌદ્ગલિક સુખો માટે બીજી વસ્તુઓ પર આધાર રાખવો પડે છે. જે વસ્તુ ક્ષણિક છે, નાશવંત છે, તે આપણને ખરું સુખ કેમ જ આપી

ધર્મ વગર શી હાની થાય ?

ધર્મ વગર શી હાની થાય તે હવે નિચારીએ.

દરિયામાં ખડકો હોય છે. વહાણો અને સ્ટીમરોને એ વસ્તુનો ખ્યાલ ન હોય તો એ ખડકો સાથે અથડાઈ પડે તેવો પ્રશ્ન સંભવ : આવા ખડકો સાથે અથડાઈ ન પડે તે માટે દીવાદાંડી રાખવામાં આવે છે : દીવાદાંડી એ વહાણોને બચ્ચાનોનું સૂચન કરે છે : અને એ રીતે યોગ્ય માર્ગ દોરે છે. દરિયાનાં આ બચ્ચાનો માટે દીવાદાંડી ન હોય તો ? તો વહાણો અને સ્ટીમરોની સલામતી જોખમમાં છે એ નિશ્ચિત વાત છે.

બવરૂપી આ મહાસાગરમાં ધર્મ એ દીવાદાંડીની ગરજ સારે છે : આત્મવિકાસ વાંચ્છુઓને-એ માર્ગના પથિકોને ધર્મ જે બચ્ચાનો નિવારવાના છે તેનો ખ્યાલ આપે છે : અને યોગ્ય માર્ગ દોરે છે.

ધર્મ વગર માનવીની સ્થિતિ દીવાદાંડીના માર્ગદર્શન સિવાયના વહાણુ-સ્ટીમરો જેવી થાય. ધર્મ વિના વિકાસના લપસણા માર્ગના કોઈ બચ્ચાનોમાં માનવી ગમડી પડે.

એટલું જ નહિ, ધર્મની દીવાદાંડી વગર તો માનવી બચ્ચાનો રના ખડકો સાથે અથડાઈ વિનાશને આમંત્રણ આપે : અર્થાત્ ધર્મના માર્ગદર્શન સિવાય માનવીને કાચખી સુખના માર્ગની ઝંખી પણ ન થાય : અને માનવી ભ્રાતૃ સુખોની પાછળ પોતાની શક્તિ ખર્ચી નાખે. પરિણામે એને સુખની પ્રાપ્તિ તો થતી જ નથી.

બીજું રૂપ લઈએ તો એમ કહી શકાય કે સુખાન વગરના વહાણુની જે દસા થાય તે જ દસા ધર્મ વગર માનવીની થાય : અર્થાત્ સુખાન વગરના વહાણુ તમે તેમ કેસાં ખાવ, અને ધારા સ્થળે ન

જી સર, તેમ ધર્મ વગરનો માનવી પૌદ્ગલિક સુખોમાં મોહ પામી
તપ્તી સુખ તરફ જઈ શકેનો નથી.

પર્મ એ તો મુવ તારક છે : મુવ તારક જેમ દિશામુચન,
તે છે તેમ પર્મ આત્માના મુદ્ધ સ્વભાવની પ્રપ્તિ મળેલી દિશા
માટે છે અને તે તરફ લક્ષ્ય જાય છે.

પર્મ વચ્ચે એ રિશાનો ખ્યાલ ન મળે અને પછી તો
માનવી મનના તરંગો પ્રમાણે ચાલે : મન જેવું સુકાની બને. મન
જે ત્યાં અને એ તરફ એ જાય.

ધર્મ વગર જ્યારે લેણાને ધન, પૈસા, સત્તા, અધિપતિ અને
લેણી વસ્તુઓમાં સુખ છે એમ લાગે છે ત્યારે એ વસ્તુઓ એ વ્યુ
તે વ્યુ મેગરવા પ્રતિષ્ઠિ છે: ધર્મ વગર તે: જાડી એ જાડી વસ્તુઓ
'વેન વેન પ્રાદેશ' મેગરવાનો: નીતિ અનીતિનો પ્રભુ એ:
અત્યુએ મરી જતા મેગરવાનો પૈસા મેગરવાનો તે: એને દેહધારી
લાંબે: જાણ જાણે દેહ દેહ વાંચે પણ પ્રતિષ્ઠિ: જાણે દેહ દેહ
વાંચે મેગરવાનો જાણે, જાણે મેગરવાનો મેગરવાનો વિષયુદ્ધ

જે દેશમાં ખાલી પહાંજીવો દેવ તે. વિપુલ ન સંજો

પ્રથમ વાર સર્વે સ્થાનના ભાગીદારોએ એક ઠી રાજ્યના સ્થાપના
નામના સર્વે સ્થાનના ભાગીદારોએ એક ઠી રાજ્યના સ્થાપના
નામના સર્વે સ્થાનના ભાગીદારોએ એક ઠી રાજ્યના સ્થાપના

44-38861-1000

১৯৭১ সালে বাংলাদেশের স্বাধীনতা লাভের পরে
 দেশের উন্নয়নের জন্য সরকারি কর্মসূচি গ্রহণ করা হয়েছে।
 এই কর্মসূচির অধীনে দেশের উন্নয়নের জন্য সরকারি কর্মসূচি গ্রহণ করা হয়েছে।

આ વાત વિચારતાં પહેલાં એક વસ્તુની સ્પષ્ટતા કરવાની આવશ્યકતા રહે છે.

ધર્મ અને પુણ્ય

એવી માન્યતા પ્રવર્તે છે કે ધર્મ અને પુણ્ય એક જ વસ્તુ છે; એટલું સમજી લેવાની ખાસ જરૂર છે કે એ બંને વચ્ચે ધર્મ અંતર છે.

ધર્મ એટલે આત્મ સ્વભાવની પ્રાપ્તિ-ધર્મ એ સાધ્ય છે.

પુણ્ય આત્મ સ્વભાવની પ્રાપ્તિમાં મદદ કરી શકે. પુણ્યથી આત્મ સ્વભાવની પ્રાપ્તિ માટે સુયોગ્ય સાધનો મળી શકે. ધર્મ એ સાધ્ય છે.

ધર્મ એટલે શુદ્ધ આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ. પુણ્ય એટલે શુભ, શુદ્ધ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિમાં શુભ મદદગાર માધ્યમ.

ધર્મ એ તો મુક્તિ બપાવે, એને તો આપણે કદી ન છોડી શકીએ. પુણ્ય તો ઉઘટે છોડવાનું જ છે. કારણ એ પશુ પાપની જેમ બંધન જ છે. પાપ એ લોહની બેડી હોય તો પુણ્ય એ સુવર્ણની બેડી છે.

x x x

ધર્મમય જીવન કેમ ગાળવું ?

ધર્મમય જીવન કેમ ગાળવું એ દબે આપણે વિચારીએ એ પહેલાં બીજા એક માન્યતા પર થોડું વિચારવું પડશે.

ધર્મ અને વ્યવહાર.

માને એવી માન્યતા છે કે-ધર્મ અને વ્યવહાર એ જુદી જુદી વસ્તુ છે. ધર્મ ધર્મસ્થાનમાં જઈ શકે. વ્યવહારમાં-ધર્મ ન હોવા ત્યાં તો જેમ ચાલવું હોય તેમ ચાલે. જે એમ જ હોય તો ધર્મની કશી આવશ્યકતા રહેતી નથી. જે માણસ ધર્મસ્થાનમાં એક ક્ષણ

આજના છત્રન વ્યવહારની અવ્યવસ્થા, અસંતોષ વગેરેનું કા-
પણ આ ભૂમિકાનો અભાવ છે.

ત્યારે પ્રથમ આપણે માનવતાનો વિચાર કરીએ.
માનવતા

જ્યારે જીવન સૂત્રો એમ કહે છે કે—માનવ દેહ મનને કબ-
જે છે ત્યારે તેઓ માત્ર માનવ દેહની જ વાત કરતા નથી. પરંતુ માન
દેહ અને માનવીને યોગ્ય ગુણો દુર્લભ છે એમ કહે છે.

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના ૩ જ અધ્યાયમાં પ્રથમ ગાથામાં કહ્યું છે

વતારિ પરમંગાણિ દુલ્લહાણિહ જંતુણો ।

માણુસત્તં સૂરે સદ્ધા સંજમમ્મિ ચ વીરિયે ॥

ચાર અંગ આ છત્રને મળવા દુર્લભ છે, મનુષ્યત્વ, ધર્મશ્રદ્ધા,
ધર્મશ્રદ્ધા, સવચનમાં શક્તિ.

અહિં ઉત્તરાધ્યયન પણ પ્રથમ અંગ તરીકે મનુષ્યત્વ શ્રી
આ મનુષ્યત્વ એ જ માનવતા.

માનવતાના પાંચ મુખ્ય તત્ત્વો છે,

માનવતાના તત્ત્વો

૧ વિચાર ૨ ન્યાય સંપન્નતા ૩ પરોપકાર ૪ નિર્ભય
૫ નમ્રતા.

૧ વિચાર

પ્રથમ તત્ત્વ વિચાર મગજ તો સદૃ વાપરે છે, પરંતુ યોગ-
સીતે નહિ. ધણ માણસો વિચાર નથી કરતા હોવા પરંતુ વિચાર
તરંગો કરી કરતા હોય છે.

વિચાર એટલી સુવિચાર, સુવિચાર, એ વિચારમાં વિવેક
એમાં નિર્ભય સ્વાર્થ જ ન હોય. એમાં દારૂ દટિ હોય

આવા આવા પ્રશ્ન એમના જીવન નોંધ શુદ્ધિયાળી વર્ગને થાય છે. અને એમને વિચાર થાય છે. “ જો ધર્મમય, જીવન આવું જ હોય, જો ધર્મમાંથી આજ. મળતું હોય તો અમારે ધર્મ નથી જોઈતો.” અને ધર્મ પ્રત્યે ઉદાસીનતા એમનામાં આવે છે.

શુદ્ધિયાળી વર્ગની ધર્મ પ્રત્યેની ઉદાસીનતાનું આ કારણ છે. ધર્મ અને વ્યવહારની આ લિન્નતાએ અનેક યુવાનોને ધર્મથી વિમુખ કર્યા છે.

આ ભ્રમ-ધર્મ અને વ્યવહાર લિન્ન છે એ માન્યતા-દાગવી જ રહી. સામ્ય તરફ લક્ષ્ય કેન્દ્રિત કરવું જ રહ્યું. ક્રિયાકાંડો માત્ર સાધન છે એ સમજવું જ જોઈએ. ક્રિયાકાંડ કરવાથી ધૃતિ સમાપ્ત થતી નથી. પરંતુ જે હેતુથી ક્રિયાકાંડ થાય છે એ હેતુ કેટલા અંશે સાર્થક થયો એ વિચારવાનું છે. દાખલા તરીકે સામાયિક એ સમજાવતી સાધના અર્થે છે. હાંના વખત સુધી નિયમિત સામાયિક કરવા છતાં સ્વભાવની ઉમતા જાય નહિ, શાંત સ્વભાવ થાય નહિ, સમ-ભાવ પ્રગટે નહિ તો આપણે એમ સમજી લેવું જોઈએ કે-આપણી ક્રિયામાં ભૂલ છે. જો સામાયિક સમતાભાવ ન પ્રગટાવે તો આપણી ક્રિયા સામાયિક નથી. ભાવપૂર્વકની સામાયિક નથી. એ જ રીતે બધી ક્રિયાઓનું સમજી લેવાનું છે.

આ ભ્રમ દગથી ત્યારે જ ધર્મની આપણને કંઈક ઝાંખી થઈ શકશે.

x

x

x

ધર્મની ભૂમિકા

દરે ધર્મમય જીવન કેમ માગવું તેની વિચારણા કરીએ.

૨ ન્યાય સંપન્નતા

જે માનવી વિચારશીલ હોય છે તે બધી વાતનો વિચાર કરે છે. એ પોતાની આજીવિકાનો વિચાર કરે છે, પોતાની આજીવિકા એ નીતિમય માર્ગે મેળવે છે.

એ વ્યાપારી હશે તો વધુ ભાવ નહિ લે. ચોંચ નફો લાભ વસ્તુ વેચશે. એ એક વસ્તુ ખતાવી બીજી વસ્તુ નહિ આપે. પોતાની વસ્તુની ખોટી પ્રશંસા નહિ કરે.

એ નોકર હશે તો પ્રમાણિકપણે વફાદારીથી નોકરી કરશે.

એ અધિકારી હશે તો પોતાના અધિકારનો દુરુપયોગ નહિ કરે. ન્યાય અને નીતિથી એ સત્તા વાપરશે.

પોતાના સ્વાર્થ ખાતર એ સત્તાનો દુરુપયોગ નહિ કરે. અરે, શુભ પરિણામ માટે પણ એ કોઈને અન્યાય નહિ જ કરે.

૩ પરોપકાર

માનવી બ્યારે સહવિચાર કરતો થાય છે ત્યારે એનામાં આ ભાવના પ્રગટે છે.

कथमिदं जार्तं कोवै कर्ताऽस्य विधत्ते :

उपादानं किमस्तीह विचारः सोऽयमी दृशः

હું કોણ ? વિશ્વ શું ? એનો કર્તા કોણ ? હું કેમ જન્મ્યો ? જગતનું મૂળ કારણ શું ?

પછી તો એ આજ્ઞા વિચારે છે.

હું કોણ ને આ બધું શું ?

સ્વરૂપ શું મારું ખરું ?

કોના સંબંધે વળગણ,

ગાળું કે પગલું ?

પરંતુ જે ખરો મદદ છે તેને મરવાની ચિંતા નથી : એ સમજો છો :

હરિનો મારગ છે ચલાનો,
નહિ કાચરનું કામ જો : ને,
પરમમ પહેલાં મસ્તક મુકી,
વળતી લેવું નામ જો ને.

જેનામાં આ તત્ત્વ પ્રગટ્યું છે એ કાઈનું દુઃખ જોઈ ઉભો ન રહે : પોતાનાથી બનવું એ જરૂર કરવાનો જ. અને આવો શુરવીર પુરૂષ પ્રસન્ન આવ્યો જનને જોખમે પણ પરદુઃખભંજન રહેવાને.

પરોપકારી પુરૂષ તન, મન અને ધનથી જગતને પોતાની શક્તિ અને સાધનનો લાભ કરે છે.

૫ નમ્રતા

: સુવિચાર હોય : ન્યાય સંપન્નતા હોય : પરોપકાર અને નિર્ભયતા હોય...પરંતુ સાથે નમ્રતા ન હોય તો એ ગુણોનું મહત્ત્વ ઓછું થઈ જાય છે.

પોતે જે કરે છે તે ફરજ તરીકે કરે છે એમ એ સમજે : કાઈ પર ઉપકાર કરે છે એમ એ ન માને : કાંઈને મદદ ક્યોનો એને અહંકાર ન હોય.

આંખો આંખથી જેમજેમ ફાસતા જાય છે, જેમ જેમ તેનાં ફોજો થતાં જાય છે અને સુવાસ વધતી જાય છે તેમ તેમ એ પૃથ્વી વધુ ને વધુ નીચા નમે છે.

તેમ માનવી જેમ જેમ પરોપકાર, નિર્ભયતા આદિ ગુણોમાં આગળ વધતો જાય છે તેમ તેમ એને લાગે છે કે કરવાનું બાકી છે : અને પોતે તો બહુ જ થોડું કરી ચકે છે : ક્યાંનું એને અભિમાન નથી થતું : પરંતુ જે નથી કરી શકતો એ માટે એને દુઃખ થાય છે.

માત્ર દર્શનું અભિમાન ન થાય એમ નિર્દેશ દુગ્ધ, સ્તનિ,
 બૈષ્ણવ, લાભઃ રૂપઃ તપઃ યાનઃ નય એ આઠ પ્રકારમાંથી કોઈ
 પ્રકારનો મદ ન થાય તેની એ કાળજી રાખેઃ અને નમ્ર બનવા
 પ્રયત્નથીય રહે.

આરે આ પાંચ તત્ત્વોનો માનવીમાં સુમેળ થાય ત્યારે એ ખરી
 માનવી થયો કહાયઃ એનામાં માનવતા પ્રગટી એમ કહેવાય.

માનવતાની આ કૃતિમાં પ્રાપ્ત થવા પછી માનવી પર્મ નવું
 પદરજી મીઠાચતો અધિકારી બને છે.

દામના દબન અવધારમાં આ તત્ત્વો ખૂબજ જુરના છે.
 આજનો દબન સંભામ એવા પ્રકારનો રહ્યો થયો છે કે-આ તત્ત્વો
 દબનમાં ઉતારવા દબાવવાને પ્રયત્નોથી તે પાયાની જ.

જે વિચાર કાઠો તેને વિચારપૂર્વક માનવા વરદ થવું ન અભિ
 આ માનવે દિગ્ધિ વિરોધ કર્યો પછીઃ એવા કરવા કોડો પડે.
 વિરોધ થવું સહન કર્યો પછીઃ જરૂર પડે તે બેઠોઃ એમને અનુ-
 કાવનાજ. પાટુ વિચારપૂર્વક અનુભવ થયું કેમકે પૂર્વક કંઈ પ્રયત્ન
 કાઠે.

પી.પા.નિર્જીવજી અને નમ્રતા એ તે દાવમાં રૂઠી કોઃ
 તે નુકો પ્રયત્ન થાય એમ તે. અર્થે ક પો પાટુને અભિવર
 થીને નજીક રહી દાવ એ રૂઠી થત છે.

આજના દબનપ્રયત્નમાં કુશીલ થવું એ છે કે દબાવનાર
 નીચેના રૂઠીઃ કાઠે અનુભવ મુજબરે અનુ. કાવના કરે
 કાઠીના અનુ. કાવનારું થઈને કાઠે કાઠી. નિર્જીવ રૂઠીઃ
 અનુ. કાવના થઈને કાઠી થઈને છે આ અનુભવ તે નીચેના
 રૂઠીઃ નીચેના કાઠી થઈને.

ઈશ્વારાથી સમજાવ્યું : પિતાએ ઇશ્વારાથી જવાબ આપ્યો-“હું હમણે આવું છું : તું જા.”

પુત્રે ઇશ્વારાથી કહ્યું-“યોહાન સાંભળવાની મારી ઇચ્છા છે.”

પિતા જવાબ આપી શકે તે પહેલાં એમને ચોતાનું લક્ષ જરા વાર વ્યાખ્યાન તરફ રાખવું પડ્યું : કારણ શેઠ હેઠાંરા પુરાવતા હતા.

શેઠે ઘરત જ પુત્રને જવા ઇશ્વારો કરી દીધા.

આચાર્યકિત પુત્ર આશ્ચર્ય ગયો : પરંતુ યોહાની વાણી એણે સાંભળી હતી. “સર્વ જીવો સમાન છે : સૌમાં આત્મા છે, આત્મવત્ સર્વ જીવેષુ-સર્વ જીવોને તમારા સમાન ગણો.” પુત્રે આ સાંભળ્યું : એને માટે આ નવી વાત હતી : ફક્ત આવી બેઠો : પરંતુ વિચાર તો મુનિરાજની વાણીના જ આભા કરે છે. ત્યાં ગાય આવી : ગાયે અનાજમાં યોહાન નાખ્યું : પ્રથમ તો શેઠ સંસ્કાર પ્રમાણે લાકડી લઈ લગાવવા ઇચ્છા થઈ : ત્યાં “આત્મવત્ સર્વ જીવેષુ” કાનમાં યુગ્મ્યું. “ગાયને અને મારો આત્મા સમાન ગાય લાસે ખાય : મને ખાવાનું મળે છે એને પણ મળવું જોઈએ.”

ત્યાં તો શેઠ આભ્યા : માલકને બદલે એણે તો ગાય જોઈ : અંતે પણ અનાજ ખાઈ રહી હતી : એમણે તો અંત લીધી લાકડી : અંતે ગાયને કીકી : ગાય તો બેવડ વળી ગઈ : આ દ્રશ્ય જોઈ પુત્રને લાંબા આધાત થયો.

પિતા કહે ■ “આમ વેપલો ન થાય.....”

“પરંતુ પિતાજી, મુનિરાજ કહેતા હતા-આત્મવત્ સર્વ જીવેષુ..”

પુત્રે કહ્યું.

“... નહોતો

નુતાર કામ નથી : એક જ આટલા આટલા વર્ષથી કદી ન થઈએ...”

મરણ પુત્ર બદ્ધિ પ્રાપ્તિનો દત્તોઃ પિતાનું હવે તાન મારું
દનુઃ એ માર મરણને જ ધર્મ માનવા દશે.

x

x

x

૧ અનુભવ

પ્રાપ્તિથી આ માણસ મરણ દેવઃ એનામાં નિષ્વાસ રહિ દેવઃ
એ સદાન દેવઃ એ નિષ્વાસ દેવઃ એનું દિવ સાદ દેવઃ એ પ્રાપ્તિને
મિત્ર નહિ પોતે ઇચ્છાઈ શકે.

સાગતાનું ઘટન નામોર મિ. નામોરના પિતા પ્રમુખના દવાઃ
પિતા પ્રમુને દમેઈ પ્રમાદ ધરાવનાઃ નામોરના મનમાં એમજ દનુ
જે પ્રમુ આ પ્રમાદ મિત્રાગીએવા દશે. પરંતુ એ દિવમે એવું જુલુંજ
એવું પ્રમાદ પ્રમુ જામેજ જામે છે. “જે પ્રમુએ પ્રમાદ ન
દેખે! પ્રમુ નામોર દશે! પ્રમુ ન જાણે તે કૃષ્ણ ન જાણે.”
નામોરે તે દા રજો.

આ એમજ સાગતા જનને છે.

જ્યાં છે જ પ્રમુને પ્રમાદ રજુ જાણું અને પ્રમાદ મિત્ર રહે.

૩ મુજબ

આવ ન દેવે જ પદે બેસે જા રહિએ બેસે બેસે જા રહિએ
જા રહે

જા રહે જા રહે

જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે

જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે
જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે
જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે જા રહે

ત્યારે જોને 'આયસંપન રહેવું' છે તેણે ધનસંચયના લોભ
જેતાં જ કરવે. પછી: તેને સંસ્કૃતમાં 'આહ્વાનિતો' માર્ગ પછે
બદલવો પડે: કેટલીક મુશ્કેલી પણ સહન કરવી પડે: લોકો અને ક્ષત્રિય
મુખ પછે કહે. પરંતુ જોને ધર્મ પ્રતિ જનું છે તેણે તો પોતાના
અંતરના અવાજને સંતોષવો રહ્યો: લોકોના અભિપ્રાયનું મહત્વ એને
મન બહુ નહિ હોય.

અને એ એકદમ પડો ન કરી શકે તો પણ એની વૃત્તિ તો
એ તરફ રહેવી જ નોંધ્યે: એ આજમાં આહુ એટલું તો ભરે કે
જેના પાસેથી કામ લઈ હું તેને નાચી વળતર આપું છું કે કેમ!
એ વાંતને નિર્ણય બીજા કેટલું વળતર આપે છે એ પરથી નહિ થઈ
શકે, પરંતુ પોતે જે વળતર આપે છે તેથી એ માણસને હવેન-
નિર્વાહ થોડા રીતે થઈ શકે કે કેમ એ પરથી નહીં થઈ શકે.

સાથે સાથે એ એમ પછે વિચારશે કે પોતાના અવસાયથી
સમાજ, દેશ કે જગતને હાનિ તો નથી થતીને!

x

x

x

માર્ગાનુસારીપણું

હિતરાધ્યયન સૂત્રના ત્રીજા અધ્યાયની પ્રથમ ગાથા આપણે ઉપર
નોંધી ગયા. મનુષ્યત્વ પછી અવણને એ મૂકે છે. અવણ દુર્લભ છે.
અવણ કરવાની જિજ્ઞાસા થતી, તિવ્ર ઇચ્છા થતી એ દુર્લભ વસ્તુ છે.
અવણની ઇચ્છા ત્યારે થાય જ્યારે એને ધર્મમાર્ગ માટે જિજ્ઞાસા થઈ
હોય. આ ભૂમિકાને માર્ગાનુસારીપણું કહેવાય છે: એના મુખ્ય તરનો
આર છે

૧ પ્રકૃતિ ભદ્રતા.

૨ ઝઘુના એટલે કે પ્રકૃતિ સરળતા.

૪ ક્રમજ્ઞા

૪ નિગમિયાનપદ્યં.

૧ પ્રકૃતિ બદલા

પ્રાનિ બદલા એટલે હલ્લની ઉદાત્તા. ૨૧ અને ૫૨ પ્રત્યે
શાખાવારી ગ્રન્થાદ.

તો મોનું શ્યામ સ્વરૂપ નિમિત્ત મળતાં પોતાનું શ્યામ કરવા
પણ એમાં જ તપસ રહે.

આનું એક દર્શન લઈએ.

એ. ૨૧ હતાઃ દમેષાં પર્મરથાનો જ્ઞાઃ સાધુનો મોત કોય
ત્યારે બાળ્યના પણ લાજ તે એ વખતે એક શારિરિકીય અને
વિદ્યાન દુનિયું જામમન રહ્યું. દેહ આનંદથી બાળ્યના સંજ્ઞાવા
મ્બર છેઃ જા જ્યાં જા પાર્મિશ્વાની બસર એમના બચાર ૫૨
નહેતું રહ્યું.

૨૨ એ. ૫૫ હતાઃ એ જ. ૬૬ પ્રકૃતિનોઃ એનું દુનિયાની
વિદ્યા વિશે જ. ૬૬ઃ એને જ. ૬૬ રમ્બ બાળ્યનોઃ ૫૨ વિદ્યાએ
જ. ૬૬ "૫૫ જામ નહિ જા દુનિયાના તે વળી જુદી બાળ્ય છે."

૨૩ એ. ૫૫ જિજ્ઞાસુ રહ્યું ૫૨ વિદ્યાના બાળ્ય વળી ૫૫
બાળ્ય એ વિદ્યાના વળી. ૨૪ બાળ્યના જ જાળ્ય જાળ્ય છેઃ
૫૫ જાળ્ય એ. ૨૪ એક જાળ્ય બાળ્ય છેઃ દેહ વિશે જુદું છે ૨૫
જાળ્ય છે. "૫૫ એક જાળ્ય દેહ છે ૬૬ જાળ્ય."

"૫૫ છે. ૨૫ જાળ્ય જાળ્ય રહ્યું" ૬૬ જાળ્ય જાળ્ય.

૨૬ એ. ૬૬ જાળ્ય રહ્યું "એક જાળ્ય ૨૫ જાળ્યના જાળ્ય
દેહ જાળ્ય રહ્યું જાળ્યના વળી છે ૨૬ જાળ્ય જાળ્ય જાળ્ય ૨૬

ધસારાથી સમજાવ્યું : પિતાએ ધસારાથી જવાળ આપ્યો—“ હું હમણે આવું છું : હું જા.”

પુત્રે ધસારાથી કહ્યું—“ થોડું સંભળવાની મારી ઇચ્છા છે.”

પિતા જવાળ આપી શકે તે પહેલાં એમને પોતાનું લક્ષ જરૂર વાર વ્યાખ્યાન તરફ રાખવું પડ્યું : કારણ શેઠ હોંકારા પુરાવતા હતા.

શેઠે ઘરેલુ જ પુત્રને જવા ધસારો કરી દીધો.

આશ્ચર્યિત પુત્ર આશ્ચર્યે ગયો : પરંતુ થોડી વાણી એણે સંભળી હતી. “ સર્વ જીવો સમાન છે : સૌમાં આત્મા છે, આત્મવત્ સર્વ જીવો—સર્વ જીવોને તમારા સમાન ગણો.” પુત્રે આ સંભળ્યું : એને માટે આ નવી વાત હતી : દુકાને આવી બેઠો : પરંતુ વિચાર તો મુનિરાજની વાણીનાં જ આભા કરે છે. ત્યાં ગાય આવી : ગાયે અનાજમાં થોડું નાખ્યું : પ્રથમ તો રૂઢ સંસ્કાર પ્રમાણે લાકડી લઈ લગાવવા ઇચ્છા થઈ : ત્યાં “ આત્મવત્ સર્વ જીવો ” કાનમાં ધ્રુંગ્યું. “ ગાયનો અને મારો આત્મા સમાન ગાય બસે ગાય : અને ખાવાનું મળે છે એને પણ મળવું જોઈએ.”

ત્યાં તો શેઠ આભા : આહકને બદલે એણે તો ગાય જોઈ : અને તે પણ અનાજ ખાઈ રહી હતી : એમણે તો ઝટ લીધી લાકડી : અને ગાયને ઝીંકી : ગાય તો બેચ વગી ગઈ : આ દ્રશ્ય જોઈ પુત્રને બારે આઘાત થયો.

પિતા કહે છે “ ગાય વેપલો ન થાય.....”

“ પરંતુ પિતાજી, મુનિરાજ કહેતા હતા—આત્મવત્ સર્વ જીવો ..”
પુત્રે કહ્યું.

“ હું તને નહોતો કહેતો આ સંભળવાનું તારું કામ નથી : એક જગાએ જાગી લાગી અને તું તો માવજ થઈ ગયો : આટલા આટલા વર્ષથી અમે સંભળાએ છીએ પણ અમે એમ માવજ કદી ન થઈએ...”

મારજી પુત્ર જલદિ પ્રાપ્તિનો દત્તોઃ પિતાનું હલ તાત મારું
એ માત્ર થવજીને જ મારું માન્યા દશે.

x

x

x

જીવનુના.

પ્રાપ્તિની આ માજીસ સરજ દેવઃ એનામાં નિખાપ તરિ દેવઃ
જલદિ દેવઃ એ નિખાપસ દેવઃ એનું રિસ સાર દેવઃ એ જાણે
તરે નહિઃ પોતે સંજાઈ મુરે.

સાજાનું કઈન નામોર રિ. નામોરના પિતા પ્રમુદ્ધ દેવઃ
પતા પ્રમુદ્ધ દેવેઈ પ્રભાત મુજાનાઃ નામોરના પ્રમુદ્ધ એમજ દનું
પ્રમુ આ પ્રભાત સિવાઈ મેંજા દશે. પાંતુ એ રિસે એમે મુદ્ધ
મેંજા પ્રભાત પ્રમુ પામેજ પામે રિ. "મેંજ પ્રમુદ્ધે પ્રભાત ન
રિસે! પ્રમુ નામ જ દેવ દશે! પ્રમુ નખાવ દે. દુષ્ણુ ન ખાઈ."
નામોરે મેં દા રિસે.

આ એમજી કાઠગા જરે રિ.

રજા રહે છે પ્રમુદ્ધે પ્રભાત રજા રજા આ પ્રભાત નિખાઈ.

જીવનુના.

જલદિ રિસે જલદિ રિસે રજા રજા રિસે રિસે રિસે આ રજા
રજા રિ

રજા રજા રજા

રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા

રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા
રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા
રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા રજા

પછી આવે રહમ-કોઈ દુઃખીને, જોઈ તેને માટે કરી છુટવા
કર્યા થાય અને કરી છુટે એ કસ્યાં પછુ અહિં એ ક્યાં બહુ
અભિમાન રહે છે.

તે પછી આવે છે દયા.

આ દયાએ પહેલેથી માણસ કોઈનું દુઃખ જોઈ દ્રવી પડે છે.
અભિમાનની માત્રા બહુ ઓછી હોય છે. નમ્રતા પ્રગટી હોય છે:
અહિં સુધી તો માનવતાની દયા આવી.

તે પછી આવે છે કષ્ટ. અહિં તો રોદ કરતા ક્રમ્પ દયા
છે: આખા વિશ્વના દુઃખ માટે આ માણસને લાગી આવે. જ્યાં
દુઃખીઓનું દુઃખ દૂર થાય એવું એ હૃદયપૂર્વક ઇચ્છે અને એ માટે
પ્રયત્ન કરે.

બુદ્ધ ભગવાને કહ્યું—“આખી દુનિયાના દુઃખો દું જોઈ રહી
છું: એ બધાના દુઃખો દૂર ન થાય ત્યાં સુધી મારે નિર્વાણ નથી
જોઈતું.”

આ બુદ્ધ ભગવાનની ભૂજા.

આ પછીની ભૂમિત્ત આવે છે અનુકંપાની: તે આપણે, હવે
પછી વિચારવાની આવશે.

૪ નિરભિમાનપણું

આ ભૂમિત્તમાં સદાજ નમ્રતા દોષ છે: અભિમાન એમણે
મનુ દોષ છે.

આમે મનની વિષયો દર્શિત. અમર આમર પેદ વાગે દોષ
૦: ૧.૦એ એને અમરની વાત હી દોષ એ વાત એના ૧.૦ની
૧:૬ ૧૮૮ ન હો: ન એ ૧.૬ને કહે: ન એને એમણે ૦:૮

ખીનને મુખી જોઈ એને આનંદ થાયઃ એને જોઈની છંદા
થાય નહિં.

એ અરોહી દોષઃ જોઈને કદી મેદન આપેઃ નિરભિમાનપદ્મા
સાથે આ મુજો સંકળાએલા મેઃ એ એનામાં દોષ જ.

નિરભિમાનપદ્માનું એક દ્રશ્ય જોઈએ.

અમાવાસના સુગ્રા અને મદાજન વચ્ચે અર્ચા કરી દર્શી પ્રશ્ન
કરેઃ “આ દાહ તો કેવા !”

“પ્રથમ દાહ પછી નાદદાહ એવા અમે દાહ.” મદાજને
જવાબ વાળ્યો.

સુગ્રાને કહ્યું. “જો એમ છે તો તમને પ્રથમ સ્થાનની
આવી માત્રી જેનો આ વર્ષે મુખમાનમાં મુખજ મેઃ એ મારે મંજૂર
કરે અવાસા નહિ કરે તમે કદી મેંડે.”

મદાજન એમું કહ્યું. કદુના કદારથી કામ પડવવા નિર્જીવ
કરે. મદાજન કાળો કાલા નીકળું મેઃ જે છે આપ મુખમાનને મેઃ
શિવ કદ કદ મેઃ અર્ચા અર્ચા કદ કદ મેઃ જે છે મેઃ શિવને મેઃ
મેઃ કદ કદ મેઃ અર્ચા અર્ચા મેઃ શિવને કદ કદ મેઃ અર્ચા મેઃ
કદ કદ મેઃ અર્ચા અર્ચા મેઃ કદ કદ મેઃ અર્ચા મેઃ
કદ કદ “અર્ચા અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ”

“અર્ચા અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ” કદ કદ મેઃ અર્ચા મેઃ
અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ
અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ
અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ

અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ
અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ અર્ચા મેઃ

મહાજન એને કાગળ આપે છે...

ખીમો એક નહિ, બે નહિ... તથા સોને સાક દિવસ પોતાના નામ સામે લખે છે.

મહાજન સ્તબ્ધ થઈ જાય છે... કહે છે. “કંઈ બૂલ તો નથી થતી ને? આખા ગુજરાતને જમાડવાની વાત છે આ તો!”

“બૂલ તો નથી થઈ પૂરો ખ્યાલ છે: કૃપા કરી મારી માગણી સ્વિકારી લેજો.”

મહાજનને પછી ખીમાએ પોતાની સમૃદ્ધિનો થોડો ખ્યાલ આપ્યો: મહાજનને જોયું કે ખીમાને ત્યાં થોડા પશુ સોનાને ખીસે બધાય છે: ખીમાએ આ બતાવ્યું પ્રદર્શન માટે નહિ પરંતુ મહાજનની ચંકા દૂર કરવા.

ગુજરાતને આખા વર્ષ સુધી અન્ન આપવા જેટલું દાન: અને દાતા એ દાન સ્વિકારવા વિનંતિ કરે છે: સ્વેચ્છ પશુ અભિમાન નહિ. આ સદૃશ નમ્રતા અને નિરભિમાનપણું.

માર્ગાગસારીપણાના આ ચાર તત્ત્વો પ્રગટાવ્યા પછી ધર્મની નજીક આવી સમાપ્ત હવે ધર્મ માટે પૂરી લાવકાત આવી.

માનવતા પ્રગટા પછી માનવી આગળ વધવા ઇચ્છે: વધુ વિકાસ ઝંખે એનાર્થ આ ચારે તત્ત્વો ધીમે ધીમે પ્રગટવાના જ.

આ ચારે ગુણો-પ્રકૃતિ બદલા, ઝડપી, કરેલા, નિરભિમાનપણું અંતરના ગુણ છે અને એ ગુણોની ખોલવણી માત્ર આજના યુગમાં જ નહિ પરંતુ સર્વ યુગમાં આત્માર્થ માટે અનિવાર્ય છે.

ધર્મનું જીવન માટેની પ્રથમ બે ભૂમિકા આપણે વિચારી ચકા. હવે આપણે ત્રીજી ભૂમિકા વિચારીશું. એ ભૂમિકા છે સમક્ષિની કનગ, અન્નની માયાન ચબ્દે: મંદીએ તો અદાની ભૂમિકા.

જેનામાં સમ પ્રગટ્યો છે, એ માનવી લાગણીવશતામાં નહિ
 ખેંચાય. લાગણીવશ બની એ કદી સત્યને ન છોડે: મોઢ કે કંઈ
 તેને સત્યમાં ન ડગાવી શકે. જે વાત તેને સત્ય લાગતી હોય તેમાં
 એ ગમે તેવા સંબંધોમાં પણ અડોલ રહેવાનો પ્રભુ મહાવીરના
 લક્ષણ અર્હન કરે છે અનેક કથા આપ્યા: “મહાવીર ખોટા છે”
 એટલું બોલાવવા દેવે આકાશ પાતાળ એક કર્યાં. એ પ્રમાણે ન બોલે
 તો અનેક મુસાફરો સાથેનો નૌકાને કુખાડી દેવાની ધમકી પણ મળ્યા
 પણ અર્હનની શક્તિ અડોલ જ રહી. સમતું આ બીજું લક્ષણ.

આવી વ્યક્તિ ગુણમણી હોય, જગતમાં ન્યાં ન્યાં એ ગુણ
 જુએ ત્યાં ત્યાંથી લેવા એ તત્પર રહે છે. આ વ્યક્તિ પોતાની નાની
 બૂલને પણ મોટી ગણે. સમતું આ ત્રીજું લક્ષણ.

સમતું ચોથું લક્ષણ એ છે કે આવો માનવી ખીમના કામે
 પોતા પર ઓઢી લે

‘સમ’ વાળો માનવી પોતાના ગુણ પણ ખીમના નામે
 મઘાવી દે છે. એને પ્રસિદ્ધિની ઇચ્છા નથી હોતી. અને લાચર
 માણસને પ્રસિદ્ધિ મળે તેમાં એને આનંદ જ થાય છે.

x

x

x

૨ સંવેગ

સમ પછી આવે છે સંવેગ. સંવેગનું વિરોધી તત્ત્વ આવેગ
 અગર કુવેગ: બન્ને વેગ તો છે: પરંતુ આવેગ પાછળ કામ, ક્રોધ,
 લોભ એવા તરતે કામ કરતા હોય છે: જ્યારે સંવેગ પાછળ પ્રેમ:
 સત્ય માટેની જિજ્ઞાસા એ તરતે કામ કરતા હોય છે.

સંવેગના ત્રણ લક્ષણો છે.

પ્રથમ નાકાવેલી. આ નાકાવેલી શુદ્ધ વસ્તુ માટેની હોય છે.

પાનંદ્રપનથ મહાનાથની આત્મનત્વં માટેની તાણાવેલી શુદ્ધ તાણાવેલી.
૧. એ તાણાવેલીના દર્શન એમની આર્થનામાં થાય છે.

અવશ જીવેશ્વર પ્રિયમ માદરો રે ॥

એર ન ચારુ રે કંત. ॥

મારો હંચન પરજો નાદ રે, મને ઠાઈ મિજાગે.

આરે આત્માર્થી-સત્વાર્થી પુરુષને આરો તાણાવેલી જામે છે
૫૭૧ એનામાં સંવેશનું બીજું નરવ પ્રમટે છે: એનામાં મંથન જામે
છે. આત્માર્થનનો માર્ગ કયો ? એ વિચારોમાં એ લીન જામે છે.

આરે કાલીજીને ખ્યાલ આપ્યો કે એજીક પોતાની નમરીને
દુઃખાન છે: એટલે કાલીજીને ખ્યાલ આપ્યો કે-એવેના ૫૨ ૫૭
જીક સજ છે ત્યારે જ્યંત એટલાથી અને વિચારવેલું ચાલી-
નું મન થીત ૫૭ નાથ છે ! ત્યારે હજુ તો આજી જીવનું છે:
૫૧૧ કેવળ નાથ ન રોષ અને દુઃખ આરો નાથ જનું એ રિશિનોમ
કે.કે. રા.૫૧૧

જીતે તો કાલીજીને વિમરો હજી આપી હજી નથી: કોળિ:
હાંત આપી હજી નથી મંથનનું આ મુંઝા દટાંન છે.

ન ગોંડો જાને મહન ૫૭૧ જાને મે ત્યાજી કહિશ.

આ ૫૨ ૫૭ જાને મહન ૫૭૧ રેજોને હુમ્મ હાંત છે: એ
કાળું ૫૭૧ રેજોને રેજ ૭૧૧ જાને એ જાને તાણ
કાળું ૫૭૧

આ ૫૨ ૫૭ જાને મહન ૫૭૧ રેજોને હુમ્મ હાંત છે: એ
કાળું ૫૭૧ રેજોને રેજ ૭૧૧ જાને એ જાને તાણ
કાળું ૫૭૧

આ ૫૨ ૫૭ જાને મહન ૫૭૧ રેજોને હુમ્મ હાંત છે: એ
કાળું ૫૭૧ રેજોને રેજ ૭૧૧ જાને એ જાને તાણ
કાળું ૫૭૧

“ સર્વ જાણે ઔદાસીન્ય વૃત્તિ કરી,
માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ, હોય જો;
અન્ય કારણે અન્ય કથાં કાવે નહિં,
દેહે પણ ઃકિંચિત મૂર્ખાં નવ હોય જો.”

જગતના સર્વ પદાર્થો તરફ તેને ઉદાસીનતા આવે છે: જા
પદાર્થોમાં તેને હવે આનંદ નથી: એટલે કે સામાન્ય પદાર્થો કે
વ્યક્તિના દેહના સંબંધો પરથી એનો રાગ હીલ્યુ થઈ તેની પાછળ
રહેલા ચૈતન્ય રૂપી વિશીષ્ટ તત્ત્વનો એને અતુરાગ થાય છે. દેહની
દરકાર એ નહિં કરે એમ નહિં, પણ દેહને એ સાધન મધુર:
જગતના સંબંધો વિકાસ માટે છે, બંધાઈ રહેવા માટે નથી એમ એ
સમજે છે: તેને શરીર પર મોહ કે આસક્તિભાવ રહ્યો નથી:
સંયમ-સાધના-આત્મગાન એજ એનું લક્ષ્ય બને છે.

૩ નિર્વેદ

સંયમ પછી આવે છે નિર્વેદ: નિર્વેદ એટલે વૈરાગ્ય: વૈરાગ્ય
એટલે ધરતાર છોડી જંગલમાં જવું, એકાંતમાં રહેવું, સર્વ જાનના
અને સંસારનાં કાર્યોનો ત્યાગ એમ નહિં. વૈરાગ્ય એ અંતરની વાત
છે: ત્યારે માથુસમાં વૈરાગ્ય પ્રગટે છે ત્યારે જગતનાં સુખ, ભોગ
વિગેરે ઉપરથી તેની દ્રષ્ટિ ઉઠી જાય છે. દુષ્ટિક સુખો એને આકર્ષી
શક્તા નથી; એનું વલણ કાયમી સુખ તરફ છે.

વૈરાગ્ય ત્રણ પ્રકારના છે.

મોહગર્ભિત વૈરાગ્ય

પ્રથમ પ્રકાર છે મોહગર્ભિત વૈરાગ્યનો. વૈરાગ્યથી મગની
પ્રતિષ્ઠા: સુખ: સમવડ: સિદ્ધિ વિગેરના મોહથી પ્રેરાઈ પ્રગટેલો
વૈરાગ્ય તે આ પ્રકારનો,

આમાં ખરો ત્યાગ દોતો નથી: અને ત્યાગ વગર વૈરાગ્ય કેમજ
હી? આ વૈરાગ્યમાં ભોખમ છે: કાઈ પણ સમયે આ વૈરાગ્ય અસ્તિત્વ
ચાલે. સંજવ છે: સરજ દિવસે માનવી દોષ અને કળી રહેતો દોષ
ત્યારે સમર્થ પ્રેરણા આપનાર મગી ભવ તો તેનો વૈરાગ્ય શુદ્ધ
વૈરાગ્ય નથી ભવ ખરો.

બીજા પ્રકારનો વૈરાગ્ય તે—

દુઃખમર્ષિત વૈરાગ્ય.

કાઈ મહાન આપત્તિ કે દુઃખ આંતરે પડે, કાઈ આપાત્તિ થાય
અને માનુષ્યને સંસાર અધાર ભાગી ભવ અને વૈરાગ્ય તરફ વળે તે
જ પ્રકારનો વૈરાગ્ય. આ વૈરાગ્ય પાછળ દુઃખ અગર નિરાશાર દોષ
છે. કડ્ડહીને બ્યારે વૈરાગ્ય આપ્યો ત્યારે તેમાં પિંચણ, અપચદ્ધ
વિદેર જા નિરાશાર હોય.

અર્થ સુધી એ દુઃખ અને નિરાશાર અત્યંત રહે ત્યાં સુધી આ
વૈરાગ્ય શુદ્ધ વૈરાગ્ય નથી નથી હોય.

સામાન્યમર્ષિત વૈરાગ્ય.

વૈરાગ્યનો સીલો જો શુદ્ધ પ્રાર્થના દ્વારા સર્જિત થાય તેને જ,
તેને આ વૈરાગ્ય કહી શકે છે તેને અગત્ય પ્રવેશવું જોઈએ. સમજાવું
અવશ્ય છે. અને એને સામાન્ય: એ અન્યત્રી પ્રકાર
જો આ જાણી શકાયે છે. તો ત્યાર પછી એ કે જે વાતોમાં
રહેતો સુધી ભવ છે.

દરેક જાણી શકે એવો સર્જકોત્તર વૈરાગ્ય હોય. અને એ
જો તેને વિવિધતામાં જોઈ શકાય. એ જોઈ શકાય. એ જોઈ શકાય.
જો તેને જોઈ શકાય. એ જોઈ શકાય. એ જોઈ શકાય. એ જોઈ શકાય.
એ જોઈ શકાય. એ જોઈ શકાય. એ જોઈ શકાય. એ જોઈ શકાય.

પ્રભુને ચરણે થોડું ધરીએ તો આપણને : અનેકજણે પ્રભુ આપે : પ્રભુ એમ આપતો હશે હાહી ? તો તો : પ્રભુને આપણે લાંચીયો : મર્યો દહેવાય. આ તો પ્રભુને સર્વ ચકિતમાન અને જગતનો કર્તા માનનારની માન્યતા.

પરંતુ જોનો પણ વિતરાગ પાસે ક્યાં નથી માગતા ? લાખો— પતિ પાસે એક પૈસો માગવો એ તેનું અપમાન જેવું ગણાય : તેમ ચૈતન્યપુંજ સમા વિતરાગ પાસે જડ વસ્તુઓ માગવી એ વિતરાગનાં અપમાન જ છે.

અધશ્રદ્ધા હોય ત્યાં જ્ઞાન અને સ્થિરતા નથી હોતા. એટલે નિમિત્ત મળતાં અધશ્રદ્ધાવાળો ચલિત ચર્મ જાય અને અશ્રદ્ધાળુ પણ બની જાય.

ત્યારે માનવી શુદ્ધિના તત્ત્વનો શુભાશ અને છે, એનો જ નશાળો નાચે છે ત્યારે અશ્રદ્ધા જાગે છે.

સરળ હૃદયી હોય અને સુંદર નિમિત્ત મળી જાય તો અધ શ્રદ્ધામાંથી શુદ્ધ શ્રદ્ધાની દશા પણ આવી જાય.

શુદ્ધ શ્રદ્ધાનું સુંદર દ્રશ્યંત સુદર્શન શોધવું છે. અર્જુન માગીને બોધ પમાડનાર સુદર્શન શેઠે શુદ્ધ શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત કરી હતી.

સુદર્શન શેઠે સુમત્રા અપાર્ધ હતી—“આ રસ્તે જાનનો ભય છે. અર્જુન માગી દમેસાં એક નારી અને ૭ નરનું ખૂન કરે છે.”

સુદર્શન શેઠે શયન કરીને અર્જુન માગીને પ્રતિજ્ઞા પમાડ્યો નેહજી : સુદર્શન શેઠે આત્મનત્ત ઉપર સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા હતી : એમને શયન કરીને—“નકુમા નકુ તો આ દેહનો નાશ થશે : પરંતુ મારા આત્માનો ત્રાણ નાશ કરી શકશે ?” એ શ્રદ્ધાથી એ મયા અને અર્જુન માગીને પારો કરાવ્યો.

સુમતિના આ પાંચ તત્ત્વોની આપણી વિચારણા પૂરી થઈ:
દેવે સમક્ષિન સામેના, આત્મગાનથી ચલિત કરનાર પાંચ દુષ્ટોને
સમગ્ર સમક્ષિ. પર્મમ્બવ છવન ગ્રામવા ઇચ્છનારે એ પાંચ દુષ્ટો
સામે સદા જામનિ રાખવો રહે છે.

સમક્ષિન વિરોધી દુષ્ટો:

કાંશા: વસ્તુ વિશે કાંશા જ રાખવા કરે: આ તરફ અનિચ્છનીય
સિ: અર્થો અને નિર્જીવન કરવા એમ ત્રિહિ: જિહ્વાકારનિધી સમજવા
મરે ઘેલી થની કાંશા નુષ્ઠાનસારક નથી: એમ તેા પ્રત્ન મહાવીરને
માનમ સ્થમીને ખૂનજ પ્રતો પૂઝ્યા છે.

કાંશા: પર્મ કરી કરે, પર્મને માને: પરત્વ રાધ્ય ભાવથી,
પર્મ કરી ભાવ દુષ્ટી હંમેશ રાખે. પર્મ કરીના ભાવ તરીકે
જક વસ્તુઓ ઇચ્છે એન પરિભ્રામણ અને નિવાસ કરીને ખીજે
ને થતિ.

વિનિર્દેશજ્ઞા: મનની અવિરતતા: ધારિકા એકો વસ્તુ:
કરીમાં નીચીને વસ્તુ. મન મોહક રક કરે ભાવતર વિશે
નિમજ ન કરે.

પાપામકી પદવત નિર્દેશ જ્ઞાનવર્તી પ્રકાર ન તરફ એમ
નિર્દેશ પદવત નિર્દેશ કરે કામપો વસ્તુ એકે ના પા
નિર્દેશ દેવ ને વસ્તુ પ્રકાર ન તરફ.

પાપામકી પદવત નિર્દેશ જ્ઞાનવર્તી પ્રકાર ન તરફ એમ
નિર્દેશ પદવત નિર્દેશ કરે કામપો વસ્તુ એકે ના પા

પાપામકી પદવત નિર્દેશ જ્ઞાનવર્તી પ્રકાર ન તરફ એમ
નિર્દેશ પદવત નિર્દેશ કરે કામપો વસ્તુ એકે ના પા

પાપામકી પદવત નિર્દેશ જ્ઞાનવર્તી પ્રકાર ન તરફ એમ

પાપામકી પદવત નિર્દેશ જ્ઞાનવર્તી પ્રકાર ન તરફ એમ
નિર્દેશ પદવત નિર્દેશ કરે કામપો વસ્તુ એકે ના પા

પરંતુ જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય ઉદ્ભવે એટલે એ માનવી દ્ધિ જ અંગીકાર કરે એમ નિશ્ચિત ન કહેવાય. ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહી રહી પણ આ વૈરાગ્ય ટકી શકે છે. એવા વૈરાગીઓમાં જનક વિદેહી નામ આગળ પડતું છે. દેહ છતાં એ વિદેહી કહેવામાં કારણ એમની આસક્તિ છુટી ગઈ હતી.

જ્ઞાનગર્ભિત વૈરાગ્ય એટલે એવા પ્રકારનો વૈરાગ્ય કે જનો પ્રમંથમાં જ્ઞાન છે. વૈરાગ્ય એ અંતરની વસ્તુ છે. આ પ્રકારના વૈરાગ્યમાં મોહ કે તિરસ્કાર ન હોય.

નિર્વેદ પછીનું લક્ષણ અનુકંપા.

આપણે માર્ગાનુસારીપણા વિષે વિચાર કર્યો ત્યારે જ બાવનાને આપણે દયા તરીકે ઓળખીએ છીએ તેના જુદા જુદા પ્રકાર આપણે તપાસ્યા: તેમાં મહેર રહમ, દયા, કરુણાનો વિચાર, કર્યો: અને અનુકંપાનો માત્ર ઉલ્લેખ જ કર્યો હતો. તેનો અહિં વિશેષ વિચાર કરવાનો છે.

અનુકંપા

અનુકંપાને બાવ દયા પણ કહી શકાય. બીજાનું દુઃખ ભેદ માત્ર હૃદય દ્રવે એટલું જ નહિ, પણ હૃદય કંપી નય એ અનુકંપા: અને અનુકંપા બાવ જાગે ત્યારે બીજાનું દુઃખનષ્ટ કરવા એ માનવી પ્રયત્ન તો કરે જ: પરંતુ સાથે સાથે એ જાણતો હોય છે કે માત્ર આ રીતે મદદ કરવાથી કાયમ માટે દુઃખ ટાળી શકતું નથી: કાયમી દુઃખ તો આત્મજાગૃતિથી જ જાય, એટલે એ બધા માનવીઓને આત્મ-દર્શન કેમ સાધ, આત્મ જ્ઞાનની જે લહેજત પોને માણી રહ્યો છે એ બીજા કેમ માણે એ માટે પણ પ્રયત્ન કરે

અનુકંપા જેનામાં પ્રગટી હોય છે તેનામાં અભિમાનનો તો અંત પણ ન હોય. અનુકંપાનો દુઃખના મૂળને જોધો છે: અને એ મૂળ દુઃખને પ્રાપ્ત કરે.

અનુકંપાને વિષ વાત્સલ્ય પણ હતી સકાશઃ અનુકંપાવાળા
માનવી જન્મના સુતુ ટવ પ્રત્યે વાત્સલ્ય પ્રગટાવે છેઃ અને બધાને
ઉચ્ચ કક્ષા પર ભાવના છેડે છે.

અનુકંપા એ શુદ્ધ પ્રેમની ભૂમિકા છે.

x

+

અમમ્મિનું પશ્ચિમ તત્ત્વ આરથા દ્વે વિચારીએ.

આરથા

આરથા મિદ્યે ગિરના,

આ બુદ્ધિશીલ ગામઘરે નીચેના કન્યામાં વર્ણવી છે,

આમ ગિરના પણ સદિશ મેરવી,

મુખપરમે ના વર્ણ દેહ પર્ણિત ભેડ

દેવ પર્ણિત કે ઉપરવર્ણ કરે કળી,

આપો દોનકે ને ગિરનાનો અનંત.

આ ગિરના દેવ ભાવે અનંત અનંતપણે વિષભાવે કંઈ
અર્થ કંઈ દેવ ભાવે અનંત ભાવે દેવ ભાવે કંઈ અનંતપણે વિષભાવે
અનંત વિષભાવે વિષભાવે ભાવે વિષભાવે અનંત અનંત
ભાવે વિષભાવે વિષભાવે, ભાવે વિષભાવે.

વિષભાવે અનંત અનંતપણે કંઈ અનંત ભાવે અનંત વિષભાવે
કંઈ અનંત અનંતપણે કંઈ અનંત ભાવે અનંત વિષભાવે

અનંત અનંત અનંત અનંતપણે કંઈ અનંત ભાવે અનંત વિષભાવે
અનંત અનંત અનંત અનંતપણે કંઈ અનંત ભાવે અનંત વિષભાવે

અનંત અનંત અનંત અનંતપણે કંઈ અનંત ભાવે અનંત વિષભાવે
અનંત અનંત અનંત અનંતપણે કંઈ અનંત ભાવે અનંત વિષભાવે

કે પ્રશંસા ન કરવાઃ આ અર્થઃ આપણી સંકુચિતતાએ ઉપભવી કાઢ્યો છે.

દરેક મતમાં અમુક સત્ય તો હોવાનું જઃ કદાચ અમુક દૃષ્ટિએ એ વિચારતાં એ સત્ય હોયઃ પરંતુ જે સત્ય તત્ત્વ હોય એ તત્ત્વનો પરિચય અને પ્રશંસા કદી બાધક ન જ નીવડે.

પ્રભુ મહાવીરે આ વસ્તુને જોઈ હતીઃ એમને લાગ્યું હતું કે માનવીઓ જુદા જુદા રીતે વિચારવાનાઃ પરિણામે અનેક વાદો જગતમાં પ્રચલિત થવાના. એ વાદો બળથી કબાવી ન શકાયઃ એ વાદોનો કોઈ રીતે નાશ ન થઈ શકેઃ તો પછી એ વાદોને પરિણામે કડવાશ અને ભાગલાઓ ન પડે એ આવશ્યક છે.

પ્રભુ મહાવીરે એ માટે જગત સમક્ષ અમૃત તરર ધર્મઃ એ તત્ત્વ એટલે સ્વાદાદ અમર અનેકાંતવાદ. સ્વાદ એટલે હોવુંઃ આમ પણ હોયઃ તેમ પણ હોયઃ એક વસ્તુને અનેક બાજુઓ હોય છે. એકજ બાજુ જોઈ તમે એ વિષયનો જે નિર્ણય બાધીશો એ એકાંગી હશે. વસ્તુની દરેક બાજુએ તપાસોઃ દરેક વાદમાં અમુક દૃષ્ટિએ તમને સત્ય દેખાશેઃ બધા વાદોને એ રીતે તપાસી સમન્વય કરોઃ અને અનેક વાદો હોવા છતાં તેમાં એકતા આવશેઃ જેમ સા-ર-ગ-મ-પ-ધ-ની-સા જુદા જુદા સ્વરો હોવા છતાં તેનો સમન્વય થતાં સંવાદિતા પ્રગટે છેઃ મુંદર મુર ગાળે છે તેમ અનેક વાદોના સમન્વયથી ધર્મ અને જીવનમાં સંવાદિતા પ્રગટેશે.

આ યગ્ધી એટલી વાત સ્પષ્ટ છે કે—જે ધર્મ આટલો વિદ્યાંગ છે તે અન્યમનના પરિચય પર પ્રતિજ્ઞા ન મૂકે. સત્ય જ્યાંથી આવે ત્યાંથી મદજી કરવાનું સ્વાદવાદ સુચવે છે.

જરૂં ધર્મમય જીવન ગળવા હજીનારે વિદ્યાંગદશથી બનકું યાગીઃ સંકુચિત છેડવા પાશે.

પ્રથમ પાંચ વ્રતો મુખ્ય છે: આવકના વ્રત અલ્પવ્રત કહેવાય છે. કારણ કે તેમાં કેટલીક મર્યાદા છે.

પ્રથમ વ્રત અહિંસાનું છે. આવક એટલે મૃદસ્થાત્રમી. મૃદસ્થાત્રમ અંગેની અનેક ફરજો તેને બાબતવાની રહે: વળી આવક કાંઈ યાત્રા કે વસ્તુ સુચક શબ્દ નથી: તેથી ક્ષત્રિય આવકોને મુદ્દ પણ્ય બેધવા પડે. કે બધા માટે પ્રથમ વ્રતમાં યોગ્ય ભોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

ત્રસ જીવ, સૂક્ષ્મ એકંદ્રિય, બે ઈંદ્રિયવાળા, તથા ઈંદ્રિયવાળા ચાર ઈંદ્રિયવાળા: તથા સંસી અને અસંસી પાંચ ઈંદ્રિયવાળા જીવન હિંસા ન કરવાની તેમાં આદા છે.

તેમાં એ મર્યાદા છે કે—

જીવને બાંધીને, બોધને મારવો નહિ.

અપરાધ વગર કાંઈ જીવને મારવો નહિ.

અને શરીરના શગને માટે ઔષધીની જરૂર પડે એ માટેની છૂટ સિવાય હિંસા કરવી નહિ.

આવકની પ્રતિષ્ઠામાં આટલી મર્યાદા મુઠ્ઠી છે. પરંતુ સાધક આવક એ છુટછાટનો ઓછામાં ઓછો ઉપયોગ કરશે: અને એવી છૂટ લેવા માટે એના હૃદયમાં તો દુઃખ જ થશે.

આ વ્રતોના અતિચાર-વળતર કરવા માટેના સુચનો છે: એ સુચનો તે વખતનો સમાજ વિગેરે લક્ષમાં રાખી યોગ્યમાં છે: તે વખતે કૃષિ પ્રધાન હતી: તેથી તેને અનુલક્ષીને આ અતિચારો યોગ્યમાં છે.

એ અતિચારો પાછળનો લાવ સમગ્ર આપણે આજ માટેના સુચનો વિચારી લેવા ધટે.

તોકરો કે નીચેના માણસો પાસેથી મળ ઉપરાંત કામ લેવું નહિ. કાંઈના નિર્દોષ આનંદમાં ભગ પાડવો નહિ. તોકરો અને સ્વગતો

નહિ: તેમને છુપાવવા નહિ. બાંપારમાં કામને હેતરવા નહિ: પ્રમાણિક
પણે વેપાર કરવો; નોકરીમાં પણ પ્રમાણિકતા જાળવવી જોઈએ.

ચોથું મત સ્વદારા સંતોષનું છે. આવક તો આત્મપંથનો
પરિણત છે: વિષયવાસના પર એ વિજય મેળવવા કષ્ટ છે: તેથી
એને સ્વપતિથી સંતોષ રાખવા કહેવામાં આવ્યું છે. સ્વપતિ સાથે પણ
યથેચ્છ રીતે ભોગ ન ભોગવી શકાય. અને તેટલો સંયમ એના હરે
આચરણમાં હોય સ્વત્તી સાથેનો દેહ સંબંધ પણ ખૂબ જ મર્યાદિત હોય.

ગૃહસ્થાશ્રમમાં સંયમી આવક આપવાનું આદર્શ દર્શાવત વિગત
શેઠ અને વિજયા શેઠાણીનું છે. બન્નેએ જીવનભર શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય
પાળ્યું: અને પ્રભુ મહાવીરે એક પુત્રી રાખી જ સંતોષ માન્યો:
આવક પણ આ ભૂમિકા માટે પ્રવૃત્તિશીલ રહે.

બ્રહ્મચર્ય સાધના અંગેના અનેક આનુસંગિક નિયમો એ જરૂર
પાળે જ. એનો ખોરાક સાદો અને સાર્વિક હોય. એનાં વસ્ત્રો અને
આભૂષણો વિશ્વાસ-પોષક ન જ હોય: એ ખરાબ દ્રવ્યો જુએ નહિ:
એકાંત ટાળે: ક્ષયનમા પણ વિવેક રાખે: શુદ્ધ ભાવના રાખે. કામ
ભોગની ઉત્તેજના થાય એવું કંઈ કામ એ ન કરે.

આને તો એ વસ્તુસ્થિતિ પશ્ચાદ્ મધ્ય છે: તેથી આને શાસ્ત્રી
વ્યવસાય પસંદ કરવામાં દિ'સા અદિ'સા વિચારવાની છે: એ ઉપરાંત
એ વ્યવસાય સમાજ કે રાષ્ટ્રને અદિતકર તો નથી ને! એ વસ્તુ
વિચારી લેવું થટે.

આઠમું વ્રત અનર્થાદિ'કનું છે. આપણે કોઈ સ્વાર્થ વગર-સેવક
ગૃહસ્થથી પાપમય કર્મ બાંધીએ છીએ, એથી દુ: રહેવા આ વ્રત
સુચન કરે છે.

આવક વિકાર-કામ વધે તેવી વિલાસ અને અમારની વાત ન કરે
એથી લાજચર્ચને દાનિ પહેચિ છે. એ જ્યેમ તેમ ન બોલે: વિચારી
બોલે: કોઈને ગાળો ન દે: અકારણ કોઈનું દિલ ન દુ:ખવે: એ
ખરાબ એટલાઓ પણ ન કરે. વસ્તુઓ આસક્તિપૂર્વક ન ભોજવે
કોઈનું ખરાબ ન ઇચ્છે: માફુ' ધ્યાન ન ધરે.

આ પછી ચાર સિક્ષાવ્રત આવે છે. આ વ્રતો વિકાસ માટે
ક્રિયાકોટી સુચવે છે. પ્રથમ વ્રત સામાયિકનું છે: સમતાભાવ
પ્રગટાવવા માટેનું આ વ્રત: આવક ન્યારે ન્યારે પ્રસંગ મળે ત્યાં
સમતા માટે આ સાધના કરે.

દશમું વ્રત એક દિવસ અને રાત્રીની મર્યાદામાં સંવરકરણીપૂર્વક
ધર્મ શકે છે.

અગિયારમું વ્રત પૌષધ વ્રત છે.

પૌષધ વ્રત એટલે એક દિવસની સાધુતા: એક દિવસ ઉપવાસ
કરી તે દિવસ સાધુની જેમ રહેવું. અને ધર્મચિંતન કરવું ઉપરાંત
કક્ષાની આ વ્રત આખી કરાવે છે.

બારમું વ્રત સાધુજી પ્રતિ વિનયભાવ અંગેનું છે સત્સંગ આવડે

દમેશં પ્રત્નેઃ સત્સંગનું જગ અભેદ ભેઃ મત્સંગ શુદ્ધ જીવન માટેની
મુખ્ય શ્રેણી આપે છેઃ પુષ્ટજ વાચન અને કથનને જે ન આપો
શે તે સત્સંગ આપી શકે છેઃ હાથળ આચળ જીવનમાં જે અસર
હરે છે તે રાઈ ગયુ નથી કરી શકી.

યોગ્ય તક મળે સંપૂર્ણને શ્રદ્ધ આપવા પાછી વરોડાવતું
 જીવો પાંચ જાતે એક જીવને નમ મહેતા ભુખે તે

[illegible][illegible][illegible][illegible]

દમેશાં હયતેઃ સત્સંગતું જગા અભેદ ભેઃ સત્સંગ શુદ્ધ જીવન પ્રાપ્તેતી
મુક્ત પ્રેરણા આપે ભેઃ પુણ્ય વાચન અને અભિવ્યવન જે ન આપી
કે તે સત્સંગ આપી શકે ભેઃ કામ્ય આચરણ જીવનમાં જે અમર
જે જે તે કામ્ય વસ્તુ નથી કરી શકતી.

મોડલ તક મળે જાય છે તે શુદ્ધ આદાર જાણી વહેવારવાનું
દર્શને છે. જો તે કરીને નબ મેંસા શુભવે છે.

આ ઉપરાંત ભાગ ૧૮ પ્રકરણના પાઠશાળાનીથી દુર રહેતા
ભવન પ્રવચનશીલ હો એ પાપના ૧૯ નિમિત્તો અથવા કારણો આ-
દિ. ૧ દિકા; ૨ અસત્ય; ૩ અજ્ઞાતાન્ત; ૪ વાસ્તવ; ૫ પરિશ્રમ;
૬-૭ શીષા; આના ગણમાં છે જ ૧૦-૧૧ માત્ર. કેવ ૧૪ રહેયા ૧૩
અભ્યાસના-૩, ૪, ૫, આજ અમારુ ૧૪ ઉપુ-૧-૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, ૮, ૯,
૧૦ નામ; ૧૧ સ્તિ-અસ્તિ ૧૦ માત્ર. ૧૮ મિષ્ટાન્ત

જાન્યુઆરી ૨૦૧૬ નાં નિમિત્તે તે સરકારે નવી જગ્યા ઉપર

५१) विद्यार्थी संघों में प्रत्येक वर्षीय छात्रों को एक
पत्रिका प्रकाशित होगी।

[illegible]

આ કાળે આ ક્ષેત્રમાં મોક્ષની પ્રાપ્તિ લાભે ન થતી હોય
 મોક્ષની નજીક તો જરૂર જઈ શકાય છે: અને જોન સૂત્રે તો કહે
 છે કે ૧૫ બોદે મુક્તિ મળી શકે છે: ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહે રહે
 યોગ્ય સાધક મુક્તિ મેળવી શકે છે: આ પંદર પ્રકારમાંના એક
 છે. પરંતુ ગૃહસ્થાશ્રમમાં મુક્તિ એ શક્ય છે છતાં વિરલ છે એ
 પણ લક્ષમાં રાખવી જોઈએ ગૃહસ્થ અનેક પ્રવૃત્તિમાં પડ્યો છે:
 એ જમિકામાં ત્યાગ-વૈરાગ્યની ઉચ્ચ જમિકા મુશ્કેલ છે: જો કે
 સાધના એ તો અંતરની વિશુદ્ધિ, તાત્કાલિકી, અને પુરુષાર્થ
 આધાર રાખે છે.

સાધુધર્મ યોગ્ય લાપકાતવાળો જ પાળી શકે: સાધુને
 મહાવ્રતો આચરવાના હોય છે: અહિંસા: સત્ય: અયૌર્ધ્ય: બ્રહ્મ
 અપરિમલ, શ્રાવકના વ્રતોમાં અનેક છુટછાટો હોય છે: અહિં
 કરી છુટછાટો નથી. શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળવાનું હોય છે, પરિમલ
 કરી જ ન રાખી શકાય: માત્ર અનિવાર્ય જરૂર પૂરતાં વસ્ત્રો
 અધ્યયન માટે થોડી સામગ્રી: અને પાત્રાંશો એટલુંજ સાધુ રાખી

અને સાધુને તો જીવનભરની સામાયિક: સમતાની સા
 પ્રતિક્ષણ આપુ જ રાખવાની હોય છે. સાધુનું જીવન એટલે શા
 બ્યાસ, મનન, ચિંતન, નિદિધ્યાસન, તપશ્ચર્યા (બાણ અને આંતરિક
 ક્ષાયોનો નાશ, કર્મોનો નાશ વિ. માટેના સતત પ્રયત્નો અને શ્રાવ
 ધર્મ પ્રત્યે અભિમુખ કરવા માટે ઉપદેશ.

સાધુને તો જાગવના નાથ-જાગવના પિયરની ઉપમા આપી
 સાધુ માત્ર પોતાના વિદ્યાર્થીની જ ચિંતા ન કરે: સદૃ જીવોને
 ચેતન્યપ્રેતો: આત્મચરણની રૂપી માટેનો તાત્કાલિકીવાળા જ

સાધુ સંનિધિ સાધુઓનો પણ સમાવેશ જણી લેવો અને મ
 સંનિધિ મેળવેલા ૧૫

આ રીતે થાવક અને સાધુ યજ્ઞ પ્રમાણે સંવત્સર તરફ યજ્ઞ
પર ઈ: ઈર્ષ્યો દગરા બનતા બન છે. મોટા ધર્મ પ્રતિ પ્રવાણ
તે બન છે.

એમ કરતાં કરતાં એવો સમય પહોંચે જ્યારે એમ સામે કે
કે દેવ નિર્દોષ ઈ: આ સમય દેવ નાચવંત છે એવી યદ્યપાજા
પુ અને ધાવકો જળસજ્જ આદરે ઈ: જમનની સર્વ વસ્તુઓનો
પ્રથમ હરે ઈ: જનનપણી પહોંચે છે: અને આત્મચિંતાનર્મ લીન
એ ઈ: અને ધૃત બાવળી દેવ ભેડે છે.

અને આ બંને ક્ષેત્રો સાધના જાગ જાતી નથી: આ બંનેની
અપના રીતો કાલિ દુષ્ટનર્મ સંરાગે રીતો: જાતનતર તરફ
જાતે અને તેની સાધના જાતન ત્રાસગે: હરે આત્મચિંતાની
મે પ્રતિ જાતો: ઈર્ષ્યુત્તર બનશે: સિદ્ધ થશે.

આ છે ધર્મમય દુષ્ટન જગતનો ધર્મ. સિદ્ધાન્તો પરે. પ્રભુ
જગતે અને વિષ્ણુ પાત્રી ક્ષેત્રો આત્મચિંતા વડેએ પ્રાપ્તે જ
કરે છે.

મે કાર્યને ફોરમ્ હરે: દેવ તે: જિના મે તરવે છે.

વિદ્યાધ. ૧૫૫૫ અને આત્મચિંતા: અદિકા અર વિદ્યા
ફોર વિદ્યા: અને અદિકા પુર્ણ આત્મચિંતા

ધર્મમય દુષ્ટન જાતનના કાર્યને વિદ્યાધ. અદિકા પુર્ણ
વિદ્યા

ઉપસરવારે

ધર્મમય દુષ્ટન જાતનના કાર્યને વિદ્યાધ. અદિકા પુર્ણ
વિદ્યા

ધર્મમય દુષ્ટન જાતનના કાર્યને વિદ્યાધ. અદિકા પુર્ણ
વિદ્યા

ધર્મ એ સંસારસાગરમાં નૌકા સમાન છે. સંસારસા
એ દીવાદાંડી છે.

ધર્મ એટલે આત્માની એળખાણ: શુદ્ધ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ
સાધના માટે છે: સાધના કુદંકે અને બૂસકે નથી થતી: સાધના
ક્રમે-ધીમે ધીમે-એક એક પગત્રાથી ચાલે છે. કાઈ વિરલ
ઝપાટાખંધ સાધના કરી શકે.

સાધના માટે યોગ્ય ભૂમિકા જોઈએ.

ધર્મની સાધના માટે પ્રથમ માનવતા પ્રાપ્ત કરવી જોઈએ
ત્યારપછી માર્ગાનુસારીપણાનો સાધના કરવાની છે.

ત્યારબાદ સમક્ષિત: પછી શ્રાવક અથવા સાધુધર્મ આવે છે

આ ભૂમિકાઓ સમગ્ર જો એ પથે ચાલવા પ્રવર્તન કરશે એ
પ્રગતિ કદાચ ધીમી હશે પણ એ પ્રગતિ ચોક્કસ હશે: એ પ્રગ
મજ્જુત પાથો હશે: ત્યાંથી પાછા પડવાપણું જાગ્યે જ નતે.

પ્રભુ મહાવીર જેવાએ કમણ: તથા સાધના કરી હતી: એ
આપણે ન જુદીએ.

ઓમ શાન્તિ: શાન્તિ: શાન્તિ:

ધર્મમય જીવન શામાટે
અને કેમ ગાળવું ?

❧

દેવો ન વિષા ન મર્ગે ન દુર્ન
દુર્ન ન મર્ગે ન દુર્ન ન ધર્મ : ।
તે દુર્નગો. દુર્ન મર્ગના
મર્ગ ન મર્ગે ન મર્ગના ॥

(જે દેવોમાં વિષા નથી, ન મર્ગ નથી, ન મર્ગ, ન મર્ગ, ન મર્ગ
નથી, દુર્ન નથી ન મર્ગ નથી ન મર્ગ નથી ન મર્ગ નથી
દુર્નગો (મર્ગના) દુર્ન દુર્ન ન મર્ગ ન મર્ગ
દુર્ન ન મર્ગ ન મર્ગ ન મર્ગ)

❧

ધર્મમય જીવન

શા માટે

અને કેમ ગાળવું ?

[લેખક: ગુલાબચંદ નાનચંદ શેઠ-મુંબઈ]

રોજ સવારે મસ્જીદના મિનારા ઉપરથી મુઝ્દાનિ આપણામાથી ધણી સાંભળી તેમજ જોઈ થકે છે. મસ્જીદ શામ વગાડે છે. હિન્દુસ્તાનના અલગ અલગ કહેવાતા તીર્થ-સ્થાનો માંજો માણસો તીર્થ-યાત્રા કરે છે. જોતો પણ પોતપોતાના તેમજ સ્થાનિકોમાં જઈ પૂજા-પાઠ, સામાયિક વિગેરે કરે છે. મુઝ્દાનિ કરવા મક્કા જાય છે. હસાઈઓ પેલેસ્ટાઈનમાં જાય છે. કબ્ર ઉપર ફલ ચકાવવા જાય છે. ચીનથી અનેક જોઈ-સંપ્રદાય લોકો હિન્દુસ્તાન આવે છે. જુદ-ગયા, સારનાથ વિગેરે સ્થાનો મુલાકાતો લે છે. હમ્પ્ડે જમીંઓ પોતાના પારા જોઈ-સંપ્રદાય (જુદ મંદિર) હયા (બગવાન)ની પ્રાર્થના કરે છે. મણા પોતાના ચર્ચ-સ્થાનમાં કયા પણ આમરના આધાર વિશે પ્રશ્નની પ્રાર્થના કરે છે.

ધર્મમય જીવન

શા માટે

અને કેમ ગાળવું ?

[લેખક: ગુલાબચંદ નાનચંદ શેઠ-મુંબઈ]

રોજ સવારે અસ્તુદના મિનારા ઉપરથી મુલ્તાને બાંગ પોઝારતા આપણામાંથી ધણી સંભળી તેમજ જોઈ શકે છે. મંદિરના બંદો રોજ વગાડે છે. હિન્દુસ્તાનના અલગ અલગ કહેવાતા તીર્થ-ધામોમાં લાખો માણસો તીર્થ-યાત્રા કરે છે. જૈનો પણ પોતપોતાના મંદિરો તેમજ સ્થાનકોમાં જઈ ધૂળ-પાક, સામાયિક વિગેરે કરે છે. મુસલમાનો હજજ કરવા મક્કા જાય છે. ખસાર્હજો પેલેસ્ટાઈનમાં જીસસ ક્રીસ્ટની કબ્ર ઉપર ફૂલ અર્પણના જાય છે. ચીનથી અનેક બૌદ્ધ-સંપ્રદાયના લોકો હિન્દુસ્તાન આવે છે. જુદ-ગયા, સારનાથ વિગેરે સ્થળોની મુલાકાતો લે છે. હજારો ખર્મીઓ પોતાના ખાસ પેગાડામાં (જુદ મંદિર) કયા (જગવાન)ની પ્રાર્થના કરે છે. ધણી પ્રોટેસ્ટન્ટો પોતાના ચર્ચમાં-સ્થાનકોમાં કયા પણ આકરના આધાર વિના

તપરીખમાં નોંધ્યા છે. જોઈ-ધર્મના પ્રચાર માટે અન્ય ધર્મીઓ ઉપર અત્યાચાર પણ આપણે યદ્યપિ ગુજરીમાં જોઈ શકીએ છીએ. મુસલમાનોના અત્યાચાર હજી વધુ વિસ્તરિત થયો નથી ! દૂર દૂરના દેશોમાં યુરોપમાં આજ સુધી ધર્મના નામે લડાઈઓ જ થયેલી છે ! અને તે નાની કે મોટી લડાઈઓની યાતનાઓમાંથી અત્યાર સુધી પસાર થયું છે ! માણસોને ગુલામ બનાવનાર અને તેમને વેચવાનો ધંધો પણ આપણે ન જ જૂલી શકીએ. યહૂદીઓ અને ખ્રિસ્તીઓની લડાઈ, ખ્રિસ્તીઓ અને મુસલમાનોની લડાઈ, પ્રોટેસ્ટન્ટ અને કથોલીકની લડાઈઓ, ઉચ્ચ અને નીચ પ્રોટેસ્ટન્ટોની લડાઈઓથી યુરોપનો ઇતિહાસ સંપૂર્ણ છે અને આવી ધર્મના નામની લડાઈઓ દર ૨૫ વર્ષના અંદાજે યદ્યપિ હશે એમ આપણે ઇતિહાસના પૃષ્ઠો ઉપસાવતાં જોઈ શકીશું !

હિંદુ-મુસલમાનોના હુલ્લડો, જર્મી-મુસલમાનોના હુલ્લડો, સિયા-સૂનીના મતભેદો, શૈવ અને વૈષ્ણવોના અપડાઓ, એકબીંથી બીજા ધર્મમાં લઈ જવાની-વટવાવવાની નીચ મનોવૃત્તિના દાખલાઓ આપણા દેશમાં પણ આપણે આજે જોઈ શકીએ છીએ અને જોતાં આવડે છીએ.

ધર્મબ્રહ્મતાના નામે એક આજણુ શુદ્ધને દલકે મણે છે, મુસલમાન ઇતરકોમોને કાશીર તેમજ ઇતર કોમો મુસલમાનોને નાસ્તિક વિગેરે કહીને પારસ્પરિક દલકા પાડવાની વૃત્તિ આજે પણ લોકોમાં રહેલી છે. આ પ્રવૃત્તિ જૈનોમાં પણ શ્વેતાશ્વર-દિગંબરના ક્રોડા, આપસમાં એક બીજા ઉપર આક્ષેપ અને પ્રત્યાક્ષેપની ઝડી, તથા જૈન લોકોમાં જતાં અલગ અલગ જૈનાચાર્યોના શિષ્યો આપસમાં માથાં લડાવે છે.-વિમેરેથી હયાત લોકાનું મિલ્લ થાય છે !

ધર્મના નામે, પતિવ્રત્યતાના નામે પતિ પાછળ જાળજરીમાં સ્ત્રી થવાનો અને કરવાનો દૂર રિવાજ અને તેની રાખાચ કરાવે તેના

એક માર્ગથી જ જ્યાં મુક્તિ પ્રાપ્ત કરશે એવો આશંક રાખે છે. આપણું-વેદીયાપણું ત્યાંમુખી પણ મગજ ચાલે છે કે આવી માન્યતાઓનો પ્રચાર અને પ્રસાર કરવા માટે માનવોના પ્રાણો લેતા જરા પણ લોકો અચકાતા નથી !

તો શું આ જ વાસ્તવમાં ધર્મનું સ્વરૂપ છે ? 'ધાર્મિક ધર્મ' જે માનવને અવનતિના હિંડા ગર્તમાં પટકારતા બચાવે તે ધર્મની વ્યાખ્યા શું ઉપરોક્ત ક્રિયા-પ્રક્રિયામાં જ સમાઈ જાય છે. આપણે જ્યારે ધર્મમય જીવન ઉપર જ જોવા બેસીએ છીએ ત્યાં આપણને વાસ્તવિકતા અને આડખર ઉપર વિચાર કરવો રહ્યો. ધર્મની વાસ્તવિકતા અને પ્રચલિત માન્યતાનું વિશ્લેષણ કરવું રહ્યું ! સર્વ પ્રથમ ધર્મ શું અને ધર્મનું જીવનમાં સ્થાન શામાટે એનો સંક્ષેપમાં વિચાર કરીએ.

જીવનની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓમાંથી ક્યારેક નિવૃત્તિ અનુભવી, માણસ પોતાની જાત પ્રતિ અંતર્દષિ કરે છે, કર્તવ્યની હામણી અનુભવે છે અને કર્તવ્યની દિશા પણ નક્કી કરે છે. જન્મ-મરણના ઝંઝાવાતોમાંથી પસાર થતો આત્મા કમચાન સાંતિની નિરવતા અનુભવે છે અને એ એકાંત-સાધના પાછળ તે કશીક જવાબદારી સમજે છે. ધણી પ્રવૃત્તિઓને તે સારી નથી મણતો છતાં પણ કરે છે, ધણીવાર તે પ્રવૃત્તિઓથી પાછો પણ વળે છે. ક્યારેક સાંસારિક ભોગોમાં આસક્તિ, ક્યારેક વિરક્તિ, એવી રીતે અનેક જાવનાઓના વહેણમાં તે સુખદુઃખના મોજાઓ સાથે અચકાવે છે, પછડાવે છે, અને આગળ વધે છે. આવી અચકામણીમાંથી તે પોતાના જીવનની સાચી અને નિશ્ચિત કર્તવ્ય-દિશા બનાવે છે, જે એનું મજબૂત છે અને તેની પ્રાપ્તિ માટે જ જન્મ જન્મ-માતર કાંચેસે કરે છે આ પ્રકારની દિશા નક્કી કરવી, કર્તવ્યપરાવણ થવું એ ધર્મની પ્રાચીનક જામકા છે. ઉપરોક્ત જણાવ્યા મુજબ તે પ્રનાળે અનરમા સાક્ષી જીવનની

નિરાશતા તે અનુભવીને જીવનમાં સરસતા પ્રગટાવવા આત્મા કંઈ
 કે જો એ જાંખના એજ પર્થપ્રાપ્તિનું સાધન છે. એટલા માટે જ
 પર્થનું જીવનમાં એકલ રહ્યાન છે. પર્થ વજરનું ખાનનું જીવન
 મત્યુષ્મય છે એમ કહીએ તો બરલાને ન જ મળી શકાય!

પણ પર્થની વાસ્તવિકતા શું ? આપણે આજના પ્રચલિત
 ધર્મોના સંસ્થાપકોના સંજોમાં વિચારીએ! સંસ્થાપકોનો પર્થની
 સ્થાપનાનો ઉદ્દેશ માનવ-સમાજનું ખરાબ સ્થવ તેમજ દુનિા એમ તો
 કશાંપિ ન કહી શકાય! પણ જે વિચાર-વાગ્દોનો પ્રારંભ એ ઉદ્દેશ,
 પર્થ, કાગ અને માનવજાતિનાં કલ્યાણે તેમાં સમવન્ય વહેણે વહેતા,
 તેનું કામ નહોતું! પણ એટલે જમ્મા આશરો જ મહી જવા જામે
 કે જ્યારે માનસકાંક્ષા પ્રપણે તેનું અર્નિર્દેશન થતું જ જોતાં કે
 કે જો એના કાંઈ કોઈ તેઓમાંથી કમ્મા એવામાં એટલી
 નિરાશા પડે છે કે એક-દાનની, એક-માનવની વિશ્વ તેઓ
 જાત વાનનું પ્રતિપાન કરી દેતાં આ રનિદાનની પ્રકાન મુદ છે.
 અનિદાનનાં જુદાં જુદાં કારણોં છે એ પણ પ્રારામે તે તે સમય
 માટે કુશળીય ઉપોક્ત જાણે, પણ જાણે તે ઉપરે, એ કે નથી,
 તેનું પાનિદાન વિદુ હું! વિશેષ વિચારી વચ તેને જ કરીશ કાંઈ
 સમજતું ને તરી પડેલ છે જો. અનિદાનનાં રનિદાનની
 વકાંઈના પડેલી આ વચનું કાંઈ જાણે જાણે પડેલે પડે, પર્થ-
 પ્રાપ્તિ, વિશ્વના, અનિદાનના વચની કાંઈનો દિ વાનુએના
 કનિદાનના ઉપર એક દરેકે કરીએ!

પર્થનું કરીશ કરીશ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ
 કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ -

કે કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ
 કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ
 કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ કાંઈ

તમારા 'ઝેડ' ગાલ 'ઉપર' તમારો 'મારું' તેને 'ખાતે' આપ ધરી 'અને
 નીચે' તમારી 'આંધર' સંઘ' લાધો 'હોય' તેને 'તમારું' ખાસ 'આપની
 પક્ષ' ન અચ્છેડી ! — છુટ્ટો-૬ :

ધામવ 'સમાજ'માં 'મનવંતો' 'અસર' 'ધર્મ'લાવનારો 'અસર' અને
 પ્રચાર થાય, તેમજ 'અંધુત' જવામાં 'કેળવાય' તે 'માટે' જા કેટલી
 સરસ 'ઉપદેશ' છે 'અને' 'આને' જ 'આપણે' 'ધર્મ'ની 'વાસ્તવિકતા' કહી
 શકીએ. અને 'આ' ઉપદેશની વિપરીત, વાસ્તવિકતાની વિરુદ્ધમાં
 આંધરને 'આજે' આપણે જે રીતે ફક્તો ફલતો ઇસાઈઓમાં 'જોઈએ
 છીએ' ત્યાં 'આપણે' ઇસાઈ-ધર્મ' ઉપર સહજે ગુસ્સો-ચડે. કાળા-
 ધોળાના 'રંગ', ઉચ્ચનીચના 'બેદ' જે 'આજે' 'જોઈએ' આવે છે તેના
 ઉપદેશ ઇશુએ 'કયાં' પણ આપ્યો નથી પણ આજે ઇસાઈઓમાં તે
 ઝોળૂદ છે તે વાસ્તવિકતાની વિરુદ્ધમાં મિથ્યાકંબરને પ્રમાણિત કરે છે.

હવે હજારો મહંમદ પયગંબરનો પણ ઉપદેશ તેમના જ
 સંપ્રદાયમાં વિચારીએ:—

(૧) અમે તો તે પયગંબરોમાં 'હાંધમાં' પણ 'ફક' જોતાં નથી.
 (ઓંગળના ઘંઘ ગળેલા મહાત્મઓમાં)

(૨) જે માણસો નેકીના કામ માટે જોસાવે અને સારા કામો
 કરવા માટે કહે, અને ખરાબ કરવાની મનાઈ કરે તેજ લોકો પોતાની
 મંજીલ-મુરાદને પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

(૩) મુસલમાનો તમે જાજ ન ત્યો !

(૪) જીન્નાત (સ્વર્ગ) તે લોકો માટે છે જે લોકો તંગી અને
 સારી સ્થિતિમાં પણ દાન કરે છે અને કોધને રાજાને લોકોની મૂલોને
 માફ કરે છે. લોકો સાથે નેકીનો વર્તાવ ગખનારનો અસ્થાદ મિત્ર છે.

(૧) જે સ્ત્રીના જાણવાદના સરવે—પ્રમુખા પદે મર્ધા છે; એ
પદ ન લખે !

(1) ସୁନିଶ୍ଚିତ ଅଟେ ।

—४ सुदे. आशिर्मान.

આ જાણ સિદ્ધાન્તિની વિશ્વ મુખ્યમતો જાણે છે જિદ્દિએ
 એ તે કાલ વિશ્વરૂપની નાનુ છે નરે જાણે જાણામ જાણામ રહે
 તે તેમજા મમ પ્રભેની સુદીર્ઘ પ્રાદેન જાણે છે.

જાન્યવારી ૧૯૩૨ના દિવસે તો—૬ મુદ્દા અનુસાર (કુટુંબ)મ!
૧૫ ૬ ૩:—

મહં દામ તે મેન્ડુ બે જે લખે (મેન્ડુ) ખુલે બધુમ
પરેન્ડુ. મેન્ડુ ઉપર જામ બરેન્ડુ જે નર્મ એ લખે દામ છે.

કચ્છના મહાસભા ૧૭ સુધે જાની સિંગલની ૧૫ થી
ભાગલાગ્યા એક વાગ્યે ૩૬ થી ૩ -

‘ମନେ କାହାଣୀ ଥିବା ଏ ଶିଳ୍ପର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ଥିବା
(ସ୍ୱାଧୀନତା) ଥିବା ଶିଳ୍ପର ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର
ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର
ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପର

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

Journal of Management Inquiry

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$

Page 1 -

[illegible]

‘કોઈવાર ચાંત થતું નથી,’ અવેરથી જ મેર શમે છે અને એજ સનાતન ધર્મ છે.—તો આદર્શ આજે ચીન અને જાપાન જે એક આમન્યાને માનનારાઓ છે તેઓમાં સુધાઈ જવા પામેલ છે અને એટલે વાસ્તવિકતાનો લોપ થતાં, ભાવના નિકળી ગઈ છે, ફક્ત શુષ્ક ક્રિયાકાંડો —પૂજા વિગેરે રહેવા પામ્યાં છે.

ભગવાન મહાવીરના જીવન અને કવનનો સાર આચારમાં અહિંસા અને વિચારમાં અનેકાંતવાદ છે અને આજે તે વિચારનો—અનેકાંતનો તો લોપ જ થઈ ગયો છે. આચારની અહિંસાની મર્યાદા પણ અમૂક જ પ્રકારની પ્રત્યક્ષ ક્રિયાઓ, લીલોતરી ને ખાવી, કાચું પાણી ન પીવું—વિગેરે સુધીજ મર્યાદિત બની ગઈ છે અને ભગવાન મહાવીરની અહિંસાને આપણે જીવતી કબરમાં દાદી દીધી છે અને અનેકાંતવાદનું સરેઆમ આપણે ગળું ઘેટીયું છે એમ કહીએ તો કશી પણ અતિથયોક્તિ નથી જ. આજે આપણી—જૈનોની અહિંસાનું ૩૫ ફેટલું વિકૃત બની ગયું છે તે નીચેના મારવાડી પદ ઉપરથી સમજી શકશું:—

માળિયા રે માળિયા । ‘ ‘ પાણી પીવે છાનકે ।

ઝરુ મિનસારા હોહી પીવે મિળ છાનકે ॥

(વાણિયા ! તું પાણી ગળીને પીએ છે પણ માણસોના લોહી તો વગર ગળ્યે જ પીએ છે)

ક્યાં જૈનધર્મની વ્યાપક અહિંસાભાવના । જીવનના અણુએ અણુમાં અહિંસાની જીવંત ન્યોન જમાવવાની ભાવના, અને ક્યાં આજની રૂઝિયા માન્યતાઓ ।

દ્વિધર્મમાં પણ આવી જ વળી ફરફિયોએ ધગ કર્યું છે !
નતિ—એક, વર્ણવ્યવસ્થાના આદેશ પાછળ માનવ સમાજના હિતના

ક્રમચૂની કાવના હતી પણ આને તેનું વિદ્યુત રૂપ આપજોને ધર્મનો
વિપદામ કરતા નજરે પડે છે.

ઉપરોક્ત ઉદાહરણથી એટલું તો ચાલસ છે કે આપણાં કરતાં
મદાન આત્માઓએ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો છે અને એ જ કાવનામાં
આરે આરે વિદ્યારે પ્રવેશ કર્યો છે ત્યારે ત્યારે એ મદાન આત્મા-
ઓએ તત્કાલીન દુનિવાને સાચો રસ્તો બતાવ્યો છે. સારી રાહના
અંતરિક્ષ રહસ્યને આને દુનિયા સમજી શકતી નથી. ક્ષણ: આને
ધર્મના નામે આપજો સદાશક્તિ, મનમોહી, તમાનરી અને પદાપદી
વિશેષે એકાએક છીએ.

પણ આ બધું એ માનવા માટે પૂરતું તો નથી જ કે આનાથી
ધર્મનું જીવનમાં ધ્યાન નથી !

ત્યારે હવે આપજો 'ધર્મમય જીવન' આ માટે એ ઉપર વિચારજો
કરો !' વાનુની વિચારજો પડેલાં 'ધર્મ' અને 'જીવન' બન્ને
વાનુઓને જાગ્રત તેમજ એક વસ્તુ હોય એમ વિચિત્ર દર્શાવજો
આપજો એવી રીતે

ધર્મ એટલે શું ? :- આ પ્રશ્ન આત્મા જાગ્રતને બનિ
તુલ્યજોની પ્રશ્ન છે. ધર્મનો વિચિત્ર વિચિત્ર અર્થબોધો આપજો
એકાએક કરીએ, એકાએક કરીએ અને જાગ્રતને બોધો હું ઉપર
આપજો કરો તે પ્રમાણે વિદ્યુતરૂપનો બને છે કે - પુણ્યો,
કર્મો ભગવાનની પાસેથી જાતે થઈને 'ધર્મ'નાં પદો આપજોને
આપજો એવું ધર્મ બને છે એવું જાણે. 'વાનુ ભગવાન
આપજો' વાનુના ના. અને ધર્મ બને છે અને તેના આપજો
'વાનુ ભગવાન કૃષ્ણ ભગવાન ભગવાન ભગવાન' હવે આપજો એ.
એક ધર્મ પણ ઉપરના પ્રશ્નને ધર્મને ઉપર બધા બધાની
બધી બધી જાગ્રત, બધા, બધા બધા છે. હું બોલું. આ વધુ
'ધર્મ'નાં ના. - ધર્મ, વિદ્યુત-જાગ્રત, એ. એકાએક કરીએ અને બધા

જેવેન' બારા' જુલવામાં આપ્યો છે. જાઈનકની મતે ૧૯ માં ધર્મશ્રી
નીચે પ્રમાણે છે:—

“ખૂન ન કરવું, વ્યભિચાર' ન કરવો, ચોરી' ન કરવી, જૂઠું
ન બોધવું, જૂઠી સાથી' ન દેવી, કમ્પાઈ ન કરવી, માતૃપિતાનો આદર
કરવો અને પડોશી પ્રત્યે પ્રેમ રાખવો.”

ઉપરોક્ત જૂઠી જૂઠી વિચાર ધારાઓ 'ઉપરથી' આપણે ધર્મને
એક વસ્તુ સ્વરૂપે જોઈએ છીએ અને તે છે કર્તવ્ય. જીવનમાં જુઠા
જુઠા કાળે આપણી અલગ અલગ ફરતે રહેલી છે. એ ફરતેને જાણ
કરવી એને આપણે ધર્મ કહી શકીએ!

કર્તવ્ય પરાયણતા એટલે ધર્મ-પાલન કહી શકાય. કર્તવ્ય-
પરાયણતાના અલગ અલગ દ્રષ્ટિકોણો છે.

ધર્મની વ્યાખ્યા આધુનિક દેશે કરવા બેસીએ તો ધર્મને
Art-કળા માની શકાય! આ કળા તે જીવનને જીવંત બનાવવાની
કળા ગણી શકાય! ધર્મને બીજા રૂપમાં Science-વિજ્ઞાન પણ કહી
શકાય! તે Positive પણ છે અને Negative છે. Negative
ના બે બેઃ Affirmative અને Narrative પણ છે. ધર્મના
Positive-Science રૂપ એટલે નિશ્ચિત વિજ્ઞાનના રૂપમાં ધર્મનું
સ્વરૂપ અમુક-આ છે' ત્યાં સુધી માની શકાય છે અને તેના સિદ્ધાંતો
ને જાણવી શકીએ! જેમકે ધર્મ મંગળકારી છે અને મંગલકારી શું એ
વસ્તુ ધર્મના નિશ્ચિત વિજ્ઞાન વિભાગમાં આવી શકે છે. ધર્મનું
Narrative વિજ્ઞાન એટલે વર્ણન. વિજ્ઞાન-ધર્મના સિદ્ધાંતોની
સારી તેમજ નરસી સ્થિતિ જાણવે છે, જેમકે સત્ય બોલવું કહીન છે તો
શા માટે કહીન છે! સત્ય બોલવાથી વાત્સલિક નુકસાન પણ થાય છે
વિત્રેરે વર્ણન ધર્મના Narrative Science માં ગણી શકાય!

આમનું વખીને Affirmative Science તરીકે. ધર્મ હવનમાં
માલ સિદ્ધિના સમજાને છે, જેમકે સાધુનું બોલવાથી શું ફાયદો. અને
જુદું બોલવાથી શાના નુકસાનો સમજાવીને સાધુનું બોલવું એનું એ
મતિપાત્ર કરે છે.

ઉપરાંત રીતે પણ એક જગ્યા છે, જે જીવનને જીવંત બનાવે છે. અને પણ એક વિગત છે તે જીવન જીવનને થોડા અને ઉદ્દેશ્ય સમજાવવા સાથે થોડા પ્રવૃત્તિ કરવાનો. અને જોયો પ્રવૃત્તિ નહીં કરવાનો. એટલે સુપ્રવૃત્તિઓમાં જેમાં અને અન્યુત્તર વૃત્તિઓની નિરૂપણું એ સમજાવે છે.

પરમની બાબમાં શરૂ કરવા બદ તેના સિદ્ધાંતોનો નિષેધ કરી
પરેશન હવેન શુ' ઉ તે બાબતો જાણી લે.

[illegible]

જીવનની પ્રાપ્તિ બધાને થાય છે પણ તેમાં માનવ જીવન મળે
 દુર્લભ છે અને માનવ જીવનને ધર્મમય બનાવવું વાસ્તવમાં અઘરું
 કાર્ય છે. માનવ જીવનનો ધર્મ-માનવતા એને આપણી રંગરંગ
 પ્રગટાવી સંપૂર્ણ વિકાસ સાધવાનો છે !

ધર્મમય જીવનના સિદ્ધાંતો નક્કી કરતા પહેલાં ધર્મમય
 જીવન શા માટે ? તે પ્રશ્નને વિચારવો રહ્યો હું ઉપર જણાવી ગયો
 છું તે પ્રમાણે જીવનને ઉન્નતિ અને પ્રગતિના પથે ગતિમાન કરવા
 માટે, આત્માનું સત્ત્વ સ્વરૂપ સમજવા માટે ધર્મમય જીવનની આવશ્યકતા
 છે. ધર્મ વગરનું જીવન, કર્તવ્ય સિવાયનું માનવ-જીવન, જીવન-
 ધર્મની ઉણપને લાઇને રહેશે, એ દેખીતું છે. ધણાં લોકો માને છે કે
 ધર્મ માણસને કરો કાયદો અપાવતો નથી અને એની જ વિશ્વમાં
 અધર્મથી માણસ લાખોપતિ બને છે, કરોડપતિ થાય છે અને તેથી
 સુખી થાય છે. પણ આનો પ્રત્યુત્તર એકઃજ છે કે આ બધું સાચું
 સુખ છે ? સત્ય છે ? યાચ્ય છે ? શું તેમાં સત્ય, શિવ અને મુક્તિ
 એ બધાં તત્ત્વો રહેલાં છે ?

આપણે જીડે જીડે વિચારણા કરીશું તો આપણને ભણ્ય મરી કે
 તેમાં સાચું સુખ નથી ! ધૃષ્ટિક આનંદ છે જે ધણુમર રહે છે, પછી
 દુઃખ, દુઃખ અને દુઃખ જ રહેલું છે. અધર્મથી માણસ ત્રણે છે
 ખરા, ધણુમરમાં તે દુનિયાની ઉંચી ટાચે પહોંચી ભય છે, પણ
 અધર્મથી એક સાથે જે એટલે ઉંચે ચડે છે તેના માટે પતન સિવાય
 બીજો કશો માર્ગ નથી ! તેનું ઉપર ચડતું એરંડીયાના કાક ઉપર
 ઉંચે ચડતું છે, જેની સદૃશી ઉપલી કાગ ઉપર બેસો ન યદાવ, ત્યાંથી
 નીચે પડતું જ રહ્યું ! આજે નહિં તો કલે, અધર્મ માણસનું પોષણ
 ખુનખુન થશે અને તેનાથી તેની નથી વસ્તુઓનો વિનાશ થવાનો એ
 આપણે ન બૂઝતું બોધ્યું !

આ ધર્મ અને મોક્ષની વચ્ચે આપણે એક રસ્તો નિશ્ચિત કરવાનો છે જે સર્વસાધારણ રીતે માનવ-સમાજને ઉપયોગી થઈ શકે. તેની ભાવના અને કર્તવ્યની દિશા, આચાર અને વિચારની દિશા, નિર્વેષાત્મક અને ક્રિષ્ણાત્મક દિશા આપણે વિચારવાની છે.

શાશ્વત મુખના માર્ગ માટે આપણે અવગત અવગત ધર્મોએ સ્વોકારેલ નીચેના સિદ્ધાંતોને આપણા જીવનના સ્તંભ માનવા પડશે:-

(૧) માનવતા:-જે કર્તવ્ય માણસને માણસ પ્રત્યે પ્રેમ, વાત્સલ્ય તેમજ બંધુત્વભાવ નથી સિખવાડતો તે ધર્મ નથી! અને માનવતાની રક્ષા માટે જ બધા ધર્મોની સ્થાપના થઈ છે. જૈન ધર્મ, હિંદુ ધર્મ, બૌદ્ધ ધર્મ 'ઝોત્મવલ્લ સયમૂત્તેપુઃ' ના સિદ્ધાંતમાં માને છે, ઇસાઈ ધર્મનો આદર્શ જ માનવ-પ્રેમ છે. ઇસ્લામ પણ 'ખુદાના બંદાઓ બધા એક છે' એમ સ્વીકારે છે.

માનવતા ફક્ત બધાને સમાન માનવાથી જ પ્રગટ નથી થઈ શકતી પણ બધા સાથે વેર હોદીને મૈત્રીની ભાવના કેળવવાથી થાય છે. આ માનવતા જીવન-ધર્મનો મુખ્ય પ્રાયો છે.

(૨) આત્મ સ્વતંત્રતા:-જીવનમાં ક્યારે આપણે મનુષ્યત્વ કેળવવા બેસીએ છીએ ત્યારે બધાને આત્મા-સમાન છે એ પ્રકારની આત્મ સ્વતંત્રતા હોવી જરૂરી છે. બધા સતત જ યત્ન કરીએ છે એટલે સ્વતંત્ર થવા થી, બધા જીવવા હચકે ■ એટલે બધાને જીવવા થી.-એ સિદ્ધાંત આપણે જીવનમાં કેળવવો જોઈએ. Live and let live નો સિદ્ધાંત આજે દુશ્મનો આપણે વિચારીને અમલમાં મુકવો રહ્યો!

અત્મ સ્વતંત્રતાનું બીજું અંગ માનવ સમાજના મુખ્ય ત્રણ અંગો-૩૨, ૩૩ અને ૩૪-૩૫ની સ્વતંત્રતા સ્વીકારવાનું છે!

અકારે આધુસની, દેશની અને વિશ્વની પ્રગતિ અને ઉન્નતિને રૂપનાર સિદ્ધ થાય છે.

પશુ કરતા, જાતિભેદ, ઉપજાતિભેદ, પેટા જાતિભેદ વગેરે ભેદો પહેલાં અસ્તિત્વમાં નહોતાં. આજે ફક્ત આપણે પૂર્વજોનાં બહાનું હેઠળ ક્ષીએ કે એ તો એ લોકો પશુ વિચારણ હશેજ, એટલે આપણે તેની રીતિ નીતિને માન્ય રાખવી જ નોંધએ, પણ ત્યાં ફક્ત શુષ્ક આચાર પાળવાનો; એક વગર વિચાર્યો ખોટો તર્ક છે, ઊંડી વિચારણા નથી. પૂર્વજોએ પોતાના હેયગ્રામ પ્રમાણે રીતિ રીવાજોમાં બદલી કરી તો આપણે પણ કરી શકીએ છીએ અને જે રિવાજો અસ્તિત્વમાં પહેલાં નહોતાં અને આજે તે દેશ, સમાજ કે વ્યક્તિ માટે ઉપયોગી ન હોય તો તેને આપણે દૂર કરવા જ નોંધએ.

આચાર વિચારોના સમન્વય સાધ્યા વગર હમેશાં આપણી પ્રગતિ કે ઉન્નતિ અધૂરી જ રહેશે અને ધર્મમય જીવનના સિદ્ધાંતો નક્કી કરવા માટે આપણે પણ આચાર-વિચાર બંનેને મહત્ત્વનું સ્થાન આપવું જ નોંધએ.

ધર્મમય જીવન જીવવા માટે આપણે સર્વ સાધારણ રૂપે 'ઇશ્વરભક્તિ' અને વ્યક્તિ-વિકાસની દૃષ્ટિએ 'કર્તવ્ય' બે સિદ્ધાંતો જ નક્કી કરી શકીશું. આના પેટા વિભાગ ધણાં ધર્મ શકે છે. ઇશ્વર-ભક્તિને ગમે તેવા કર્તવ્યોમાં સર્વ સાધારણ સિદ્ધાંત રૂપે સ્વીકાર કરવી પડશે.

ઇશ્વરભક્તિ:—ઇશ્વરભક્તિનો સિદ્ધાંત દુનિયાના બધા ધર્મોએ સ્વીકાર કર્યો છે. ધણા આ દુનિયાને ઇશ્વર કૃત માને છે. ધણા ઇશ્વરથી અદૂન કોઈ સ્વતંત્ર અનાદિકાળની સૃષ્ટિ ઉ એમ માને છે. પણ એટલું તો ખરું જ કે આત્માનું વિસ્તૃત રૂપ પરમાત્મા જ છે, ત્યારે આત્માની ક્રિયા-પ્રક્રિયાથી જ આ દુનિયા આવે છે એમ

મળી જઈને સંપૂર્ણ થવાની અથવા સ્પર્શરૂપ થવાની 'જરૂર' છે. એક અસિદ્ધ ઉર્દુના શાયરેનું 'ખુદા ખુદા હી મેં હૈ' નું વાક્ય 'સોડહમ્' ની પ્રતીતિ કરાવે છે.

૧. જીવનના ગમે તેવા સંનેગોમાં, માણસની વૈયક્તિક ઉન્નતિ કે અવનતિમાં, આત્માની ઉન્નત કે અવનત દશામાં. ગમે ત્યારે પણ આપણે એ મહાન શક્તિનો અદ્ભુત રૂપે ગેબી નાદ સાંભળીએ છીએ અને આ રણકારા માનવનો આત્મા જ પ્રતિધ્વનિત કરે છે. એ નાદને સાદે હઈને આત્મા આગળ વધે છે, પોતાનાં સ્વરૂપને ઓળખવા તદ્દરૂપ થવા માટે તે પ્રયત્ન કરે છે.

દુઃખમાં પણ આપણને સાચો રાહ દેખાડનાર આ અંતરનો જ ગેબી આવાજ છે અને આ ગેબી શક્તિને કાંઈ આત્માથી પ્રયત્ન તો કાંઈ આત્મમયી માને છે, ધણા તેને ઈશ્વરના રૂપે ઓળખાવે છે તો ધણા આત્માના સાચા સ્વરૂપની ઝંખી રૂપે તેને માને છે, પણ બધા ઈશ્વરને માને ॥ અને ઈશ્વર-ભક્તિનો બધા ધર્મોએ પોતપોતાની દૃષ્ટિએ ઉપદેશ આપ્યો છે.

હવે આપણે જીવનને ધર્મમય બનાવવાના ખીજા સિદ્ધાંત તરફ વળીએ !

કર્તવ્ય !—માનવ જીવનના કર્તવ્યો જોને ધર્મગ્રંથ જીવનનો ખીજો સિદ્ધાંત મેં ગણાવ્યો છે તે વ્યક્તિ વિશેષ પ્રમાણે બિન્દ છે. ઈશ્વરશક્તિથી આત્માને સંતોષ મળે છે એટલે કર્તવ્યો વડે માણસ 'સત્યં શિવં સુંદરમ્' ની ભાવનાને જીવનમાં પ્રગટાવી 'સત્ ચિત્ સ્વાનંદ' પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને 'સોડહમ્' ની પવિત્રભાવનાના મંત્રને વિકાસ કર્યા પછી પહોંચી શકે છે. 'સોડહમ્' ની ભાવનામાં વિલીન થઈ જવા માટે પ્રાર્થના ધણી જરૂરી છે.

જીવનના કર્તવ્યોને આપણે ત્રણ વિભાગમાં વહેંચી નાખીએ.

(૧) પ્રત્યક્ષ (૨) માધ્યમિક (૩) અદ્યક્ષ

પ્રારંભિક દર્શનપીઠ:—આ દર્શનપીઠ એટલે માણસનું જીવન. પ્રમાણિક અને નૈતિક જનારના સીધા ગ્રામ ઉપાગોદ્યમનું જીવનની પ્રારંભિક ભૂમિકા પણ આ જ દોષ સહી.

પ્રમાણિક અને નૈતિક જીવન પણ જ્યાં જ્યાં જાય ત્યાં નથી જાય એ જીવન જીવતા મારે માનવને મનનો સ્વરસાદ સર્વ પ્રથમ દેવો જેદો. મનનો સ્વરસાદ સાદીરિક સ્વરસાદ હવે મનને જે એટલે સાદી જે કે મોજુ વળુ જ્યાં પણ સાધન-ધર્મ દેખે તેને જીવતાની જાણે તેના જો 'સાધન' ને પ્રાપ્ત કરવું પણ આપણને જે, આ મિત્ર જે એટલે આપણને જન્મ આપ્યો જે, જેને સંભાળે દેવો જે વિશેષ તરફ જીવનના દોષો જાણી જે મારે જીવનના સત્યો દર્શનને પર્વતો આપ્યો નીચે પ્રમાણે સીધું:—

૫ મ અભિપ્રાય:—પરંતુ એટલે માનવ પદ કે સાધનની પૂર્વ નિર્ધાર પણ નિર્ધારના પદ-પૂર્વજોદ જે.

- (૧) દર્શન અભિ
- (૨) માનવ વિદ્યા અભિ
- (૩) ગા અભિ
- (૪) રા અભિ
- (૫) પદ અભિ

૧૨૦ જીવન: ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬ ૩૭ ૩૮ ૩૯ ૪૦ ૪૧ ૪૨ ૪૩ ૪૪ ૪૫ ૪૬ ૪૭ ૪૮ ૪૯ ૫૦ ૫૧ ૫૨ ૫૩ ૫૪ ૫૫ ૫૬ ૫૭ ૫૮ ૫૯ ૬૦ ૬૧ ૬૨ ૬૩ ૬૪ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦

આમધુ' નોષ્યે. નૈન 'ધર્મ' 'યયા માતૃપિતૃ પૂજયેતિ', કહીને માતાપિતાની પૂજા કરવાનું કહે છે.

કુરાનની સરે બની ઇસ્માઇલની ૧૭ માં આવાતમાં 'હંધુ' છે કે, 'મા-આપથી, સારી રીતે વર્તો! જન્મેમાં એક અથવા બન્ને વૃદ્ધ માપ તો તેની સેવા કરવામાં પ્રમાદ ન કરો. તેમની સેવાચાકરી માધુ' નમાવીને કરો !'

બંધામાં 'ઈશુએ' પંજુ બાઇબલની મંત્રી ૧૫ માં કહ્યું છે કે, 'પોતામાં પિતા તથા માતાનો આદર કરજો !'

ઈશુર ભક્તિ પછી સર્વપ્રથમ જીવનનું કર્તવ્ય માતૃ પિતૃ ભક્તિ છે. જેણે આપણને જન્મ આપ્યો છે અને મોટા કર્યા છે ! માણસ કુટુંબમાં વસતો હોઇને તેની આ નૈતિક અને પ્રાથમિક જવાબદારી છે.

શું કે ભક્તિ:— 'ગુરુદેવો મયઃ' કહીને આપણને પૂર્વજોએ ગુરુ-ભક્તિ માટે કહ્યું છે ! જેમણે આપણામાં જીવનના સંસ્કાર રેડ્યા છે તેના પ્રતિ આપણે બહાર સ્વાભાવિક હોવો જ નોંધ્યો !

દેશ-ભક્તિ:—જેની ગાદમાં આપણે મોટા થયા છીએ તે પ્યારી માતૃભૂમિને આપણે કેમ જૂલી શકીએ ? જેનાં તત્ત્વોથી આપણું આ શરીર બન્યું છે તેના પ્રત્યેની ભક્તિના બારથી આપણે કદાપિ ઉત્કણ નહિ થઈ શકીએ. માતૃભૂમિનું ઝાણું ચૂકવવું એટલે પોતાના દેશના કહેવડાવવા પોતાનું સ્વમાન માનવું વિગેરે છે. માતૃભૂમિને આપણી વંદણા હમેશાં હોવી જોઈએ. આપણે કેમ જૂલી શકીએ:—

જનની જન્મભૂમિથ સ્વર્ગાદપિ ગરિયસી

ધર્મ-ભક્તિ:—ધર્મની આપક બાવના ન સમગ્રજ ત્યાં સુધી પ્રચલિત ધર્મોમાંથી કાઢીને આશરો તો લેવો જ નહોતો ! ધર્મ પ્રત્યેની ભક્તિ, ગુરુભક્તિનું અંગ છે.

(૪) વિવાહ:—જ્યાં મનુષ્યો, પૂર્ણ અહાર્યારી રહે તે વિગિન લિંગના માનવ સમુદાયમાં એક વેધી બધા માટે તે ધર્મ પણ જનસમાજનો એટલે જાગ પૂર્ણ અહાર્યારીનું પાલન કરી શકતો નથી પુરુષે યોગ્ય સ્ત્રી સાથે વિવાહ કરીને પોતાની ગૃહસ્થી સંભાળવી એમ બધા ધર્મો કબૂલ કરે છે.

વિવાહનો ધ્યેય અને ઉદ્દેશ્ય, સ્ત્રી પુરુષનો પારસ્પરિક સંબંધ વિગેરે બાબતો ઉપર અલગ અલગ ધર્મગ્રંથોમાં અલગ અલગ પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે, અને બધાએ એકમતે સ્વીકાર્યું છે કે વિવાહનો અર્થ બળવાન સંતતિ ઉત્પન્ન કરવાનો છે અને તે પણ રાષ્ટ્ર કે સમાજ માટે એક ઉપયોગી અર્થ છે.

(૫) પાડોશીધર્મ:—પાડોશીધર્મ ક્રિત પાડોશ પૂરતો જ માનવાનો નથી, પણ તેની ઉદાર ભાવનામાં 'વસુધૈવ કુટુંબમ્' વિશ્વ કુટુંબની ભાવના રહેલી છે.

હસાઈધર્મ આ બાબતમાં કહે છે:—

‘તું પોતાના પાડોશી સાથે પોતાના સમાન પ્રેમ રાખ.’
—મત્તી ૨૬.

મુસલમાનોનો હિંસામ તો એથી પણ અજગ વધી કહે છે:—

‘અનાયતો માલ પડે આપી દો! મરીન અને મુસાફરોને તેમના હક્ક આપો અને મકનના માલ ન ઉઠાવો!’

પાડોશી ધર્મના પાલનના નામકાને ઉદાર, પોતાના પ્રાંતનો ઉદાર, રાષ્ટ્રનો ઉદાર વિગેરે પ્રાનિતના મમ રસ સાથે જે જે મુમિદ્ધ માણસ પેદા થયો છે તે પ્રાનિ તેનું કુટુંબ જાંચ રહે છે જે એને આ રંગનું છે અને આ રંગને-અસ્થિતા કુટુંબ, મમ, નમર,

રહેતા છે અને તેમાં સ્વાર્થરહિત પારકાનું ભક્તિ ધાવ, છવન વ્યવસ્થા અને તે માટે વિશેષ ગુણોને, કેળવવાની ખાસ અમત્ય રહે છે. આ ગુણો એટલે સત્ય, અદિષ્ટા, અયોર્ધ, યજ્ઞયર્ધ, પ્રામાણિકતા વિગેરે છે, એનો વિકાસ આગળ જતાં કરવો રહ્યો જ.

ધર્મ એટલે અમુક પ્રકારની જાણ ક્રિયાઓ તેમ જ તેનું આત્મિક, રહસ્ય સમજવું! આ માટે હું અગાઉ જણાવી ગયો છું.

સંક્ષિપ્તમાં ઉત્તરોત્તર વિકાસ માટે નીચેના શ્લોકને આપણે ન જૂલી શકીએ:—

ધેષાં ન વિદ્યા, ન તપો ન દાનં,
જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ;
તે મૃત્યુસોકે ભૂવિ ભારભૂતા,
મનુષ્ય રૂપેણ મૃમાદ્યશન્તિ.

—જે સોદામાં વિદ્યા નથી, તપ નથી, દાન નથી, જ્ઞાન નથી, શીલ નથી, ગુણ નથી તેમજ ધર્મ નથી તેઓ આ દુનિયામાં ભાર-રૂપે છે અને મનુષ્યના રૂપમાં પથુની જેમ ફેરે છે.

ઉપરોક્ત પ્રાયમિક કર્તવ્યો પછી હવે આપણે આ ભૂમિકા પાછળનો વિકાસ નોંધીએ. ઉપરોક્ત ગુણો છવનમાં કેળવાશે તો આત્મા એક એવી ભૂમિકામાં પહોંચશે કે જ્યાંથી તે સ્વતંત્ર વિકાસ સાધવામાં તત્કલીન રહેશે.

હવે આપણે માણસના માધ્યમિક કે વિશેષ કર્તવ્યો તરફ વળીએ. ઉપરના કર્તવ્યો પછી માણસને સહેજે નીચેની જાગૃતિ તરફ

રહેતા છે અને તેમાં સ્વાર્થરહિત પારકાનું લાભુ; ધાય, હવન વ્યવસ્થિત
જનો તો માટે વિશેષ ગુણોને કેળવવાની ખાસ અગત્ય રહે છે. આ
ગુણો એટલે સત્ય, અદિસા, અયોર્ય, અહમ્યર્થ, પ્રામાણિકતા વિગેરે
છે, એનો વિકાસ આગળ જતાં કરવો રહ્યો જ.

ધર્મ એટલે અમુક પ્રકારની ખાસ ક્રિયાઓ તેમજ તેનું
આંતરિક રહસ્ય સમજવું. આ માટે હું અગાઉ જણાવી ગયો છું.

સંક્ષિપ્તમાં ઉત્તરોત્તર વિકાસ માટે નીચેના શ્લોકને આપણે
નં જૂલી થકીએ:—

યેષાં ન વિદ્યા, ન તપો ન જ્ઞાન,
જ્ઞાનં ન શીલં ન ગુણો ન ધર્મઃ
તે મૃત્યુલોકે ભૂવિ ભારભૂતા,
મનુષ્ય રૂપેણ મૃમાદ્યરન્તિ.

—જે ભોક્તામાં વિદ્યા નથી, તપ નથી, જ્ઞાન નથી, જ્ઞાન નથી,
શીલ નથી, ગુણ નથી તેમજ ધર્મ નથી તેઓ આ દુનિયામાં ભાર-
રૂપે છે અને મનુષ્યના રૂપમાં પશુની જેમ ફરે છે.

ઉપરોક્ત પ્રાર્થનિક કર્તવ્યો પછી હવે આપણે આ જૂમિત
પાળીને વિકાસ જોઈએ. ઉપરોક્ત ગુણો હવનમાં કેળવાશે તો
આત્મા એક એવી જૂમિતમાં પહોંચશે કે જ્યાંથી તે સ્વનો વિકાસ
સાધવામાં તાલોન રહેશે.

હવે આપણે માનુષના માધ્યમિક કે વિશેષ કર્તવ્યો તરફ
વળીએ. ઉપરના કર્તવ્યો પછી માનુષને સદેને નીચેની જાનનો તરફ
વળવું પડે.—

અદ્યર્થ — મૃદસ્યઃ જમમા મહીને માનુષ્યનું જન્મવર્ષ ૬૦ દેખ

પ્રમાણિકતા—મદરસ 'જાનપરના પાઠન' માટે 'હસ્તી પ્રમાણિકતાનું' હેતુ મળુ જ નથી છે. એટલા માટે વ્યવસ્થા બંધો પશુ સારનો જ દિશાનિર્ણય રીતે સમજીને લેઈએ! મુ' પશુ છે કે 'જેવો અંદાર તેવો આહાર' એટલે જેવી આશ કરે તે પ્રમાણે તેનો વ્યવ થયે. નૈતિક હવનનું ધરાતલ પણ માણસની આશ ઉપર અવલંબે છે. લાખડા તરીકે કાગળ બજારનો પેસો કાગળ કાગળ કરવામાં જ વપારે વપસાયે.

(૧) વ્યાપારની દિશાની મર્યાદા:—જાની મર્યાદા હોવાથી માણસનું હવન રખડું નથી જનવું. તેને પ્રમાણિક અને વ્યવસ્થિત હવન માળસા પ્રેરે છે. દિશાની મર્યાદાથી લાભ ઉપર પ્રતિનિધિ મુકાય છે અને લાભનો પ્રતિનિધિ એટલે લોભનો પ્રતિનિધિ કદી સમાય. લોભ સર્વનાશનું મૂળ હોઈને માણસનો વિકાસ (નૈતિક) અટકે છે.

(૨) વ્યયની મર્યાદા:—પૈસાનો વ્યય ક્ષણિક ખાવા પીવા કે મોજ શોખમાં ન કરવો જોઈએ, કારણ કે મોજ શોખમાં પડવાથી માણસના હવનનું નૈતિક ધરાતલ ઉપર આવી શકતું નથી. આ સિવાય એવા ધંધાઓમાં પણ પૈસો ન લુગાડવો જેનાથી અનીતિના ધંધાઓ થાય, જેમકે, કુદૃશ્યખાતું, દારૂખાતું વિ. અસાવડું, રાંધૂને દાનિ પહોંચે તેમજ પોતાના સ્વાર્થ માટે સર્વનો વિનાશ થાય.

ખાનપાન ઉપરનો તેમજ વ્યય ઉપરનો સંયમ બીજી વસ્તુઓ ઉપર સંયમ લાવશે જે બહાવ્યર્થના પાઠનમાં મળુ જ મદદગાર થશે.

વ્યય કરવાના સાધનોમાં પરોક્ષમાં પણ કાઢીને વ્યર્થની દાનિ કે નુકસાન થાય એવા સાધનો કે ધંધાને સ્થાન આપવું ન જોઈએ!

(૩) આવકની મર્યાદા:—પોતાને મળે તેનાથી સંતોષ માનીને બીજી આવક-પરિચ્છેદ બીજાના માટે ઉપયોગમાં આવે તેવી મર્યાદા પણ બાંધવી જોઈએ.

પ્રગટિપત્રી ધણી ન જરૂરી છે. આમાણિકતાનો પ્રાંચો જ સત્ય અને અયોર્ધવત સત્યવિના કદાપિ પ્રગટી શકે નહિ!

નિર્ભય અને અસયતા:—ઉપરોક્ત ગુણ કેળવવા માટે સર્વ પ્રથમ નિર્ભયતા કેળવવી જોઈએ. નિર્ભયતા માટે ઉપરોક્ત ગુણો આવશ્યક છે. જીવનમાં નિર્ભયતા ત્યારે જ કેળવી શકાય જ્યાં આપણે સ્વયં નિર્ભય બનીએ અને બીજાને નિર્ભય બનાવી શકીએ. બીજાને નિર્ભય બનાવવું એટલે કે આપણાંથી ડાઘ ડર નહિ.

આ નિર્ભયતા કેળવવાનું રૂપ તે અહિંસા છે. ડાઘની હિંસા કરવાથી તમે નિર્ભય નહિ બની શકો અને અહિંસાનું તત્ત્વ જ સુધી જીવનમાં ન પ્રગટે ત્યાં સુધી જીવનનો વિકાસ ન થઈ શકે. કારણ કે હિંસા હશે ત્યારે પોતાની જાતને બચાવવાનો હમેશાં રહેશે અને એ કર માણસના વિકાસને હમેશાં મારી નાખશે.

Live and Let Live—જીવો અને જીવવા દો! નો સિદ્ધાંત માણસે ઉન્નતિ અને પ્રગતિ માટે સમક્ષમાં લાવવો જ જોઈએ!

બૌદ્ધધર્મના ‘ધર્મપદ’ ૧-૫ માં કહ્યું છે કે:...

‘વેરથી વેર કદાપિ સમતું નથી. અવેરથી જ તે શાંતિ માપ છે. અને એ જ ધર્મ સનાતન છે! શુદ્ધતા આ વાક્યને આપણે ન જૂઠવું જોઈએ. જીવન કાળમાં આપણા ધણાં શત્રુ છે. તેમાંથી એકનો ધાત ક્યો એટલે આપણે બીજા દશ-તેના આજીબીતાને શત્રુ બનાવ્યા, પણ એકને જો મિત્ર બનાવ્યો હશે તો બીજા દશ આપણા મિત્ર બનશે.

‘મિત્રી મે સજ્જ મૂણુ વેર મજ્જં ન કેણદ’

મારે બધાં જીવો સાથે મૈત્રી છે, ડાઘની સાથે વેર નથી. એ ઉદાત્ત ભાવના અહિંસાનું સાચું સ્વરૂપ છે, જેને જીવનમાં પ્રગટાવવું જરૂરી છે.

હરીર પાંચ તત્ત્વોનું અનેક છે. તેવી રીતે આત્મિક વિશ્વનું
હરીર પણ ઉપરોક્ત પાંચ તત્ત્વો-અદિત્ય, સ્વર, અયોર, વ્યઘ્રસદ્
અને પ્રમાણિકતા વડે જ અનેકું છે.

મર્મમય સ્વપ્ન માનવા માટે એ સિદ્ધાંતો જરૂરી છે અને તેને
સ્વપ્નમાં ઉનાર્ણ બાદ, આપણે 'સર્વ-ચિત્ત જ્ઞાન'ની જુમિયાઈ
જગત્ આવી હોય.

સ્વપ્નની 'સત્', દિવ' અને મુરમ્'ની આપણે જાણના માટે
ઉપરોક્ત પાંચ તત્ત્વ એ જુમિયાઈ છે. મર્મમય સ્વપ્ન કેમ જન્મ્યું
તેનો જવાબ ફક્ત 'સત્' દિવ' મુરમ્' અનેકું-એ જ દે.ઈ' હો !
અને તેનું મંદ્ર 'ગોડાઈ' છે. મંદ્ર પ્રાપ્તિનો જ્ઞાન 'જુમિયાઈ' છે

પ્રાથમિક અને વિદ્યેય મુદ્દો કેમજી જાદ કે કેવળતા દાખવાન
જુમિયાઈ જાણના વિશ્વજ્ઞતા ઉપર મુદ્દો તમા વડી હોય એ ખબર
દે સત્-દિવ-મુરમ્' કેમ જાદી હોય તે વિશ્વજ્ઞતા

જન્મ જન્મક માટે જોયેલા મુદ્દો, એ વિશ્વ જુમિયાઈ જુમિયાઈ—

(૧) જામા—જેમ પણ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જન્મક વડે જુમિયાઈ
તેને જ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ

(૨) જુમિયાઈ—જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ
જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ
જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ

(૩) જુમિયાઈ—જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ
જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ

જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ
જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ જુમિયાઈ

(૧) મુક્તિ:—સંસારના બધા પ્રકારનાં બંધનોથી મુક્ત થઈ બળેનોને પોતાને આધીન કરવા.

(૨) સંયમ:—બંધનોનો લાગ કરવા માટે સંયમની આવશ્યક રહે છે. આ સંયમ એટલે ઈદ્રિય ઉપરનો અંકુશ. આ સંયમ ૧ પ્રકારનો છે એવું જૈનશાસ્ત્રીમાં લખ્યું છે.

(૩) તપ:—સંયમના પાલન માટે તપની અનિવાર્ય અમલત રહે છે. આ તપ જૈનધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે બાર પ્રકારનો છે, જેમ જૂખ, તાપ, ધ્યાન, ચિંતન વૈયાકમ્ય વિગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

(૪) ત્યાગ:—શિવ જનવા માટે તેમજ તપ અને સંયમ માટે અને મુક્તિ માટે પહોંચવા માટે ત્યાગ દષ્ટિ ધારણ કરી તેને વિકસાવવાની ખાસ જરૂરીયાત છે.

હવે જીવનને ધર્મમય બનાવીને આપણે ‘સત્ય’ એટલે સાચું, ‘શિવ’ એટલે શાશ્વત બનાવ્યું પણ એનાથી જ ‘સુન્દરમ્’ જીવન બની શકતું હોય તેમ લાગતું નથી, માટે ‘સુન્દરમ્’ બનવા માટે શું કરવું ? તે વિચારીએ. જીવનનો વિકાસ, ધર્મમય જીવનનો ખ્યેય, જીવનનાં સૌન્દર્ય વગર અધૂરા જ રહે છે.

સુંદરમ્ બનવા માટે નીચેના ઉપાયો છે:-

(૧) સરગતા:—મન વચન અને કાયાની કુટિલતાનો ત્યાગ કરીને સરગ બનવું એ સુંદર બનવા માટે પહેલું પગથીયું છે ! જે મનુષ્ય સરગ નથી, માનસિક, કાવિક કે વાચિક ભ્રમણાઓ સેવે છે તેનું જીવન કદાપિ સુંદર બની શકતું નથી. માટે સુંદરતા પ્રગટ કરવા માટે સરગ બનવું જરૂરી છે.

(૨) મૃદુતા:—સરગતા સાથે જીવનમાં મૃદુતા-મિકાસ ન હોય

અતઃપેત્ર કેમ પ્રમાણે સર્વ-સાધારણ માટે થઈ શકે એમ જરૂર માની
 શકાય. અપવાદ હમેશાં ત્યાગ્ય છે.

જીવનનું કર્તવ્ય જામવવા માટે, જીવનનું ધ્યેય સાધવા માટે
 માણસને ધર્મમય જીવનની જરૂરીયાત રહે છે. જ્યારે એ પ્રાપ્તિ માટે
 તેણે ધર્મમય જીવન, પોતાને સમજીને તે પ્રમાણે બનાવવું જોઈએ.

‘સોઽહમ્’ ના નિજ સ્વરૂપમાં માણસનું જીવન રહે જો
 રાગે એમ ધારીએ.

卐

કે ચારિત્રગુણની પધાઈ (હોશિયારી) છે.

૩. ધર્મ શબ્દનો ત્રીજો અર્થ એ કે ધર્મ એટલે કર્તવ્ય-કર્મ છે. આ બધા અર્થમાં ધર્મને એક ગુણ માનવામાં આવ્યો છે.

વળી જૈનશાસ્ત્રોમાં પરિભાષિક ધર્મ શબ્દ એક અર્થે, અર્થપી તત્ત્વ પણ કહેવો છે કે જે ચાલવામાં સહાયક છે. આ એક સ્વયં વિશેષ છે.

બન્નેમાં “ચાલવામાં સહાયક ચર્મ” એટલી તે સાદગ્યતા મળી શકે છે. કારણ અદિ-સા આદિ બાવે ધર્મથી જીવ જીવી ગતિમાં આવ્યો જાય છે.

૪. ધર્મ શબ્દનો વ્યાપક અર્થ પણ છે. ‘ધારણાદ ધર્મ, દુષ્ટાણાઃ યતઃ અભ્યુદય નિઃધેયસસિદ્ધિઃ સ ધર્મઃ’ અર્થાત જેના દ્વારા લોકોનું ધારણ થાય, જેના દ્વારા લોકો સમૃદ્ધ અને સુખી બને, જે પ્રજાને એક સૂત્રમાં બાંધી રાખે તે જ ધર્મ છે.

ધર્મનું સ્વરૂપ

ધર્મની વ્યાખ્યાઓ જોયા પછી તેના સ્વરૂપ, તેની વિવિધતાનું સ્પષ્ટ સમજવું જરૂરી છે. ધર્મ શું છે, ધર્મ સંસ્થા જગતમાં કેમ આવી, ધર્મમાં પરસ્પર ભિન્નતા કેમ છે, ઇત્યાદિ અનેક પ્રશ્નો પ્રત્યેક વિચારશીલ હૃદયમાં ઊઠવા કરે છે. આજે ધર્મને નામે સંપ્રદાયવાદે જોર પકડ્યું છે, સ્વાર્થ વધ્યો છે, યુધ્ધ વધ્યા છે, દંભ અને હુલ્લે ધર્મના કલેવર ચઢવામાં આવ્યા છે અને શંકાશીલ હૃદયો ધર્મ નામ પ્રત્યે સુગ, ઘૃણા અને નિરસ્કાર હાવા લાગ્યા છે. ધર્મના નિરસ્કાર ધર્મ કદિ નાબૂદ થયો નથી અને યજ્ઞે પાત્ર નહિ પરંતુ તેના અર્થનું સાચું સંરક્ષણ કરી ધર્મનું સ્વરૂપ સમજીને જ સાચા ધર્મની કસોટી થવાનું ધર્મ માટે જોઈ રહે છે તે રહેવાનો જ. મનુષ્યની

ચોપક કહે છે, તેથી માણસ પડે છે કે અહિંસા, સત્ય 'આદિ' મૂલ્ય ધર્મ છે અને તેમાં વિરોધ નથી, વિરોધ છે તેના 'વિવિધ' રૂપોમાં અર્થાત્ સંપ્રદાયોમાં. કહેવાનું 'માત્ર' એટલું છે કે ધર્મ સુખને માટે અને વિવિધ સંપ્રદાયો ધર્મને માટે છે. સંપ્રદાય 'સ્વયં' પરિપૂર્ણ ધર્મ નથી, તે અહિંસા આદિ ધર્મને માટે છે.

જુદાં જુદાં ધર્મોમાં જે આર્પણને પરસ્પર વિરોધ જોવાય છે તે અનર્કલ, સ્પાદવાદ યા સર્મભાવને ન પ્રાપ્ત કરવાનું ફળ છે.

ધર્મનું સ્વરૂપ અને વિવિધતાનું રહસ્ય સમજ્યા પછી અને ધર્મને સર્વત્ર અને સર્વકાલીક લોકો માટે સુખનું કારણ સમજ્યા પછી, વ્યવહારમાં તે દુઃખનું કારણ કેમ થયો છે, કલેશવર્ધક કેમ થયો છે, છતાં સમજવાની આવી હાથમાં આવી જાય છે. ધર્મને નામે અહંકારની પૂજન કરાવનારી કલ્યાણકારી ધર્મ અકલ્યાણકારી બને છે.

ઉદારતાથી આપણે જૈન, બૌદ્ધ, વૈદિક, ઈસાઈ, પારસી, ઇસ્લામ આદિ ધર્મો પર વિચાર કરવો જોઈએ ને વિનયથી, મિથ્યાદ્રષ્ટિના દોષ ન આવે તે રીતે તેની આલોચનાત્મક, પૂર્ણ નિષ્પક્ષપાતથી અભ્યાસ કરી વૈજ્ઞાનિક સત્યને શોધી બાકીનાને વર્તમાનકાળની દ્રષ્ટિએ નિરુપયોગી સમજી છોડી દેવું જોઈએ.

જે કાર્ય સાર્વત્રિક અને સર્વકાલિક દ્રષ્ટિએ અધીકૃતમ પ્રાણી-જોને અધીકૃતમ સુખનું કારણ સમજે તે જ ધર્મ છે, તેનાથી વિરુદ્ધ કેટલેક કાર્ય ન હોય. આ સિદ્ધાંતને આપણે આપણા હૃદયમાં ઉનાગ્વાની કોઠીય કરવી જોઈએ.

આ સિદ્ધાંત પ્રત્યે જેટલું આપણું ખ્યાન કેદ્રિત થયું હશે, તેટલું દરેક ધર્મ અને સંપ્રદાયોમાં રહેલા દિનકર તત્ત્વને આપણે મહત્તા

૨. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર-કાલ-ભાવ અનુસાર તેનાં સ્વરૂપ અનેક છે.
 ૩. ધર્મનો અંશ હોવાથી તે સ્વરૂપ ધર્મ કહેવાય.
 ૪. પ્રત્યેક સંપ્રદાય ને બીજા સંપ્રદાયને ફક્ત અંતિવંશીત કરે
 અને વિરોધ ન કરે, તો તે પણ ધર્મ છે.

૫. દશન-ધર્મદાસ, ભૂગોળ, જ્યોતિષ, ગણિત આદિ ધર્મશાસ્ત્ર
 નથી.

૬. જે પ્રમાણે અંશથી અંશીનું જ્ઞાન કરાય છે, તે જ પ્રકારે
 આપણે પ્રત્યેક સંપ્રદાય રૂપ અંશથી ધર્મ રૂપ અંશીનું જ્ઞાન કરી
 શકીએ છીએ. ચર્ત એ કે અનેકાન, સ્વાદવાદ અર્થાત્ સર્વ ધર્મ સમ-
 મત્વનું તત્ત્વ તેમાં હોવું જોઈએ.

ધર્મનો ઉદ્દેશ

સામાન્ય લોકો માને છે કે ધર્મ પરલોક માટે છે, એ વાત
 ખોટી છે કે ધર્મથી પરલોક સુધરે છે, પરંતુ ધર્મની ઉત્પત્તિ લૌકિક
 આવશ્યકતાનું જ ફળ છે, પારલૌકિક ફળ તો તેનું આનુસંગિક ફળ
 છે. જૈન શાસ્ત્ર અનુસાર જે સમયે અહિં ભોગ-શ્રમિ હતી અર્થાત
 જુગલીયાનો યુગ હતો, તે સમયે અહીં કોઈ ધર્મ ન હતો, તેનું
 કારણ એ કે તે સમયે મનુષ્યને કોઈ લૌકિક કલે ન હતું તે સમયે
 સામ્પ્રવાદ એટલા આપક રૂપમાં હતો કે પ્રાકૃતિક દ્રષ્ટિએ પાણી
 નોંધેલાં કોઈ વિષમતા ન હતી જૈન શાસ્ત્ર અનુસાર સ્ત્રી પુરુષના
 શરીરની દરવામાં પણ વિષમતા ન હતી તે સમયે કોઈ ગળ કે
 અમલદાર ન હતો, સ્વાર્મ-સંવકનો ખેદ ન હતો, અકાળ મૃત્યુ અને
 બીમારી ન હતી, જૈન શાસ્ત્ર આ કાળને પહેલો “આરો” વા
 સર્વથી સારો કાલ કહે છે. આ કાળમાં ધર્મ ન હતો.

આથી એ વાત તો સિદ્ધ થાય છે કે ન્યાંમુધી સમાજમાં

નિમના પેશ નથી થતી, સમાજ દુઃખી નથી ' દોતો ત્વમુપી ૧૫
પદ' પેશ થતો નથી.

પદની ઉપનિ દુઃખને દુઃ કરવાને માટે જ થઈ છે. ગ્રીવાના
દુઃખીમાં દુઃખને દુઃ કરવા માટે હાથનો વા પદનો અવગાર, થાય છે.
દેહદર્યાઈ જનતાન મહાવીર, શુદ્ધ, અસમ, કુશ્મ વગેરે.

સંસારના તથા પદસંઘાપોમાં દુઃખી સમાજના દુઃખ દુઃ
કારણ માટે જ પદ સંઘાપના રીતે છે અને પોત નું અન અર્થ
દુઃખ છે પદ મુખને માટે જ છે, ત્યાં થાત કે જે સર્વસમન છે
તેને વિદ્ય કરવાને અર્થિ પ્રમાણ દેવની જાણ નથી.

પદની આવાવગથ કેમ થઈ, તે જાણે જાણુમાં જાણું.
તે પદ હું છે, તે સમજામાં મુગોની રહેતી નથી. તે સમજે
પદના અર્થ તથા કાલ અર્થ અર્થના આનમાં જાણે જાણે છે કે
જે તેની અર્થ માર્ગો દુઃખ દુઃ થઈ હો, તે પદ હો છે.
અર્થ કે જે દુઃખને દુઃ કરવા પદ અર્થિવ દો. તે તે દુઃખ
કે અર્થના ઉપ જાણે દો.

વિવિધ દુઃખ

કેટલા કેટલા કાલ નિવિધ દુઃખના નેદ છે તે
દુઃખને જાણે તે દુઃખ અર્થ-અર્થ ને જાણે છે જે. તે દુઃખને
અર્થ અર્થ અર્થ. રહેતો જાણે.

કેટલા કેટલા જાણે અર્થના રીતે જાણે અર્થના
કેટલા જે જે દુઃખના જાણે જાણે રહે છે.

કેટલા કેટલા જે જે અર્થના રીતે જાણે અર્થના
જે જે અર્થના-અર્થના, જે જે અર્થના રીતે જાણે અર્થના
જે જે અર્થના જે જે અર્થના રીતે જાણે અર્થના જે જે

હોય, જે પ્રેમ પાર્થિવ અને રાગી ન હોય પણ અપાર્થિવ અને સાત્ત્વિક હોય, જેનું એક માત્ર ધ્યેય, “વસુધૈવ કુટુંબકમ્” અર્થાત્ સારી વસુધાના લોક મારા કુટુંબી છે, તે હોય તે જ સાચો પ્રેમ અને તેનો પાલન કરનાર સાચો પ્રેમી છે. જ્યેન ધર્મ જેને “સાત્ત્વિક પ્રેમ” કહે છે. આ પ્રેમ, ફળવવા માટે યોગ્યતા, સાગર-મન અને બલિદાનની ભાવનાની પૂરી જરૂર છે. આત્માના સ્વરૂપની સાચી અને પારદર્શીક ઓળખાણ એ જ પ્રેમનું ફળ છે. આ માર્ગ ત્યાગ અને સ્વાર્પણ કરતાં પણ કઠીન છે, માટે તેની પર્યાયતા સમજવી કઠીન હોવા છતાં જરૂરી છે અને અત્યાવશ્યક છે.

મિત્ર-મિત્ર વચ્ચે, પતિ-પત્ની વચ્ચે, પિતા-પુત્ર-માતા વચ્ચેનો પ્રેમ એ માટે બાગે સાત્ત્વિક પ્રેમ હોવાને બદલે રાગ, વાસના અને મોહથી જ બરેલો હોય છે.

જેવી રીતે હવા ચોતરફ ફેલાએલી છે, છતાં જે જોઈ શકાતી નથી, તેનું ગાત્ર પરિણામજ ગુણકારી છે, તે પ્રમાણે સાચો અને સાત્ત્વિક પ્રેમ પણ હવાની જેમ જ વ્યાપક છે અને તેનું સ્વરૂપ આત્માની જેમ કદપનાતીત હોવા છતાં તેનો બાવ આપણે બરાબર જોઈ શકીએ છીએ.

આ સાત્ત્વિક પ્રેમ એટલો બધો અમૃતમય છે કે તે એક પછી અમૃતમય બનાવે છે. ફેરી અને શત્રુ બન્ને પર તેનો પ્રવાહ સમાન અને નિરતર વહે છે. શત્રુની શત્રુતા દૂર કરી તેને પણ નિઃશસ્ત્ર અને પ્રેમમય બનાવે છે.

આ પ્રેમ સગા રિષના લોકાને પંચાના એક કુટુંબીજન સમજવામાંથી આરંભે જરૂર આ સમજણ સચી, તેટલો જ પ્રેમનો સગો સુ નિમિત્ત અને વર્તણૂક બનને બોળના કુ:ખને દૂર કરવાની જરૂરના એકાંત યજ્ઞ માળાને નવ કાઈ કુ:ખ એટલે નહિ ને એટલું હશે તે તેની ને કાઈ અલર માર રહેશે નહિ.

હોય, જે પ્રેમ - પાર્થિવ અને રાગી ન હોય પણ અપાર્થિવ, અને
સાત્વિક હોય, જેનું એક માત્ર ધ્યેય " વસુધૈવ કુટુંબકમ્ " અર્થાત
સારી વસુધાના લોક મારા કુટુંબી છે, તે હોય તે જ સાચો પ્રેમ
અને તેનો પાલન કરનાર સાચો પ્રેમી છે. જોન ધર્મ જેને "સાત્વિક
પ્રેમ" કહે છે. આ પ્રેમ કેળવવા માટે યોગ્યતા, સાગર-મન અને
બલિદાનની બાવનાની પૂરી જરૂર છે. આત્માના સ્વરૂપની સાચી અને
પારદર્શીક ઓળખાણ એ જ પ્રેમનું ફળ છે. આ માર્ગ ત્યાગ અને
સ્વાર્થનું કરતાં પણ કઠીન છે, માટે તેની વ્યાર્થતા સમજવી કઠીન
હોવા છતાં જરૂરી છે અને અત્યાવશ્યક છે.

મિત્ર-મિત્ર વચ્ચે, પતિ-પત્ની વચ્ચે, પિતા-પુત્ર-માતા વચ્ચેનો
પ્રેમ એ મોટે ભાગે સાત્વિક પ્રેમ હોવાને બદલે રાગ, વાસના અને
મોહથી જ ભરેલો હોય છે.

જેવી રીતે દવા ચોતરફ ફેલાયેલી છે, છતાં જે જોઈ શકાતી
નથી, તેનું માત્ર પરિણામ જ ગુણકારી છે, તે પ્રમાણે સાચો અને
સાત્વિક પ્રેમ પણ દવાની જેમ જ આપક છે અને તેનું સ્વરૂપ
આત્માની જેમ કમ્પનાનીય હોવા આ તેનો બાવ આપણે બરાબર
નોઈ શકીએ છીએ.

આ સાત્વિક પ્રેમ એટલે તેનો અનુભવ હે કે જે જાતે પણ
અનુભવ બનાવે છે. આ અને અનુ બને પડ તેનો પ્રતીક સમાન
અને નિરતર વહે છે અનુભવ સાથે. આ કદી તેને પણ નોંધી
જો પ્રેમમય બનાવ છે.

આ પ્રેમ સર્વ વિષયના પાલનને પાળના એક કુદીપ્રજા
સંસ્કૃતિથી અનુભવે જરૂર. આ પ્રેમ પણ સત્ય, તેજસ, જ પ્રમતો
કરી શકે નિમગ્ન અને આત્માના પાલનનું કુ. અને કુ કાર્યની
જરૂર પ્રેમ પ્રેમ વચ્ચે મનના નવા કાઈ કુ ન એટલે નહિ
કે છે કુ તે તેની જોઈ બરાબર મુ. ૨૬૦ નહિ.

શ્રીમતે સાયો પ્રાદુર્ભાવ નિશ્ચય જાવ અને મોટા મનમાંથી
જીવિ અને હોનો જાવ કુલની, વરેમ અને નિર્વિદ્યમાંથી થશે
જોરે ને વાગુને સાચા શ્રીમંતે થવા હજીનારે પ્રથમ જાણીયું રહ
શે પાછું.

પર પ્રાણી દૂત દુઃખે।

[illegible]

૦૧૧ ૩૦/૧૧/૨૦૨૦ ને આજના રોજિયોના બધા જો
 બાઈને કહેવું છે. આજના રોજિયોના બધા જો
 "મનુષ્યના જીવનના કુશળતા અને ઉન્નતિ વિશેષે રીતે
 આજના રોજિયોના બધા જો આજના રોજિયોના બધા જો
 રીતે આજના રોજિયોના બધા જો આજના રોજિયોના બધા જો
 રીતે આજના રોજિયોના બધા જો આજના રોજિયોના બધા જો
 રીતે આજના રોજિયોના બધા જો આજના રોજિયોના બધા જો
 રીતે આજના રોજિયોના બધા જો આજના રોજિયોના બધા જો

1. 凡在本行工作的员工，均须遵守本行各项规章制度。如有违反者，将视情节轻重给予相应处分。

[illegible]

સામાન્ય જનતા પાસે ન જરાગર છે અને બહુજાનાના વર્ગ પાસે નહીં રૂપે સંપ્રદાય યોગ્ય છે. કાર્લ માર્ક્સ અનુસાર "Poverty exists into plenty" ની સ્થિતિ યોગ્ય છે. પરિણામે પ્રાણીઓમાં પરસ્પર સંઘર્ષ વધ્યો છે; જેનાથી અનેક પ્રકારનાં અન્યાય અને અધ્યાચાર થાય છે અને દુઃખ વધે છે.

૩. મનુષ્યને સુખી રહેવાની કળાનું જ્ઞાન નથી, માટે જ તેને દુઃખનો અનુભવ જોડેલો હોવો જોઈએ તેથી વિશેષ થાય છે. ધર્મ આદિથી તે અનાવશ્યક દુઃખની સૃષ્ટિ કરે છે.

આ ત્રણ પ્રકારના દુઃખોને ક્રમથી પ્રાકૃતિક, પર પ્રાણીકૃત અને સ્વકૃત આપણે ગણી શકીએ છીએ.

પ્રાણીઓનું શરીર ઘણાજનક છે, બહુ જલ્દી તેમાં રોગ થાય છે, ભોગથી તે કમજોર બને છે, સ્વપ્ન પોતે શિથિલ થઈ જાય છે અને અતિ ઇચ્છા ન હોવા છતાં પણ તે નષ્ટ થઈ જાય છે. આ બાબત પ્રકૃતિ પણ આપણી ઇચ્છા મુજબ કામ કરતી નથી. આપણે ચાહીએ કે ઠંડી હવા ચાલે, તો ગરમ ચાલે છે, આ પ્રમાણે પ્રકૃતિ આપણી ઇચ્છા મા શરીરની અવશ્યકતા અનુસાર વર્તતી નથી નથી શરીર પણ આપણી ઇચ્છા અનુમાન ચાલતું અને દુઃખની શક્તિ થાય છે, આ દુઃખોથી બચવાને માટે પગપગ સદયોગ્યો એક બીજાનું દુઃખ દૂર કરવાનું તથા મદનશોભા બનવાનું સોચવવામાં આવે છે.

સાદનશીલતા

પ્રકૃતિક અને શારીરિક મુશ્કેલીઓને દૂર કરવામાં મદનશીલતા અને તેના પગપગ સદયોગ્ય મદદગાર બને છે, તેટલો જ સુખ જાતી મદન શીલતા સમજાવી શકે છે. તેના દ્વારા જાણી શકાય છે.

અન્યાય, સ્વપ્ન અને ત્રણપણા ત્રણે તેથી સિદ્ધ

संवत् २०८३ भाद्रपद शुद्ध अष्टमि (शुक्रवार) दिनांक १५-९-४७
 * प्रथम प्रातः ६-१ शक्ति संवत्, २ वैशाख संवत्, ३ आश्विन संवत्.

દ્વિય રમના:-શરિ સંવમનો અર્થ એ રહેલો સજી નમ્યમ
સારિમાન જેમ જાને તેમ જોઈ રહ્યા જ્યાં. આ સંવમની
"જેલુ ગુ" મળેને ખા" એ રજાગર પર મદાર પાડે. સંવમી
જોઈ જોને સરને જ્યાં સામથી મળ્યોનો સજા વધે.

૫. કોઈક વસ્તુ કહે છે કે જાનની કલ્પિત વિચારથી
 ઉભી કલ્પિત અવસ્થાને જોઈ કહી શકાય, તે કોઈકો સમજાય.
 પૂર્વે કલ્પથી કામ મેં, કેવળે જે વસ્તુ વરદ થઈ. વસ્તુ નહિ
 કામે, કહેજ ને મેં, તે કલ્પ નીકળે વસ્તુ નીકળે કામે કામે
 કલ્પે જ્યાં જ્યાં સર્વવ્યવસ્થા કલ્પે અને વિચારથી કોઈ વસ્તુ
 કોઈને મળે. કહે.

ପାଣି ଉପରେ ଉଠିବ କିନ୍ତୁ ଉପରେ ଉଠିବ ନାହିଁ
 ବାହୁ ଉପରେ ଉଠିବ କିନ୍ତୁ ଉପରେ ଉଠିବ ନାହିଁ
 ଉପରେ ଉଠିବ କିନ୍ତୁ ଉପରେ ଉଠିବ ନାହିଁ
 ଉପରେ ଉଠିବ କିନ୍ତୁ ଉପରେ ଉଠିବ ନାହିଁ

[illegible]

အလှူငွေ (အလှူငွေ)

የተገኘው ሰዓት በሰዓቱ ውስጥ የሚገኝ ባለሙያ ነው።

પ્રજ્ઞાનમાં સમયે સમયે કરે છે કે "પુન સપુન તો સંચય જ્ઞાના ?

અંધારિ ઉપર ફરિન વસ્ત્રનું મન એટલું ચાલ નિમિત્તમાં દેવ
 કે જે અધ્યાત્મમાં જોયો પરિવર્તી છત્રમાં જુલી જલ છે કે તેને
 મનુષ્યજનન દા મારે મળ્યું છે !

કોઈ રાજ્યમાંથી એટલાજ મારે આવરિ કરે
 જ્ઞાના ને જ્ઞાતીને સંજ્ઞાવના કે—

૧

જુઓ જો અધ્યાત્મ વધન, શું વધુ ને તો કરો!
 શું કદાચ કે પરિવર્તી, વાચનનું ને નવ કરો!

૨

જેવડાં મંદિરનું, જોઈએ દલી મંદિર,
 જેવડાં મંદિર, મંદિરે તે દે, જેવડાં મંદિરે દે.

જેવડાં મંદિર મંદિરે ફરિન કાનું, જેવડાં મંદિરે મંદિરે મંદિરે
 મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે
 મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે
 મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે
 મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે
 મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે
 મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે

જેવડાં મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે
 મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે

જેવડાં મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે
 મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે મંદિરે

પૂર્વક નિર્મન કરવું તે. 'સંભાળપૂર્વક નિર્મન કરવું' એ સચ્ચો વધુ વિસ્તૃત અર્થ પણ છે. સંયમ એટલે સાધુના પાંચ મહાવ્રત અને આવકના ખર્ચ અલગત. ઇચ્છાએને રોકી પ્રાપ્તી વિરમવું તેને વ્રત કહેવામાં આવે છે.

સાધુનાં પાંચ મહાવ્રત:-પ્રાણતિપાત, મૂલાવાદ, અદ્યાદન, મૈત્રુત, પરિમદ.

આવકના ખર્ચ અલગત:-સાધુના પાંચ મહાવ્રત એ આવકને માટે પાંચ અલગત કહેવામાં આવે છે. ૬ દિવિવ્રત ૭ ઉપભોગ-પરિભોગ, ૮ અન્યાદંડ ૯ સામાયિક. ૧૦ દેસાવગાસિક, વ્રત, ૧૧ પોષ્ય વ્રત ૧૨ અતિથિ સમવિભાગ વ્રત, છઠું, સાતમું ને આઠમું વ્રત તે ગુણવ્રત પણ કહેવાય છે ને નવ, દસ, અગિયાર ને બારમું વ્રત ચિક્ષા વ્રત પણ કહેવાય છે ને બન્ને પહેલા પાંચ અલગતની રક્ષા તથા વાદ રહે છે.

અહિંસા

અહિંસા એટલે કાઈ જીવને મારવું નહિ. તેનો પારિભાષિક અર્થ પ્રાણતિપાત વિરતી. શુદ્ધ પ્રેમ, દયા અને અનુકંપા જ્યાં હોય તેજ સાચો અહિંસક બની શકે. જે સાચો અહિંસક બન્યો, તેનામાં ત્યાગ-વ્રત અને સહનશીલતા આદિ આવવાના જ.

સંસારના દરેક જીવો પ્રત્યે સાચો પ્રેમ, દયા અને અનુકંપા રાખવા જતાં એવા કેટલાક જીવો છે કે જે મને તેટલી સાવચેતી રાખવા જતાં બચવા મુશ્કેલ બને છે. જેનું ધર્મ અનુસાર જીવેલી બે શ્રેણીઓ કરવામાં આવી છે. ૧ સ્થાવર જીવો, ૨ તત્ત્વ જીવો. સ્થાવર જીવોની પ્રતિજ્ઞા આવક માટે હોઈ શકે નહિ પણ જમણ માટે સર્વથા હોય છે, તત્ત્વ જીવોનો સંહાર આવકને પાપના જાગી બનાવે છે, માટે સ્પૃહ તત્ત્વ જીવ, બે ઈન્દ્રિયથી પચેદિવ મુખીયને જળીને, જોગબીને,

મૈથુન

મૂળ મેહુળાઓ વૈભવન ।

જમવાન મદાવીરે બીજા પ્રતોને નહી રૂપ મર્યા છે. જ્યોત્સના
અભ્યર્ચને સાગર સમાન ઉપમા આપી છે. અભ્યર્ચારી હિંસક
મુખાભાષી ન હોય તેમ પરિમદી પણ ન હોય.

અભ્યર્ચ ત્રણ પ્રકારના છે. કાયિક અભ્યર્ચ, વાચિક અભ્યર્ચ
અને માનસિક અભ્યર્ચ.

કાયિક અભ્યર્ચ:-કાયિક અભ્યર્ચ પાળનારે પોતાની પાસે
પારકી ઓ સાથે વિકારમય રૂપથી કરવો નહિ યા કાઈ પણ અભ્યર્ચ
સમક્ષ વિકારી દષ્ટિએ જોવું નહિ. કાપા યહો કાઈ પણ ઓ અભ્યર્ચ
બાળકના અંગેનો રૂપથી વિકારી દષ્ટિએ ન કરવો:

વાચિક અભ્યર્ચ:-વાચિક અભ્યર્ચ પાળનારે કાઈ વિષય
વર્ધક, વિકારી યા અસ્વીક્ય શબ્દો સાંભળવા, નહિ તેમજ બોલવા
પણ નહિ. જલ ઉપર સંયમ ખાસ રાખવો જોઈએ.

માનસિક અભ્યર્ચ:-માનસિક અભ્યર્ચ પાળનારે વિકારી યા
કુત્સિત દ્રશ્યો જોવા નહિ, કરણ કે તેથી મનમાં કુત્સિત બાવો પેદા
થાય છે, આ પ્રમાણે આવા વિકારી દ્રશ્યો ન જોઈ, ન વિચારી મનને
શુદ્ધ અને સાર્વિક રાખવા પ્રયત્ન કરવો.

આ ત્રણ પ્રકારના અભ્યર્ચપાલનમાં જે સફળ થાય છે, તે જ
સાચો અભ્યર્ચારી બની શકે છે.

‘અભ્યર્ચ’ એટલે પરમાત્માનું સ્વરૂપ અને ‘ચર્ચ’ એટલે ચર્ચા
કરવું તે, અર્થાત્ આત્મસ્વરૂપની પૂર્ણપણે પ્રાપ્ત કરવી યા પરમાત્મા
સ્વરૂપમાં લીન થવું.

સાંખ્ય દર્શન તેને કૃત્ય-નિત્ય માને છે, જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ દર્શન એકાંત અનિત્ય માને છે. આ જ્ઞાને સિદ્ધાંત વિચારતા અપૂર્ણ દેખાશે, કારણ કે જો એકાંત કૃત્ય નિત્ય હોય તો તેનું પરિણમન થઈ શકે નહિ, પરિણમન જો ન હોય તો બંધન પણ ન હોય અને 'બંધન' ન હોય તો મુક્તિ-નિર્વાણ કે મોક્ષનો અર્થ પણ હોઈ શકે નહિ.

જ્યારે આપણને તો ક્ષણે ક્ષણે દુઃખનું સંવેદન થાય છે, શરીરના સારા માઠા દરેક પ્રસંગે આત્મા શુભાશુભ ભાવો અનુભવે છે, તેથી સ્પષ્ટ ખ્યાલ આવે છે કે આત્મા પોતે નિત્ય હોવા છતાં કર્મબંધનથી બંધાયેલો છે.

વળી, જો આત્મા કેવળ અનિત્ય હોય, તો પાપ, પુણ્ય, કુળ, દુઃખ એ કંઈ સંભવે જ નહિ. વળી જો આત્મા કર્મબંધન કરે, તે જ નાશ પામે, તો પછી તે કર્મનું પરિણામ પણ કાણ ભોગવે ? એમ પરસ્પર અસંબંધતા જણાય છે, 'આથી જ જૈન દર્શન તેને પરિણામી નિત્ય માને છે.

વિશ્વનું અનાદિત્વ—આ જગત ઈશ્વરે બનાવ્યું નથી, આપણે વિશ્વ અનાદિ છે.

કેટલાક દર્શનો માને છે કે દરેક કાર્યનું કંઈક તે કંઈક કારણ હોય જ છે, જેમકે ઘડા રૂપ કાર્યનો કરનાર કુંભાર, તેમ નાના મોટા દરેક કાર્યનો કર્તા કે પ્રેરક કાર્તેય કે કાંઈ અવસ્ય છે, તે જ રીતે આ જગતનો કર્તા પણ કાંઈક તે કાંઈક હોવો જોઈએ અને તેને જ તે ઈશ્વર મા કાંઈ સક્રિય રૂપ કહેવું છે.

ઈશ્વરની વ્યાખ્યા અનેક પ્રકારથી થાય છે. સારીરિક મુત્રના "જન્માયસ્ય યન" મુત્રનું જો માખ સંગ્રહાયેલું હોય, તે અનુસાર ઈશ્વર માખ સંગ્રહ બદ્ધ છે. ગમાનુજ અનુસાર ઈશ્વર જીવાજીવની

અમદિ છે, શ્રીમદ્ધાનુષ્ઠાના ધન અનુસાર તે હવેના સમિતિ કમી
અનુસાર તેના હજી-સોમની પ્રાપ્તિ કાવચાચાનો જાળવેના સમીતિ અને
આરંભ છે. એવ અનુસાર તે કોઈ અધિકી અમદિ પ્રાપ્તિ વિશેષ
જાણ છે, ધંધામ અને કલ્યાણ ધર્મ અનુસાર તે "વર્તુલ વર્તુલવર્તુલ
વર્તુલ" માં સમાઈ જાયને મર્યા, પાળા અને સંધારા છે.

આ રીતે કંઈક સંબંધી આદર પ્રમાણના વિષયો રીત સુધિ-
કોઈ ઉપચાર છે જે તે તેને સંબંધી નીચેના પ્રકારે ઉપચાર છે.

(૧) જે વર્ષા કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ તે હવેને
કુળ કુળ અનુસાર તેની કલ્યાણ કલ્યાણ અને કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ છે, કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ

(૨) જે કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ

(૩) જે કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ

(૪) જે કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ
કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ

"કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ"

કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ કલ્યાણ

ખીન્ને કરે ને તમે લોગવો કે તમે કરો ને ખીન્ને લોમવે તે સુખદિતે નથી અને તેથી જ આ વિષ ઈશ્વરે કે કોઈએ બનાવ્યું નથી કે તેનો પ્રેરક પણ નથી, કારણકે રાગ-દ્વેષથી ગદિત થએલા સિદ્ધ આત્માને સંસારનો સંબંધ રહેવા પામતો નથી.

આત્મ-સંપ્રાપ્તિ:—આખા સંસારમાં એક નાનાથી માંડીને મોટા જગત સુધી પરસ્પર એક બીજાને ભોગે જીવતા હોય ■ અને એમ સ્વાર્થના પારસ્પરિક દંદબુદ્ધો બિન્ન બિન્ન ક્ષેત્રમાં બિન્ન બિન્ન રીતે પ્રવર્તી રહ્યા છે. જૈન દર્શન કહે છે કે “બહારના બધા સંપ્રાપ્તોથી વિરમો. તમારું કલ્યાણ, તમારું કિત, તમારું સાખ્ય એ બધું તમારામાં છે. તમે જ બહાર શોધી રહ્યા છો. તે સાવ મિથ્યા વસ્તુ છે, પોતાના કોઈ પણ સુખ માટે બીજા સાથેના અત્યાચાર, હિંસા કે યુદ્ધ એ બધાં નકામા છે” કહ્યું છે કે—

૧!

અપ્પાણમેવ જુજ્ઞાહિં કિંતે જુજ્ઞેણ જુજ્ઞમો
અપ્પાણમેવ અપ્પાણં, જહત્થા મુદ્ધ મેહડં ।

૨.

ઘર મે અપ્પા દંતો સંજમેણ તલેણ ચ
માહં પરેહિં વમ્મંતો, ઘમમેહિ ઘહેહિ ચ

(૧) બહારના યુદ્ધથી શું વળવાનું છે ? માટે આંતરિક યુદ્ધ કરો, આત્માના સંપ્રાપ્તિ જ સુખ પામી શકશો.

(૨) બહારના વધ કે બંધનથી દમવા કે દમાવા કરતાં સંયમ અને તપથી પોતાનું આત્મદમન કરવું તે જ ઉત્તમ છે.

કર્મના અચળ કાયદાથી પુનર્જન્મનો સ્વીકાર:—જડ, માયા કે કર્મથી સંડોવાએલું ચૈતન્ય જો જાતની ક્રિયા કરે છે, તેનું ફળ તેને

સ્વાર્થ' ટકી શકે નહિ, માટે પરોપકારને ધર્મ' મનાવવો જ પડશે અને તેને સ્વાર્થ'નું અંત માનવો જ પડશે એ રીતે પરોપકારને આપણે એક સરભાવ પણ બનાવવો પડશે.

પરોપકારના ક્ષેત્રમાં ફક્ત મનુષ્ય જ નહિ પણ 'પશુપક્ષી વિક્ષેપ્રિય—પંચેન્દ્રિય તથા સ્થાવરોનો પણ સમાવેશ થાય છે. જેણે પરોપકારને સ્વાર્થ' સ્વનર્થ' ગણ્યો છે, સમગ્ર 'પ્રાણી-જગત' જેનું પરોપકારનું ક્ષેત્ર છે, તે જ નિષ્પાપી અને સુખી છે.

આત્મા અમર છે, માટે આજે આપણે મનુષ્ય છીએ, તો સદા જ મનુષ્ય નહિ બન્યા રહીએ. કદિ પશુ, પક્ષી, કીડાં આદિ પણ કર્મ' અનુસાર થતું પડશે. આજ આપણે મનુષ્યભવમાં રહી પ્રતિ ઉપકારની નિરાશાથી તેને સતારીએ, તો આપણે પણ પશુ, પક્ષી આદિ થતાં સતવાના જ, પરંતુ જો આપણે દયા રાખીશું, તો આપણને પણ તે ભવમાં દયાના પરિણામ મળશે. સારાંશ એ કે દરેક પ્રાણીને દરેક જગ્યાએ જન્મ લેવો પડે છે, તેથી સુખી જીવન વિતાવવાનું ક્ષેત્ર આપણે આ ભવથી જ ફેલાવી શકીએ છીએ. આ રીતે પરોપકાર રૂપી સ્વાર્થ'ની મદદથી આપણે વર્તમાન સ્વાર્થ' નહિ પણ ત્રિકાળીક સ્વાર્થ'ને પામી શકીએ.

જગત કલ્યાણની કસોટી

એ તો હવે દરેક માને છે કે જગતના કલ્યાણમાં આપણું કલ્યાણ છે. અહિંસા, આદિથી જગત કલ્યાણ શક્ય બને છે ને દાનાદિ રૂપી શુદ્ધ કાર્ય' તેનાં સાધન છે, પરંતુ કર્ત'વ્યાકર્ત'બ્યનો વિચાર અને નિર્ણય વિવેકપૂર્વક થવો જોઈએ, તે વાત ધ્યાનમાં રાખવી આવશ્યક છે.

જગત કલ્યાણની કસોટી અને કર્ત'વ્યાકર્ત'બ્યનો વિચાર એટલા માટે જરૂરી છે, કારણ કે આ સંસારમાં એક સાથે સમગ્ર લોકોનું

સ્વાર્થ' દેવી શકે નહિ, માટે પરાપકારને ધર્મ જનાવવો જ પડશે અને તેને સ્વાર્થ'નું અંગ માનવો જ પડશે. એ રીતે પરાપકારને આપણે એક સ્વભાવ પણ જનાવવો પડશે.

પરાપકારના ક્ષેત્રમાં ફક્ત મનુષ્ય જ નહિ પણ પશુપક્ષી વિક્ષેપ્રિય—પચ્છેદ્રિય તથા સ્થાવરોના પણ સમાવેશ આવે છે. જો પરાપકારને સ્વાર્થ' સ્વનિર્ઘર્ષ ગણ્યો છે, સમગ્ર પ્રાણી-જગત જેવું પરાપકારનું ક્ષેત્ર છે, તે જ નિષ્પાપી અને સુખી છે.

આત્મા અમર છે, માટે આજે આપણે મનુષ્ય છીએ, તો સદા જ મનુષ્ય નહિં બન્યા રહીએ. કદિ પશુ, પક્ષી, કીડા આદિ પણ કર્મ અનુસાર મૃતું પડશે. આજ આપણે મનુષ્યભવમાં રહી પ્રતિ ઉપકારની નિરાશાથી તેને સતારીએ, તો આપણે પણ પશુ, પક્ષી આદિ યત્ના સતવાના જ, પરંતુ જો આપણે દયા રાખીશું, તો આપણને પણ તે ભવમાં દયાના પરિણામ મળશે. સારાંશ એ કે દરેક પ્રાણીને દરેક જગ્યાએ જન્મ લેવો પડે છે, તેથી સુખી જીવન વિતાવવાનું ક્ષેત્ર આપણે આ ભવથી જ ફેલાવી શકીએ છીએ. આ રીતે પરાપકાર ફેબી સ્વાર્થ'ની મદદથી આપણે વર્તમાન સ્વાર્થ' નહિ પણ ત્રિકાળીક સ્વાર્થ'ને પામી શકીએ.

જગત કલ્યાણની કસોટી

એ તો હવે દરેક માને છે કે જગતના કલ્યાણમાં આપણું કલ્યાણ છે અહિંસા, આદિથી જગત કલ્યાણ શક્ય અને ■ ને દાનાદિ ફેબી શુદ્ધ કાર્ય' નેનાં સાધન છે, પરંતુ કર્તવ્યાકર્તવ્યનો વિચાર અને નિર્ણય વિવેકપૂર્વક ચલે જોઈએ, તે વાત ખ્યાનમાં રાખવી આવશ્યક છે.

જગત કલ્યાણની કસોટી અને કર્તવ્યાકર્તવ્યનો વિચાર એટલા માટે જરૂરી છે, કારણ કે આ સંસારમાં એક સાથે સમગ્ર લોકોનું

કળા શીખતી જોઈએ. એવા પણ ધણા મનુષ્ય જોવામાં આવે છે કે બીજા મનુષ્યોની અપેક્ષા મુખ્ય સામગ્રી અધિક હોવા છતાં પણ ધર્મી અસંતોષ આદિને કારણે દુઃખી રહે છે અને એ મનુષ્ય જરા પણ વિપત્તિમાં ગમરાય જાય છે, જ્યારે અનેક મહાપુરુષો હંસનાં હંસનાં મરે છે. આ ઉપરથી એ વાત પ્રત્યક્ષ થાય છે કે જે લોકો સુખી રહેવાની કળા જાણે છે, તે હરહાલમાં સુખી રહે છે અને આ કળાને જે નથી જાણતો તે હરહાલમાં દુઃખી રહે છે.

ધર્મ આ કળાનું શિક્ષણ દે છે. શારીરિક જીવનથી આત્મ-જીવનને મહાન સમજવું, શરીરને માટે આત્માનું નહિ પણ આત્માને માટે શરીરનું બલિદાન કરતાં શીખવું. મૃત્યુને ગૃહ-પરિવર્તન થા વચ્ચે પરિવર્તન સમાન સમજવું, તો દુઃખપૂર્ણ ઘટનાઓ આપણને દુઃખી નહિ કરી શકે.

આપણે નિશ્ચિત રીતે સમજી લેવું જોઈએ કે અમારા કાઈ ઉપર અધિકાર નથી, જે જોટલી સહાયતા કરે, તે તેની સન્મનતા છે, અગર ન કરે તો ખૂર માનવાની કાઈ આવશ્યકતા નથી.

“નાટકના પાત્રની મહત્તા તેના પદ પર સ્થિર નથી, અર્થાત્ રાજા બનવાવાળો ઉત્તમ પાત્ર છે ને રાંક બનવાવાળો જ ધન્ય પાત્ર છે, તે વાત નથી પરંતુ જેને જે કામ સોંપવામાં આવ્યું હોય, તે કામ જો સારી રીતે કળા સાથે કરે, તો તે સારો પાત્ર ગણાય છે, તે જ પ્રકારે સસારમાં પોતાના કર્તવ્યને પૂર્ણ રૂપથી કરવાવાળો જ ઉત્તમ છે. ધન, પ્રભાવ, વચ્ચે આદિયો કાષ્ટની ઉત્તમતાનું અનુમાન કરવું તે ઉચિત નથી-“ પડિન દરબારીલાલ ”

જો આપણે દુઃખી ન થવાનો દૃઢ નિશ્ચય કરીએ તો આપણને કાઈ દુઃખી નથી કરી શકતું.

આ વિષયમાં રોગીની જેમ જો વાતનો વિચાર કરવો જરૂરી

સે. રામી મનુષ્ય રામની વચાસક્તિ વિશિષ્ટા કરે તે તે સદન-
સક્તિથી સમ લે છે. આ બે કારણ કુત્સાથી પીડીત રામીઓએ કરવા
જોઈએ. આ રીતે સંસારમાં મુખી જનકનો દૃઢ નિશ્ચય કરી, તેની
કરૂણા પ્રાપ્તી, સુખની વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ. તેને બારે સત્તાવ, ઉપાસીનના,
ધર્મા, ત્યાગ બારિ મુજો જારી છે.

શુદ્ધ અને શુદ્ધાભાસ:- હોઃ મુજની પછારી શુદ્ધાભાસ
હાથી રહે છે, જેની રીતે અર્ધિસાની પાછળ નિર્નય, સમાની
પાછળ મારના, વિનયની પાછળ રીનય અર્ધિ. આ મુજ અને
શુદ્ધાભાસ-પાનાનું અંતર છે, અને એક બીજાના રિતોથી
છે. મુજ જેવો સ્તીમાર અને ઘેરેવ છે, તેના પ્રકારે શુદ્ધાભાસ
અર્ધિસાને અને દેવ છે. આ મુજ મુજાભાસ ન બની બદલ ને જન
આજ રૂપે રાખવી જોઈએ.

માનવ જાતુ કે મહાભક્તિ સમય સાર ના રહેશે ને તેમજ
જિવન સમયનાં વિચારો દેવ તેમજ પુણ્ય "સંસ્કાર" અને
practice of non-violence" એ અને તે, જાતે નહીં
જિવન દાન નેત્રિ, મુક્તિ દે. રહે ને રહે ૩ કરનાં :
સંસ્કાર પુણ્ય ને તેમજ ૧૪ કરનાં રહે નહીં

[Faint, illegible handwritten notes]

દુઃખના આવવા ઉપર આપણે તેનો સામનો કરવો જોઈએ. સામનો કરવા માટે બે વાત આવશ્યક છે. દુઃખોને નષ્ટ કરતા જનુ અને તેના ધાને સંદેન કરતા જનુ. જે મનુષ્ય સંતુના ધાને સંદેન કરી શકતો નથી તે સંતુનો નાશ કદિ પશુ કરી શકશે નહિ, તેજ પ્રમાણે દુઃખની ચોટ સંબંધી સમજનું જોઈએ. સમજાવ રિપર રાખી, સમજાવને કાષ્ઠપણ જાતની આંચ ન આવે; તેમ વીરતા અને મનોબળથી દુઃખના મા ઉપર ચતા ધાને ઝીલવા જોઈએ, તેનો પ્રતિકાર કરતા અને તેમ કરતાં શરીર ઉપરથી મમત્વ છોડી શરીર-ત્યાગ સુધી પશુ તૈયારી દાખવવી જોઈએ. સુખ શરીરને માટે નથી પણ આત્માને માટે છે અને શરીરના દુઃખથી આત્મા દુઃખી થતો નથી.

સુખી રહેવાની કળાના નામ ઉપર, આધ્યાત્મિક ઊર્વર્તના નામ ઉપર અને સંતોષ આદિ ગુણના નામ ઉપર, જે સ્વયં ગુલામી સ્વીકારે છે, અને દુઃખોના દુઃખસાથી કરી પીછેઠઠક કરે છે, તે પણ ગુલામ અને દુઃખી થઈ જાય છે ને સાથે સાથે સંસારમાં દુઃખ દેશાવે છે, કારણ કે રાગના જેમ દુઃખના જનુઓ પણ ચારે તરફ દેશાવા માંડે છે.

સુખી રહેવાની કળા એ પણ નથી જાતાવતી કે મનુષ્ય દુર્દશામાં પડ્યો રહે, ધોરમાં ધોર વિપત્તિમાં પણ સમજાવનો ગભરાટ અને નિરાશા થવા દે. શિકારી જેમ શિકારને દેખે, તેવી રીતે તેણે વિપત્તિઓને વીરસથી દેખવી જોઈએ. વિપત્તિ સામે આત્મ સમર્પણ કરી દેવે યા ગુલામી સ્વીકારવી તે તે કળાની હત્યા કરવા જરાજર છે.

સ્વતંત્રતા માટે પ્રયત્ન કરવાવાળો સાધારણ મનુષ્ય જો સુખી રહેવાની કળા નહિ જાણતો હોય, તો અસહજતા મળતા નાસીપાસ થઈ જાય છે ને સાદસ છોડી દેવા સુધીની તત્પરતા જાતાવવા માંડે છે, પરંતુ તે કળાનો સાચો ઉસ્તાદ હારવાથી પણ હારશે નહિ, નિઃસહાય થવાથી નિરાશ થશે નહિ. પરાજય અને નિરાશા આદિ

જે લોકો પૂજા કરાવવા માટે જોવા તપ કરે છે, તે તપનું ફળ તેમને મળતું નથી. પણ જે લોક તે નથી સમજતા. કે આ તપસ્યાઓથી સુખની સ્થિતતા વધે છે અને પ્રકૃતિની વિરુદ્ધ લાગતી શક્તિ આવે છે, તેમને પણ તપનું ફળ મળતું નથી. તપ તો ક્રમ સંયમનો અભ્યાસ કરવા માટે કસરત સમાન છે. તેનાથી પણ સારું તપ આત્મશુદ્ધિ તપ અથવા સેવા છે. જેને અંતરંગ તપ પણ કહેવામાં આવે છે. બાહ્ય તપ કારણ છે, અંતરંગ તપ કાર્ય છે. બાહ્ય તપ કરીને શિયલ કરે છે, ત્યારે અંતરંગ તપ તેનો ક્ષય કરે છે. સારું એ છે કે ધર્મ સુખને માટે છે. જે સુખ બાહ્યસાધનો પર અવલંબીત છે, તે પૂર્ણ સુખ નથી. સ્વાર્થપૂર્ણ દ્રષ્ટિ બનાવવાથી તે મળી શકતું નથી. પૂર્ણ સુખી બનવાને માટે પૂર્ણ સુખની કળા બજાવી જોઈએ ને ગુણભાસથી બચવું જોઈએ.

ધર્મ મિર્માસા અને જૈન ધર્મ

અત્યાર સુધી ધર્મના વિષયમાં જે વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે, તેનો સાર જાણ ધર્મમાં મળે છે. જો આપણામાં સમભાવ આદિ ગુણ હોય તો આપણે કોઈ પણ ધર્મનો સહારો લઈ સાચા ધર્મને પ્રાપ્ત કરી શકીએ છીએ.

જૈન ધર્મનો સ્વાદવાદ જે છે, તે સર્વ ધર્મ સમભાવનું નામાંતર માત્ર છે. સ્વાદવાદ દ્વારા જૈનધર્મે સર્વ ધર્મનો સમન્વય કર્યો છે, તેનો ઉપયોગ વિદેવતાઃ દાર્શનિક શ્રેણમાં થયેલ છે, તેટલા જ માટે સાધારણ મનુષ્ય તેનો લાભ ઉઠાવી શકેલા નથી પરંતુ તેના પ્રવર્તકનું હૃદય તે જ હતું.

ભનિ-૪ વિના કોઈ નગ-નાનીના અનિષ્ટગતી વિગતના, આદિ તો જૈનધર્મમાં જે જ નહિ ને માત્ર તેના મહિમ્યો માફ સર સમ સમાન છે. આ પ્રકારે જૈનધર્મના સર ધર્મ — સમભાવ.

કર્મભૂમિ સમગ્ર, નરનારી-અધિપતિસમગ્ર, વિવેક અદિ ઉપરોક્તી
મુદિએ પૂરી જમ્યા ગઈ છે. તેવ અદિવર્ત્ત એટલા પ્રમત્તા છે
કે એ પાપ મનુષ્ય નિષ્કર્મ અને મંદીર દરિએ તેનું નિશ્ચિન્ન કરે
તે સામ્પ્રતિક અને પૂરી મદેત નહિ.

એ પોતે જાન તેવ અદિવર્ત્ત ન મરે. પાંચુ આજ તેની
જગ્યા છે. તમા પાંચુ આજ દરેક દરેક પ્રમત્તે પોતે નહીં થીજ
અપાત્તે સમગ્ર સામગ્રી કરે. તે અપાત્તે નિમોક્ષ તેને
અપનાવતો એકમ, એ સમગ્ર પે અપાત્તે અપાત્તે પૂર્વોક્તી
અપાત્તે ન થઈ દરિએ, તે કુલ પે અપાત્તે તેમના પ્રદે. પ્રમત્ત
પ્રમત્ત દરિએ, પાંચુ તેને મરે અપાત્તે વિવેકને ન મરે પોતે અને
વિવેકને પોતે પ્રમત્તે. પોતે અપાત્તે એકમ નહિ. "પ્રમત્તે પ્રમત્તે
એકમ નહિ એકમ કરી નહિ કરી છે. તેને પ્રમત્તે પ્રમત્તે, અપાત્તે
એકમ, તે પોતે પ્રમત્તે, વિવેક પ્રમત્તે. પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે
પ્રમત્તે પ્રમત્તે, પાંચુ પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે. પ્રમત્તે પ્રમત્તે
અપાત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે
પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે

કર્મ ભૂમિ સમગ્ર કરી પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે
અપાત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે
પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે

પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે
પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે
પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે
પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે
પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે

પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે

પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે પ્રમત્તે

પ્રપંચની રાશીએ માનવમત્ર મળે છે, માનવમત્ર જનના અંત છે, કારણ કે મોક્ષપ્રાપ્તિનાં નર્મ સાધનો મનુષ્યમત્રમાં જ છે. રાંસારી જીવના બે લેહ:-

બહિરાત્મા અને અંતરાત્મા:- બહિરાત્મા તે છે કે પરપ્રજાગતો ભોગી, જડનો સંગી, દેહાધ્યાસ શુદ્ધિવાળો, મિથ અને પ્રમાદવશ અનંતાક્ષગની મહિન વાસના અને મગ્ને । અધઃપતન કરી, દ્રવ્ય કર્મે ભાવકર્મ અને ભાવકર્મે દ્રવ્યકર્મ ઉપાન કરી, પરંપરાએ અનંતો સંસાર વધારી ચોરાશી લાખ જીવાયોર્ન પરિભ્રમણ કરતો રહે છે,- અમુદ અડુવા જનંત સુતો ।

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ કહ્યું છે કે ‘બહુ પુણ્ય કરા પુંજી ! દેહ માનવનો મળ્યો,’ વગેરે વગેરે; સુખ મેગવવા માટે દોડધામ ખુબ કરે છે, પણ સુખના સાધનો શું, સુખ શું, તે નહિ સમજ આધળા દોડ કરે છે. અને આવીચી મરણ ફણે ફણે, ‘પળે’ કરે છે.

લક્ષ્મી, અધિકાર, કુર્કુમ, પરિવાર, રત્નેશી, સ્વજનો, ધન, દોષ માલ ખજાના, દાસ, કારી, અનેક જાતના પરુઓ અને વાહનો મ કર્યા અને તેમાં રચ્યો પચ્યો પણ રહ્યો પણ આત્માનું શું ? જ માટે વિચાર કરવો ધટે. શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર ફરીને માર્ગ શૂલે જીવાત્માઓને સમજાવે ■ કે--

‘હું કાણ છું, - ક્યાંથી થયો, શું સ્વરૂપ મારું છે ખરું, કાના સંબંધે વળગણું છે, રાખું કે જો પર હરું;

એના વિચાર વિવેક પૂર્વક, શાંત બાવે જો કર્યા, તો સર્વ આત્મિક યાનના, સિદ્ધાંત તત્ત્વો અનુભવ્યા.

ઉપરની વસ્તુઓ વિશેષપૂર્વક વિચાર કરે અને તેમાં અત્યંત, સમૃદ્ધતા, સમૃદ્ધ વાંચનના સુમેળથી સાહુકારી પ્રાપ્ત કરે. અને ઉન્નતિને માર્ગે જાય, તથા માનવતા પ્રાપ્ત કરે.

માનવતાના માર્ગ કણુ-: સદૃષ સૌમ્યતા, સદૃષ-પ્રાપ્તતા, નિર્ભયતા, અને જનુકેષ, આ માર્ગ કણુઓ પ્રાપ્ત કરે મનુષ્યમાં સાચા મનુષ્યવતઃ કણુઓ ભેદમાં બધે છે.

ધર્મના માર્ગ પ્રકાર-: ધન, દીન, તપ અને જ્ઞાન.

ધનના ધર્મ પ્રકાર છે. બ્રહ્મચર્ય, સુધરણ, જનુકેષતાન અને વિનિયમ.

જ્ઞાનના માર્ગ પ્રકારની છે-: દેવી જાણ, પ્રતિજ્ઞા, પ્રતિજ્ઞા-જ્ઞાન, સંપન્ન જ્ઞાન.

દેવી જાણના નામ જ્ઞાનને ક્રિયાની ભેદ રૂપે (જે જાણ જ્ઞાન) અને રૂપને એ રૂપે, તે રૂપને રૂપે અને ક્રિયાને એ ન રૂપે તે રૂપને ન રૂપે તે જ્ઞાન જ્ઞાન જ્ઞાન રૂપે.

પ્રતિજ્ઞા જાણના નામ જ્ઞાનને ક્રિયાની ભેદ રૂપે અને ક્રિયાને જ્ઞાનને ક્રિયા રૂપે, જ્ઞાન રૂપે તે રૂપે, પ્રતિજ્ઞા રૂપે રૂપે જ્ઞાન રૂપે અને ક્રિયા રૂપે જ્ઞાન રૂપે.

પ્રતિજ્ઞા જાણના નામ જ્ઞાનને ક્રિયાની ભેદ રૂપે અને ક્રિયાને જ્ઞાનને ક્રિયા રૂપે, જ્ઞાન રૂપે તે રૂપે, પ્રતિજ્ઞા રૂપે રૂપે જ્ઞાન રૂપે અને ક્રિયા રૂપે જ્ઞાન રૂપે.

પ્રતિજ્ઞા જાણના નામ જ્ઞાનને ક્રિયાની ભેદ રૂપે અને ક્રિયાને જ્ઞાનને ક્રિયા રૂપે, જ્ઞાન રૂપે તે રૂપે, પ્રતિજ્ઞા રૂપે રૂપે જ્ઞાન રૂપે અને ક્રિયા રૂપે જ્ઞાન રૂપે. પ્રતિજ્ઞા જાણના નામ જ્ઞાનને ક્રિયાની ભેદ રૂપે અને ક્રિયાને જ્ઞાનને ક્રિયા રૂપે, જ્ઞાન રૂપે તે રૂપે, પ્રતિજ્ઞા રૂપે રૂપે જ્ઞાન રૂપે અને ક્રિયા રૂપે જ્ઞાન રૂપે.

કરીને, તે બદિરાત્મા અનંગત્મા યવાં સન્માર્ગે ચડે છે. અને પમતો
અધિકારી ગણાય છે.

ન્યાય વિષય ત્યાં જ કપાય. વિષયમાં કસાએતો મનુષ્ય પોતાને
કારાગૃહી સમજે છે ને કારાગૃહી જેમ કારાગૃહમાંથી છૂટવા પ્રયત્ન
કરે, તેમ વિષય તરફ તે અનાશક્તિ થાય છે અને આ રીતે વિવેચી
હુ જાગી, ન્યાય અને નીતિથી આજીવિકા ઉત્પન્ન કરી, કપાયે
શમીને, પાંચ ઇન્દ્રિય અને મનને વશ કરી, આત્મા સાથે મુક્ત કરી
તેના પદ્મગિરિને નિર્મલ કરવાના હેતુથી સમાવીને; પરપુદ્ગળમાંથી
તેની દ્રષ્ટિ ફેરવી, ન્યાયે આત્માભિયુષ દ્રષ્ટિ કરે છે ત્યારે તે સાત
પ્રકૃતિનો ક્ષય કે ઉપશમ કરી સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત કરે છે.

જેન એ જન્મથી યતો નથી પરંતુ ક્રમે ક્રમે રાગ, દ્વેષને છૂટીને
જેન બને છે.

સમ્યક્ત્વના પાંચ લક્ષણ:- શમ, સમવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા
અને આસ્થા.

શમ એટલે કપાયોને શમાવવા, સમવેગ એટલે સંસારના
બંધનોનો બચ. નિર્વેદ એટલે વિંપયો ઉપર અનાશક્તિ (અંશુગમે).
આસ્થા એટલે સત્સંગ, સદ્વાચન અને સદ્બુદ્ધિથી જન્મતી શક્તિ.

જે સમયે સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે તે સમયે સમ્યગ્જ્ઞાન
પ્રાપ્ત થાય છે, કારણ કે સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યગ્જ્ઞાન સદ્ધારી છે.
તેઓનો સંબંધ અવિનાશી છે.

સમક્રિતીને અસાર હુખો અને સુખો લાગે છે. ન્યાય નીતિથી
આજીવિકાના સાધન કરે પણ મેમાય તેને આશક્તિ ન હોય, કારણ
કે તે સમજે છે કે તે મારું નથી અને હું તેનો નથી જે વસ્તુ
વિનાશી છે, તે અતવાન વસ્તુ અનતતામાં શી રીતે સમાય? સમ્યગ્દર્શન
પ્રાપ્ત થવાને સમયે મે-બુદ્ધિ (કર્તૃત્વા કર્તૃવ્ય બુદ્ધિ યા વિવેક) ઉત્પન્ન થાય
છે. એટલે મેદાબેદ જન્મ-મૃત્યુ જ્ઞાન ગાય છે.

૨૦ તત્ત્વને જાગી ગતબ્ધ પછી આદરવા બેગ આદરે છે ને

‘નમાજ’ નું જેટલું મહત્ત્વ છે તેટલું જ મહત્ત્વ જૈન સમાજમાં ‘આવશ્યક’ નું છે.

શ્રાવણમાં એવી આરા છે કે પ્રથમ અને ચરમ તીર્થ કરના સાધુઓ “આવશ્યક નિયમિત કરે; તેમ છતાં જો તેઓ તે આરાનું પાલન ન કરે તો તેઓને સાધુ-પદના અધિકારી પણ માની શકાતા નથી. આવકામાં “આવશ્યક” નો પ્રચાર વૈકલ્પિક છે. અર્થાત્ જો બાપુક અને નિયમવાળા હોય છે, તેઓ અવશ્ય કરે છે. બાર મતધારી માટે ‘આવશ્યક’ ફરજિયાત છે.

જે જે ક્રિયા અવશ્ય કરવા યોગ્ય છે, તેને આવશ્યક કહે છે. જે અન્તઃદૃષ્ટિ છે તે જેની દૃષ્ટિ આત્મા તરફ મૂકી છે અર્થાત્ જે સહજ સુખ વ્યક્ત કરવાના વિચાર તથા પ્રયત્નમાં લાગી રહેલ છે, તે ક્રિયાને “આવશ્યક” ક્રિયા કહે છે કે જે સમક્ષિત આદિ ગુણોના વિકાસ કરવામાં સહાયક હોય. અને જ્ઞાનાદિક ગુણો પ્રગટ કરવા અર્થે મદદ રૂપ હોય. આવી ક્રિયા-જ્ઞાન અને ક્રિયા-ઉભય પરિણામ રૂપ અથવા ઉપયોગપૂર્વક કરવાની છે.

રથુલદૃષ્ટિએ આવશ્યક ક્રિયાના ૭ વિભાગ કરવામાં આવ્યા છે. ૧ સામાયિક ૨ ચોવીસત્યો ૩ વંદણા ૪ પ્રતિક્રમણ ૫ શયોત્સર્ગ ૬ પ્રત્યાખ્યાન. આ બધી ક્રિયા આત્મિક ક્રિયાઓ છે. ને આત્માના વિકાસ અર્થે જ કરવામાં આવે છે.

‘આવશ્યક’ ક્રિયાના સામાયિક અને પ્રતિક્રમણની ક્રિયા જરા વિસ્તારથી લખું છું. બાકીની બધી ક્રિયા સામાયિક અને પ્રતિક્રમણની જેમ જ આત્મોત્થાન કરાવવાવાળી છે. એક એક પાકની ક્રિયા જો લખવા બેસું તો તેનો આરો આવે તેમ નથી.

ભગવંત મહાવીરે શાસ્ત્રોમાં જતાગ્યું છે કે પ્રમાદ બીલકુલ કરશે નહિ, એક સમયને માટે પણ નહિ, સમય ગોચર ના પમાયદ પણ ઉત્થાન, ખજા, કર્મ, વીર્ય, પુરુષાકાર અને પરાક્રમ કરતાં કરતાં તમારા આત્માની ઉન્નતિ સાધ્યે જ જજો.

સામાયિક - શ્રી ચૈતન્ય સ્વામી મહાવીર ભગવાનને પૂછે છે, હે ભગવાન! સામાયિક ક્રિયાથી જીવને કયો લાભ પ્રાપ્ત થાય ?

પ્રતિક્રમણ છે. પ્રાંત એટલે પાછું અને ક્રમણ એટલે ફરવું, અર્થાત્ એક સ્થિતિમાં જઈને ફરીથી મૂળ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવી તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય. કેમ કે આ સ્થળે અંતર્દષ્ટિ વાળા આધ્યાત્મિક પુરુષોની જ 'આવશ્યક' ક્રિયાનો વિચાર કરવામાં આવે છે.

પ્રતિક્રમણના પાંચ પ્રકાર—: દૈવસિક, રાત્રિક, પાશ્વિક, આત્મ-સાંસિક અને સાંવત્સરિક. કાળમેટથી તથા પ્રકારના પ્રતિક્રમણ પણ કહ્યા છે. જનકાળમાં લાગેલા દોષોની આસોચના કરવી, બીજું સંવર કરી વર્તમાનકાળના દોષોથી બચવું, તોજું પ્રત્યાખ્યાન દ્વારા અવિધ્યના દોષોને શૂંકવા, તે પ્રતિક્રમણ.

ઉત્તરોત્તર આત્માના વિશેષ શુદ્ધ સ્વરૂપમાં સ્થિત રહેવાની ઇચ્છા કરનાર અધિકારીઓએ એ પણ જાણવું જોઈએ કે પ્રતિક્રમણ કોનું કોનું કરવું જોઈએ. (૧) મિથ્યાત્વ, (૨) અવિરતી, (૩) પ્રમાદ, (૪) કપાય, (૫) અશુભ યોગ, એ પાંચનું પ્રતિક્રમણ કરવું જોઈએ, અર્થાત્ મિથ્યાત્વને છોડી સમ્યક્ત્વ, અવિરતીને છોડી વિરતી, પ્રમાદનો ત્યાગ કરી અપ્રમાદ, કપાયનો ત્યાગ કરી ક્ષમા આદિ ગુણો, અશુભ યોગને છોડી આત્મ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરવી જોઈએ.

સામાન્ય રીતે પ્રતિક્રમણના બે ભેદ હોય છે, ને તેને દ્રવ્ય પ્રતિક્રમણ અને બાવ પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે. બાવ પ્રતિક્રમણ જ ઉપદેય છે, દ્રવ્ય પ્રતિક્રમણ નહિ. દ્રવ્ય પ્રતિક્રમણ તે છે કે જેદેખાવ માટે કરવામાં આવે છે. દોષોનું પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી ફરીથી તે દોષોનું વારંવાર સેવન કરવું, તે દ્રવ્ય-પ્રતિક્રમણ કહેવાય. આથી આત્મ-શુદ્ધિ ચલાવે બહુલે દમ, અને કષ્ટથી અન્ય દોષોની પણ પુષ્ટિ થાય છે. જેને માટે કુભારના હામફોડી નાખનાર કુલ્લક સાધુનું દ્રષ્ટાંત પ્રસિદ્ધ છે.

ન્યાયે ઇધિર કૃપા જેવી વસ્તુને નૈમિષર્મમાં સ્થાન ન રહ્યું,

આરે સ્વાસ્થ્યરિત્ર એ દિલ મધુ કે મનુષ્યને તારવાર કે કુળાનાર
 નેના મન-મોંડે, અને જહાસની માર્ગ બહિષ્કારે સંક્રિયનું કામ
 ભવશંભન વિચારનું કે આશા ધરવાનું કે જા-દિ, આજ દારણે
 આત્મ-પ્રજ્ઞાના સાધન તરીકે યતન અને નયને મુખ જ પ્રાપ્ત્ય
 મધુનું કે, પરિપૂર્ણ એ આનું કે કે આરે મનુષ્યને ભાલ ભાવ-
 શંભન સુદી મધુ, આરે પેનાની માનુ પરિવર્તિતો, પેનાના મુખ-
 રોપોનો, પેનાની અને પરિવર્તિતો ભવર વિચાર અને ધરનું અને
 મુજોને પુર કામનું કામ રોપોને નિહાવનું કામ વધારે ભવમનું
 મનું, અને આરે તે ને વિચાર કે છે, તેનું જ ભવ પ્રવિષ્ણવ
 વિષય છે અને આત્મ-નિર્વિષ્ણવનું મનું કામ કામ રોપોને ભવમનું
 મેના પ્રવરવા મનું જ છે.

પ્રવિષ્ણવ વિષય એવાં ભવિષ્ય મુલનું કારણ, આ કારણ
 વિષય, વધારે, કે પ્રવિષ્ણવ કે ભવમનું કે, વળ ને રોપોના ભવ
 એ કે મે વિષય મનું, ભવમનું વિષય કે કે કારણ છે, આ ભવ
 કામ કામ કે છે, અને આ કારણ, કારણ કે ને રોપોને મુખ
 મુખ કારણ કે છે, કારણ કે મે વધારે મેનાની મેનાની પ્રવિષ્ણવ મેનાની
 આ મનુષ્ય વિષય, આ મનુષ્ય કે છે, આ મનુષ્ય આત્મ, છે,
 મેનાની આત્મ કે મેનાની વિષય, આત્મ આત્મ કે, મેનાની
 પ્રવિષ્ણવ વિષય, પ્રવિષ્ણવ મુખ આત્મ કે છે, આત્મ કે

મેનાની આત્મ પ્રવિષ્ણવ કે મેનાની વિષય કે આત્મ કે આત્મ
 પ્રવિષ્ણવ કે મેનાની કે મેનાની પ્રવિષ્ણવ કે મેનાની પ્રવિષ્ણવ
 આત્મ કે, આત્મ આત્મ પ્રવિષ્ણવ આત્મ કે આત્મ આત્મ, આત્મ
 આત્મ કે આત્મ આત્મ પ્રવિષ્ણવ આત્મ કે, આત્મ કે આત્મ
 પ્રવિષ્ણવ આત્મ પ્રવિષ્ણવ આત્મ આત્મ કે આત્મ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ
 પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ
 પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ પ્રવિષ્ણવ

દષ્ટિ બિંદુને અનુવક્ષી ભગવાન મહાવીર અજ્ઞાગારી અને આગારી એમ બે પ્રકારના માર્ગો સ્પષ્ટ બતાવ્યા છે. ઉત્તરાધ્યયનમાં ગૃહસ્થના લાગતી એક સ્થળે સ્પષ્ટ રેખા તરી આવે છે. સન્તિ એર્ગેદિ મિહુર્દિઃ ગાદત્યા સજમુત્તરા અર્થાત્ ધણા કુસાધુઓ કરતાં સંયમી ગૃહસ્થો પણ ઉત્તમ હોય છે. સારાંશ કે ગૃહસ્થ જીવનમાં પણ મોક્ષની અભિલાષા સેવી શકાય છે અને અસ્પર્શિ લાગ પણ કરી શકાય છે.

જૈન ધર્મ (વર્તમાન કાળમાં)

વર્તમાન કાળમાં (પંચમ આરાત શ્લેષમાં મોક્ષનો હોય. યર્ષ જવાથી હજી અને સાતમા ગુણ સ્થાન સુધી યોગ્યતા અનુસાર જર્ષ શકાય છે. સાતમાની અપ્રમદ ગુણસ્થાનની સ્થિતિ એક અંતર મુહર્તની છે, એટલે એક અંતર મુહર્ત પછી પાછો જર્ષમાં જાય છે. ત્રીજી ઉચ્ચ શ્રેણીએ પરિણામની ધારાએ ચડતાં સાતમા ગુણસ્થાને પહોંચે છે. આ રીતે જર્ષ અને સાતમા ગુણસ્થાનમાં તે આવળા ક્યાં કરે છે, પરંતુ મદાવિદેહ શ્લેષમાં કે જ્યાં સદાને માટે મતુર્થ આરા હોય છે તે મોક્ષ સાધ્ય છે, ત્યાં જીવ વર્તમાનકાળે આઠમે ગુણસ્થાને ક્ષપકશ્રેણી અને ઉપશમ શ્રેણીએ ચડે છે, ઉપશમ શ્રેણીએ ચડતો જીવ, નવમે દશમે અને અગિઆરમે ગુણસ્થાને જર્ષ પાડે છે, અને આઠમેથી ઉચ્ચ પરિણામની ધારાએ ઉપશમનો ક્ષપ કરી પાડે ચડે છે, નહિંતર પહેલે ગુણસ્થાને આવી પડે છે પણ ક્ષપક શ્રેણીએ ચડેલો જીવ આઠમેથી નવમે, નવમેથી દશમે અને અગિઆરમુ ગુણસ્થાન નહિ સ્પર્શતા, સીધા બારમે ગુણસ્થાને આવી ઉત્તેરે છે ત્યાં મોહનીય કર્મની અક્ષત્રીસ પ્રકૃતિનો ક્ષપ કરી બારમાને અને સમયે અને તેરમાને પ્રથમ સમયે મોહનીય, યાના-વરણીય, દર્શનાવગણીય અને અનગલ, એ ચાર ધારી કર્મેનો ક્ષપ કરી કેવલજ્ઞાન, કેવળ દર્શન પ્રાપ્ત કરી, ત્રિકાળ અને ત્રિભોક યાની મતી, લોકાલોકના બાવને દરનામત્રકવત જુએ છે, પરમાત્મ પડે

પરોઝા નિષિત થીને (નિપાયા) તે જ અને મોઢે ભલે છે. મોઢા-
મોઢે મુલિ કે ત્યાં મુખની પગાપા છે, જે ટવનું અનિમિષે
૦, વેલિ આદિ જે દયાને " ટવનમુલપદા " કહે છે.

અમીત પ્રાપ્ત કરેલ દર મોઢા અને, તોને અને અને પંદરમે
અને નિપાયા મોઢા ભલે જ અને અમીત વધી નાખ્યું દોષ તે
શિયામી મોઢા કાર્યપુલકા-પગાપદમાં મે છે ત્યાંનો જ.

મોઢા અને અમીતની વચની કિયમો કરવા અને અમીત-
મોઢા દુષ્ટો અને અમીતો દા અને મોઢા દુષ્ટ નથી અને અમીત
અનિતિ જમ દેખાતી નથી, તેનું મોઢા માર ૧૨૫ અમીત વચની
અદા મેજા માર છે, અને અમીત દિયી તે અમીત નું કારણ
જી, તેને નિપાયા જી, દુષ્ટ અને અનિતિ નિપાયા અમીત
જી, અમીત દેખાતો છે, આ કિયમો કરવા દુષ્ટ મોઢા જ નથી
અમીત તે દાન દિયવળ છે, ૧૨૫ જે અમીત અમીત ૧૨૫-૧૨૫
અમીત અમીત ૧૨૫, અમીત અને ૧૨૫ જે આ કિયમો
૧૨૫ જે અને (અમીત ૧૨૫) તે અમીત ૧૨૫ વચની કહે
વેલિ આ કિયમો કરેલ દાન અમીત ૧૨૫ આ ૧૨૫
૧૨૫ છે

જો, અમીત ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે
૧૨૫ જે ૧૨૫ જે

અમીત ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે

અમીત ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે

અમીત ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે

અમીત ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે

૧૨૫

અમીત ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે

અમીત ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે

અમીત ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે

અમીત ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે

અમીત ૧૨૫ જે અને ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે ૧૨૫ જે

તેમ તેમનું કહેવું છે (જુઓ ‘‘મોક્ષની ક્રિયા’’ પુસ્તક
આત્મ-ધર્મ પત્ર). વહેવારને ઉઘાડી, નિશ્ચય નયની ન વાત
-છે, પરંતુ સમયસારના અનુવાદક શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રાચાર્યના
સારમાં ખુસ્તેખુસ્તું લખ્યું છે કે ‘‘નિશ્ચય નંબને લક્ષ્યે
ગૃહણ કરવો જ જોઈએ, નિશ્ચયનય કામ છે તે વ્યવહાર તે
છે, માટે જે વ્યવહારને હેય સમજે છે તે બ્રહ્મ છે.’’

આ વસ્તુ જોઈ, દરેક લોકોએ પણ દ્રવ્યનો અભાસ
રીતે કરવો જોઈએ કે જેથી કોઈ પણ વાદનો પ્રચાર કરતો
કોઈ પક્ષને ખાડામાં ધકેલી ન શકે.

અતે દરેક ધર્મ સાથે જૈન ધર્મને મૂળીને, તેના
પદાર્થ પૂર્વક રાખીને, તેની જ્ઞાન દ્વારા ક્રિયાનો નિર્દેશ કરી
-લેખ હું પરિપૂર્ણ કરું છું.

શિવમ્ અસ્તુ સર્વમ્ જગતઃ સૌં શાંતિ શાંતિ શાંતિઃ મંદે

卐

તેમ તેમનું કહેવું છે (જુઓ 'મોક્ષની ક્રિયા' પુસ્તક, અને આત્મ-ધર્મ પત્ર). વહેવારને ઊંચાપી, નિશ્ચય નયની જ વાતો કરી છે, પરંતુ સમયસારના અનુવાદક શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રાચાર્યના તત્વોર્થ-સારમાં ખુલ્લેખુલ્લું લખ્યું છે કે "નિશ્ચય નયને લક્ષ્યે વ્યવહારને ગૃહ્ય કરવો જ જોઈએ, નિશ્ચયનય કાર્ય છે ને વ્યવહાર તેનું કારણ છે, માટે જે વ્યવહારને હેતુ સમજે છે તે બ્રહ્મ છે."

આ વસ્તુ જોઈ, દરેક લોકોએ થક દ્રવ્યનો અભ્યાસ સંપૂર્ણ રીતે કરવો જોઈએ કે જેથી કોઈ પણ વાદનો પ્રચાર કરતો મનુષ્ય કોઈ પક્ષને ખાડામાં ધકેલી ન શકે.

અંતે દરેક ધર્મ સાથે જૈન ધર્મને મૂકીને, તેના સિદ્ધાંત યથાર્થ પૂર્વક રાખીને, તેની યોગ્ય દ્વારા ક્રિયાનો નિર્દેશ કરી, આ સેખ હું પરિપૂર્ણ કરું છું.

શિવમ્ અસ્તુ સર્વમ્ જગતઃ ૐ શાંતિ શાંતિ શાંતિઃ વંદે માતરમ્.

卐

ધર્મમય જીવન

શ્રી મહે

અને કેમ ગાળવું ?

સેવા: મગનસાઈ મનુષ્યાઈ આરસીઆ "સ્વામીઈ"

(4444 4 024 12044-0000 12-01 4:00:00)

ਮਨੁੱਖ ਦੁਖਮਗ ਮੁਕਤ ਹੁ !

১৮৮৭ খ্রিঃ ১০৭৭ ২. ৩ ১৮৮৭ খ্রিঃ ১০৭৭ ২. ৩
 ১৮৮৭ খ্রিঃ ১০৭৭ ২. ৩ ১৮৮৭ খ্রিঃ ১০৭৭ ২. ৩
 ১৮৮৭ খ্রিঃ ১০৭৭ ২. ৩ ১৮৮৭ খ্রিঃ ১০৭৭ ২. ৩
 ১৮৮৭ খ্রিঃ ১০৭৭ ২. ৩ ১৮৮৭ খ্রিঃ ১০৭৭ ২. ৩
 ১৮৮৭ খ্রিঃ ১০৭৭ ২. ৩ ১৮৮৭ খ্রিঃ ১০৭৭ ২. ৩

VISITORS

1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 26

$\frac{1}{2} \left(\frac{\partial^2 f}{\partial x^2} + \frac{\partial^2 f}{\partial y^2} \right) = 0$

1997-1998

1. 1990年12月，中共中央、国务院作出《关于实行“以公有制为主体、多种所有制经济共同发展”的方针》，明确非公有制经济是我国社会主义市场经济的重要组成部分。

ધર્મની વ્યાખ્યા:-

ધર્મની વ્યાખ્યા અનેક પ્રકારે કરવામાં આવેલી છે. જેમ—

વત્સુસહાવો ધમ્મો રામાદિ માવો ય દસવિહો ધમ્મો
રયણતયં ચ ધમ્મો જીવાણં રવક્ષણં ધમ્મો ॥

સ્વામિ કાર્તિકેયપ્રેષા

અર્થાત્ (૧) વસ્તુનો સ્વભાવ તે ધર્મ (૨) ક્ષમા મુક્તિ આર્જવતા ઇત્યાદિ દશવિધ ભાવ તે ધર્મ (૩) જ્ઞાન દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ તે ધર્મ (૪) પ્રાણીઓનું રક્ષણ તે ધર્મ.

આ પ્રમાણે વિવિધ પ્રકારે ધર્મની વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે, છતાં નિમ્ન દષ્ટિએ વિચાર કરવામાં આવે તો છેવટની ત્રણે વ્યાખ્યાઓનો પહેલી વ્યાખ્યામાં સમાવેશ થઈ જાય છે. વસ્તુનો સ્વભાવ તેજ ધર્મ, ધર્મની આ વ્યાપક વ્યાખ્યા છે. આત્માનો સ્વભાવ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તે તો તે ત્રણે ધર્મ છે.

ધર્મની આ વ્યાપક વ્યાખ્યા દોરા છતાં બીજા પ્રકારે જે વ્યાખ્યાઓ કરવામાં આવેલ છે તે માત્ર બેઠ નવની અપેક્ષાએ કરેલી છે. નિમ્ન દષ્ટિએ તો બધી વ્યાખ્યાઓનો પહેલીમાં જ સમાવેશ થાય છે.

ધર્મનું સ્વરૂપ:-

પ્રાચીન જૈન આચાર્યોમાં ધર્મનું સ્વરૂપ બહુ સ્પષ્ટ અને ઉમદા રીતે જણાવેલ છે. વધા -

ધમ્મો મજ્જિમુલ્કસુ આદિના ગ્રંથોના નામે

સર્વોદ્ધારક ૧ ૧

- ૬૫ - સ ૧૧

૧૧ એ ત્રણ વર્ષના કાળે. જે પ્રાચીન

આદ્યજુષમાં અનુવિધ કાષ્ઠમની વસાણા: કરીને થાત આદ્યગિઃ
છવનને પ્રજ્વલ આપવો: હવે.

આ પ્રયોગે બન્ને પર્વોની છવન વસાણામાં સિખર દેવાથી
તાનિયા પર્વસિદ્ધિનામાં સામાન્યપણે કેઈ અન્યોદન દેવા કર્યા વગ
ને પર્વ સિદ્ધાન્તોના છવનમાં ફરી નીચે અમલ કરવો ને વિવર્ધા
મંજીર અન્યોદન હવે.

જ્યારે આદ્ય જુષમાં પર્વપર્યવસાણાં અમલ કરવાનું પ્રયોગે
દેવાનું હવા, વર્તમાનમાં તેમના ઉપોદ્યમન કાષ્ઠમન આદિ અન્યો
અન્યો અમલ પડે એ કે, તેમના વચનમાં પર્વોના અમલ વિષય
કરો છે.

આદ્યન પ્રકારે તથા અમલનું પુર્વે પર્વોના અમલ અમલન
અર્થેના સિદ્ધાન્તને વિષયક છે એ સૌ પ્રથમને અર્થેના સિદ્ધા
નને આદ્ય જુષમાં અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ
કરી છે તેમ. અમલ અમલોપર્યવસાણાં અમલ સિદ્ધાન્ત તથા અર્થેના
સિદ્ધાન્તે. આદ્ય જુષમાં અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ
અમલોપર્યવસાણાં અર્થેના અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ

આ પ્રયોગે અમલ અમલોપર્યવસાણાં અર્થેના અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ
કરી છે તેમ. અમલ અમલોપર્યવસાણાં અર્થેના અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ
અમલોપર્યવસાણાં અર્થેના અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ

અર્થેના અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ

અર્થેના અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ

અર્થેના અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ

અર્થેના અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ કરવો એ સૌ પ્રથમને અમલ

દિગંબરોએ સ્વેતાંબરો ઉપર આક્ષેપ કર્યો કે તમે પણ રાવ
છો અને તેને ફાડો છો, ફાડતી વખતે તેમાંથી રજકષ્કુ ઉડે છે.
બીજા પરમાણુઓને ધક્કો મારે છે, તે પરમાણુઓ બીજા પરમાણુઓ
ધક્કો મારે છે અને પરિણામે જીવહિંસા થાય છે, તેથી તમે
(સ્વેતાંબર સાધુઓ) સમ્પૂર્ણ ધર્મનું પાલન કરનારા નથી.

આ આક્ષેપના ઉત્તરમાં સ્વેતાંબરોએ કહ્યું કે તમે અમને
પણ ફાડવાની ના પાડો છો ત્યારે તમે બોલો છો તથા હાથ પણ
હલાવો છો તેમાં જીવહિંસા જરૂર થાય છે મારે તમે પણ સમ્પૂર્ણ
ધાર્મિકતાનો દાવો કરો છો તે નિરર્થક છે.

આ તર્ક જો કે બીલકુલ નીરસ છે છતાં અહિં જોવાનું તે
એજ છે કે ધર્મના સ્વરૂપના વિકાસમાં કેટલો જલ્દી સફળ તર્ક થયો છે.

ધર્મના વિકાસનો યશ

ધર્મના વિકાસનો તમામ મઘ ભગવાન મહાવીરને ફાળે જાય છે
એમ કહીએ તો જરા પણ અતિશયોક્તિ નથી. ધર્મના વિકાસમાં
તેમનું તપોયજ્ઞ એજ મુખ્ય કારણ હતું.

જો કે ભગવાન મહાવીરની પહેલાં ભગવાન પાર્શ્વનાથ મઘ
ગયેલા. તેમણે પણ ધર્મના વિકાસમાં પ્રયત્ન કરેલો પરંતુ ભગવાન
મહાવીર જેટલો પ્રયત્ન કર્યો છે તેટલો તેઓએ કરેલ નથી.

ભગવાન મહાવીરની પછી સિદ્ધસેન, હરિભદ્ર, હેમચંદ્ર ઇત્યાદિ
આચાર્યોએ પણ ધર્મના વિકાસમાં પરવાદીઓ સાથે યાત્રા કરી અને
વાદવિવાદ કરી ધર્મને સક્રિય ફાળો આપ્યો છે. પરંતુ ભગવાન મહાવીર
જેટલું તપોયજ્ઞ તથા જ્ઞાનયજ્ઞ ન હોવાથી તે આચાર્યોએ જીવ અને
નિમ્મલનો ધણી વખત આશ્રય લીધો છે. એટલે તે આચાર્યોને ફાળે
પણ ધર્મના વિકાસનો મઘ જાય છે.

માનેલા સાધનો પ્રત્યે વિરોધ દાખવવાથી ધર્મ પરિણામે
આવ્યા છે, અને તે પરિણામે સમાજને કેવી રીતે સહન કરવું
પડ્યા છે, તે તો ભારતીય ધર્મોના ઇતિહાસ ભેવાળી માણુ
પડે છે.

ધર્મના નામે કેટલી લાપ્સઓ-ભગી, તેમાં કેટલા માણુભાગ
ભાગ ગયા અને આખરે સમાજને શું સહન કરવું પડ્યું તે ભાર
વાંચીએ છીએ ત્યારે નિઃસંકોચપણે કહી શકીએ છીએ કે આ ભૂં
પરિણામ કદાચદને આશરે છે.

માટે સૌથી પ્રથમ તો સરંધર્મ સમભાવનતિ ફેળવવી જોઈએ,
એજ ધર્મની પહેલી શુભિશા ને. સમરતિને લીધે માણસ માનવ
સત્યધર્મને પામી શકે છે, પણ કદાચદની નહિં.

ધર્મ એ શું છે ?

Religion is not a creed but an experience ધર્મ
તે શિક્ષાનું નથી પણ અનુભવ છે. કંપરનાર શું છે, મનુષ્યની
રાજ શું છે કલ્પાદિ શિક્ષાનેનું કાન કરવાથી મનુષ્ય ધર્મ નથી
કાનેા મળે.

ધર્મ તે અનુભવનું જ નથી પણ શિક્ષાનું પણ પ્રારંભ કાનવધ
પર્યંત તરે તે ધર્મ કહી શકાય છે. ધર્મ ભારે છે કે અનુભવનું
અને કલ્પનાનું બન્ને કાનવધની ભાગને કાનવધ છે કંપરનારની
ભાગે કલ્પનાનું કાનવધ નથી પણ અનુભવનું કાનવધ જાય
કાનવધ નથી પણ અનુભવનું કાનવધ જાય કાનવધ નથી પણ
અનુભવનું કાનવધ જાય કાનવધ નથી પણ અનુભવનું કાનવધ જાય

ધર્મ એ શું છે ?

ધર્મ એ શું છે ?

તે પણ દેખાઈ આવે, તેની જ રીતે થઈ પણ આવશે અને માનમાં કઈ
નિશ્ચિતમાં હીને અને આવજા હવનમાં ક્યાં ક્યાં જુએ થાય
છે તે જાણનાર છે.

હવનની જગેર થઈ એવામાંનું કામ કરે છે. જેમ જાનિદામાં
મુનેશા માણસને એકાદ જગાડી દે તે તેમ થઈ પણ આવજાને
કુર્મીમાં પાનાં જગાડી કાઢી મનમાં નથી જગાડી દે છે.

થઈ, હવનનો નાશ ન થાય છે. બાકી ત્યાં જાણું તો
જાણું જ રહે છે. નાદમાં યજ્ઞોદ્ધાર એવડી ત્યાં થઈથી જાણું
નથી પરંતુ ત્યાં જાણું થો છે, થઈ તો હવનમાંથી નીકળે છે.
થઈનું મુખ શું ?

શ્રી હરિદાસ દ્વારા થઈનું મુખ મનમાં કહ્યું છે કે—

જગદીશ સર્વજગદે સુલભ

જગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ

સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વ

સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ

સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ

સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ

સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ

જગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ
સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ
સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ
સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ
સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ

સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ
સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ સર્વજગદેશ

ધર્મની જીવનમાં જરૂરીઆત:-

અત્યારની ઉમતી પ્રજામાં ધર્મ એ ધર્મીય છે, વ્યાવહારિક જીવનવાળાઓ માટે ધર્મ નકામી વસ્તુ છે, ઇત્યાદિ ધર્મ વિરોધી અનેક ખાવનાઓ ઉત્પન્ન થાય છે. વળી તેઓ 'કહે' 'છે' કે ધર્મ પરલોક સાધક છે. ઈશ્વરોકનો સાધક નથી. એટલે તેઓ અમલ છાડી રહી માત્ર ભાગ્ય ઉપર આધાર રાખતા થઈ જાય છે. પરંતુ વસ્તુતઃ તેમ નથી.

'રાજ્યસત્તા જેમ શાન્તિ અને સુખવરણ માટે કાયદાઓ બંધે છે તેવી રીતે ઉચ્ચ માનસશાસ્ત્રીઓએ પણ સમાજને માટે બંધારણ બાંધી આપ્યું છે.

રાજ્યનું બંધારણ કાયદાને નામે ઓળખાય છે ત્યારે વિદ્વાન માનસશાસ્ત્રીઓએ કોલું બંધારણ નીતિમાર્ગના નામે ઓળખાય છે.

માનસશાસ્ત્રીઓનું આ બંધારણ પોતે કંઈ ધર્મ નથી પરંતુ તે બંધારણને લીધે થતી કષાયોની મુક્તિ એ જ ધર્મ છે.

જીવનમાં ધર્મનું સ્થાન અતિ મહત્વનું છે. જીવન નીતિમય, સુખ્યવરિધન અને આદર્શ બને તે માટે ધર્મની આવશ્યકતા છે.

જીવનને આદર્શ બનાવવા માટે અદિસાપાત્રન, સત્યાચરણ, અયૌર્ધ ઇત્યાદિ ધર્મ સાધનોની ખૂબ જરૂર છે.

આ સાધનોની ઉપેક્ષા કરીને કોઈનું જીવન આદર્શ થઈ શકતું નથી. માટે તે ધર્મસાધનો પરમેષ્વરની તથા આદરણીય છે.

ધર્મ ન હોય તો શી હાનિ !

મનુષ્ય-જીવનમાં અનેક પ્રકારના જાનમાનના નુકો ઉત્પન્ન થયા કરે અને સમાજ સંસ્કૃતિ અવરિધન ન થોવાથી તે નુકોને વેગ મળે છે. આવા પ્રસંગે મનુષ્યને સત્યમાર્ગ ઉપર ચાલવાને અને

ધર્મની મર્યાદા:-

જેન તીર્થંકરો આધ્યાત્મિકરૂપી સાય-સના પ્રખર સાયંતીરો
હતા. તેમણે જોયું કે ધર્મનું સર્વાંશ પાલન કરવું તે બધાં માટે
અશક્ય છે એટલે તેમણે ધર્મની ધારાને બે વિભાગમાં વિભક્ત કરી:-
(૧) અણુમાર ધર્મ (૨) આમાર ધર્મ. પરંતુ સૌથી પ્રથમ તો એજ
વિચારવાનું રહે છે કે ધર્મ શેમાં સમજવો અને અધર્મ શેમાં સમજવો ?

રાગદ્વેષ એજ અધર્મ છે. તત્પૂર્વક કરાતી પ્રવૃત્તિ પાપકારી છે.
જ્યારે ઉપેક્ષાભાવ તે ધર્મ છે. બાલ ક્રિયા ઉપર ધર્મ કે અધર્મની
આધાર નથી. દા. ત. તંદુલમત્સ્ય કાષ્ઠપિણ્ડ જીવને મારતો નથી પરંતુ
તેની જાવના પ્રતિદિન મારવાની છે તેથી તે અધર્મી છે. ત્યારે જો
ધર્મરક્ષાને માટે કે અન્યાયને અટકાવવા માટે લડાઈ કરવી પડે
તો તે અધર્મ નથી પરંતુ ધર્મ છે. ધર્મ માણસને નમાધાપણું કે
કાવરતા સીખવાકરો નથી. પરંતુ માણસને સાત્ત્વિક પ્રકૃતિનો બનાવવો
એમાં જ ધર્મની મર્યાદા રહેલી છે.

ધર્મ ઉત્તમ પ્રકૃતિને ઝોડાવો સાત્ત્વિક પ્રકૃતિને અપનાવણું
કરે છે. સાત્ત્વિક બનવા માટે ધર્મ અમૂલ્ય ઔષધી છે. ધર્મ માણ-
સને નકામો બનાવતો નથી પરંતુ સ્વાત્વિકતાપૂર્વક કુટુંબપાલન અને
આત્મચરણ કરવામાં જ માણસને પ્રેરિત કરે છે. અને તેમાં જ
પોતાની મર્યાદાને ક્ષુદ્ર કરે છે.

ધર્મ અને નીતિ -

ધર્મ અને નીતિ એ બંને એક જ સત્ય છે. નીતિ એ
ધર્મનું પડકાર નથી. પણ નીતિ એ ધર્મની કાંઈક એક જ
નીતિ ધર્મને એક જ નીતિ આપી છે. એ જ નીતિ એક જ
છાંદો કે ધર્મ એક જ પદ્ધતિ નથી. આદ્યત્ત્વ એ માટે
ધર્મની અનુસારતા તરફ જોઈતું અને આદ્યત્ત્વ એક જ નથી પણ

વિશેષ ખાન નીનિ તરફ આપતું જોઈએ. નૈનિઃ છાન તે બારદ
છાનનું પદેનું મોખાન છે. નૈનિઃ છાનનો જોઈએ બારે વિશ્વસ થાય
છે તેથી બારે પર્થિવ તત્વનો પણ વિશ્વસ થાય છે. એ વાન
નિશ્ચય છે કે નૈનિઃ પાન તે બારદ છાનના પાનનું શાખું છે.

વિંકુ પર્મ, મોરપર્મ, રીન પર્મ સ્વરૂપિ પર્મોની જાણ
 નીચેના ઉપર સ્થાન આપવામાં આવેલ છે. રીનપર્મની જાણ બાર
 મનોની જે અવસ્થા છે તે વજુ નીચેના સ્વરૂપિ ગ્રંથોને જ મના-
 વામાં આવી છે. બાર મનો પૈકી પદેવા નવ મનો તે મનાવર
 નીચેના અનુમાનમાં જ છે, બીજાં વજુ મનોને કિનારો સ્ત્રી
 કાવ્ય સ્ત્રી.

जनमानसं धर्मनि विधासि-

[illegible][illegible]

મોટાં મોટાં બાપણો બાપનાર ધર્મગુરુઓ એક બીજાની 'તિલાંજી' કરવામાં અંધર્મ સમજતા જ નથી.

આ પ્રમાણે આજે માણસો ધર્મનો બીલકુલ વિપર્યોસ કરી બેઠા છે. માત્ર ક્રિયાકાંડમાં જ ધર્મ માની રચ્યા પચ્યા રહે છે. જીવન વ્યવહારમાં ધર્મનો અભાવ:—

જીવન-વ્યવહારમાં તો જૈનો બાપાર લઈને બેસી ગયા છે, અને કહે છે કે બાપારમાં ધર્મનું પાલન થઈ શકે નહિ. સટ્ટો કરવો છતાંદિ-બાપારમાં ધર્મ પળી શકે નહિ. જીવન-વ્યવહારના સામાજિક ક્ષેત્ર તરફ દ્રષ્ટિ નાખીએ તો આજનો સમાજ કેટલો બધો 'ભયંકર' અને કંઠોર લક્ષવાળો છે કે તે જે વિધવાઓ વૈધવ્યતાનો બાર ઉઠાવવા: સમર્થ નથી તેમના ઉપર ફરજિયાત વૈધવ્યતાનો બાર ઉપડાવે છે, વળી સામાજિક જીવનક્ષેત્રનો પાયો “લગ્ન” છે, પરંતુ જૈન સાધુઓ તો લગ્નને ‘સંસારખંડનનું’ કારણ કહી ઉઠાવી મૂકે છે, જો માત્ર કામવાસનાની તૃપ્તિને માટે જ લગ્ન કરવામાં ન આવડું હોય તો તે મહાપંચિત્ર વસ્તુ છે.

જીવન વ્યવહારના રાષ્ટ્રીય ક્ષેત્રમાં પણ ધર્મનો અભાવ રપષ્ટ—પણે દેખાઈ આવે છે કે જૈનો રાષ્ટ્રીય લડતમાં જનારા નવયુવકોને “વિશ્વચરણાદ કમ્મે” નામનો અતિચાર બતાવી નવયુવક જૈનોના ઉત્સાહને બગ કરે ■

આ પ્રમાણે જીવન વ્યવહારમાં ધર્મનો અભાવ થઈ ગયો છે.

ધર્મ માત્ર પુરુષકામાં અને ધર્મગુરુઓમાં જ સમાઈ ગયેલો છે.

ધર્મના માત્ર સૈદ્ધાન્તિકપણાનું પરિણામ

આજની આ વીસમી સદીમાં બધા ગાંધો ઉન્નતિ સાધવાને માટે ગત દિવસ તનતોડ પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. ધર્મ તો આજે માત્ર

માટે આ ઉપરથી અવશ્ય સિદ્ધ થાય છે કે; ધર્મમાં આવહારિક જીવનના પ્રશ્નોનો નિકાલ કરવાની તાકાત છે, પરંતુ આપણે તેનો ઉપયોગ કરતા નથી.

(૨)

ધર્મમય જીવન શા માટે ગાળવું એ વિભાગમાં ધર્મ શું છે? ધર્મની શી આવશ્યકતા છે? ધર્મ ન હોય તો શું હાનિ છે? ધર્મની મર્યાદા શું છે એ પ્રશ્નો ધર્મની જણાવટ કરી.

હવે ધર્મમય જીવન કેમ ગાળવું ને બીજો વિભાગ છે. આના ઉપર વિચાર કરતાં પ્રશ્ન છે કે:-

માણસ ધર્મમય જીવન ગાળી શકે ખરે?

ધણા લોકો કહે છે કે બાઈ! અમે તો સંસારમાં પડ્યા છીએ તેથી ધર્મમય જીવન જીવી શકવાના નથી. પરંતુ આ દલીલ બરાબર નથી.

કારણ કે સંસારમાં રહીને પણ ધર્મોપાસક થવાના કૌન સૂત્રોમાં મહર્ષિ દેવદાનનો મળે છે. સંસારીઓ પણ ધ્રુવે તો જરૂર ધર્મમય જીવન ગાળી શકે. ધર્મ સાથેનો આપણો સંબંધ અખૂટ અને અતૂટ હોવો જોઈએ.

ધર્મમાં મન આકર્ષિત હોય તો માણસ સમારી હોવા છતાં પણ અનેક પાપોથી અલિપ્ત રહી શકે છે. કારણ કે સાત્રોમાં આવે છે કે સમનદસી ન કરેદ પાવ । એમ નૃત્ય કરનારી સ્ત્રી માથા ઉપર મટૂકી મૂકી અનેક પ્રકારે અગ્ર મરડીને નૃત્ય કરે છે છતાં તેનું મન તો મટૂકી તરફ હોય છે, તેવી રીતે માણસ પોતાના સામારિક કાર્યમાં રહ્યા કરે છતાં તેનું મન તો ધર્મના સરણમાં હોવું જોઈએ.

હેવો માણસ ધર્મમય જીવન ગાળી શકે !

હેલા! કહે છે કે મનવાન માણસ દોષ તેજ ધર્મમય જીવન ગાળી શકે, પરંતુ વાનુષ: તેમ નથી. ધર્મમય જીવન જીવવામાં શરીર કે મનવાનનો સમાવ નથી. શરીર માણસને ધર્મમય જીવન ચલાવું શકું કરતો છે પણ મનવાનને ખરે શરૂ મુશ્કેલ છે કારણ કે દસસ કાર્યો કરું છું કે મોક્ષતા નાશમાંથી ઉઠતો પછાર શું કામ કરેલું થો પણ મનવાનનું મન ધર્મમાં ચલાવું તેથી ખુબ મુશ્કેલ છે.

જો માણસ જીવનના તથામ પદ્ધતિની વિચાર નથી તો તેના જીવન આધાર નથી પરંતુ પરમાર્થ-જીવનના જોડે પ્રેમ છે તેજ ધર્મમય જીવન ગાળી શકે.

ધર્મમય જીવન ગાળવાં પડેલાં

ધર્મમય જીવન ગાળવાં પડેલાં પાત્રે ૪ જે નથી શકા કરે કેમકે તે તેની આત્મ આજ્ઞાના છે.

કેવી શકા— જાન શકાવિતો શકાવાલુ શકે શરૂ કરી શકે શકે છે. જો જાન શકાવિતો શકાવાલુ શકે શરૂ કરી શકે છે.

જો જાન શકાવિતો શકાવાલુ શકે શરૂ કરી શકે છે. જો જાન શકાવિતો શકાવાલુ શકે શરૂ કરી શકે છે.

જો જાન શકાવિતો શકાવાલુ શકે શરૂ કરી શકે છે. જો જાન શકાવિતો શકાવાલુ શકે શરૂ કરી શકે છે.

જો જાન શકાવિતો શકાવાલુ શકે શરૂ કરી શકે છે. જો જાન શકાવિતો શકાવાલુ શકે શરૂ કરી શકે છે.

સમ્યગ્જ્ઞાન વિનાના, નાશ, ક્રિયાક્રિડા, મોહભિદ્ધિ સાધી શકી નથી. સત્યજ્ઞાનથી દષ્ટિ વિશાળ અને ચાન્ત થાય છે. માટે સત્યજ્ઞાન અને સત્યજ્ઞાન એ જાનેને પ્રથમ કેળવવાં જોઈએ.

ધર્મમય જીવન ગાળવાની રીત:—

જોન તીર્થંકરો આધ્યાત્મિક હોવાની સાથે સાથે મહાન અવસ્થા પશુ હતા, તેમની શાઓમાં જતાવેલી સંધ-અવસ્થા જોઈને બહુભાવ રાજનીતિજ્ઞો પશુ આશ્ચર્યચકિત થઈ જાય છે.

જોન તીર્થંકરોએ જોયું કે બધા મનુષ્યો સમ્પૂર્ણપણે ધર્મનું પાલન કરી શકે નહિ એટલે તેમણે આરિતધર્મને એ રીતે વિભક્ત કર્યું. ચરિત્તધર્મને કુચિત્તે ધ. તં અણગર ધર્મને આગરચરિત્ત ધર્મને ધ.

અર્થાત્ આરિતધર્મ એ પ્રકારનો છે (૧) અધુગાર-સાધુધર્મ. (૨) આગાર-ગૃહસ્થધર્મ.

જે લોકો સમ્પૂર્ણપણે ધાર્મિક જીવન જીવે છે તેઓ સાધુ કહેવાય છે. અને જેઓ અમુક અંશે ધર્મમય જીવન ગાળે છે તેઓ ગૃહસ્થધર્મી કહેવાય છે.

સામાન્ય જનતા એકદમ સર્વાંશે ધર્મમય જીવન ગાળી શકે નહિ પરંતુ પહેલાં અમુક અંશે ધર્મમય જીવન ગાળે અને ત્યારપછી આગળ વધે છે. માટે પહેલાં ગૃહસ્થાવસ્થામાં ધર્મમય જીવન ગાળવું હોય તો કેવી રીતે ગાળવું, તે જોઈએ.

૧ ગૃહસ્થધર્મ:—

યોગવાસિષ્ઠમાં કહ્યું છે કે:—ગૃહસ્થે ધર્મમય જીવન ગાળવું હોય તો તેણે ગૃહસ્થધર્મનું પાલન કરવું જોઈએ. ગૃહસ્થધર્મ જતાવતાં કહે છે કે, ગૃહસ્થધર્મ એ પ્રકારનો છે. ૧ સામાન્ય ગૃહસ્થધર્મ. ૨ વિશેષ ગૃહસ્થધર્મ. સામાન્ય ગૃહસ્થધર્મ જતાઓ કે:—

૧ ન્યાયપૂર્વક પ્રવર્તિ કરતી, તે મુદતઓ સામાન્ય ધર્મ
થી. કારણ કે ન્યાયપૂર્વક મેળવેલું ધન આ યોગ અને પાલેય
બનેને માટે લાભદાયક છે.

આ ઉપરાંતી જગ્યાએ જે કે મુદતઓને સ્વીકારવો, બાબ
અલગથી ઈત્યાદિ તમામ પ્રકારના અતીતિરાગા અપારાં ઉઠી રહ
ન્યાયપૂર્વક ભેટણું મળે તેટલું મેળવવું.

૨ મુદતથી પુલીન સ્ત્રી કાઢી વિચલ કરવો ભેટણું ૧ ભેટી
સુપુત્રની પ્રાપ્તિ થવા બિનની સ્વાધના, સુલ પુત્રપ્રાપ્તિ, અનિધી
અને અંધારોનો કારણ કરવો.

અર્થ વિચલ કરવાનું કદ્યુ તે માત્ર વિવરણબદ્ધની મુક્તિ
કરી દેવ નથી પાંદડ સુપુત્રની પ્રાપ્તિ થવા તે માટે કદ્યુ છે. પણ
અર્થ આ સ્ત્રીના ધર્મની અંતર દુહાવની યુ યુ ન્યાયપૂર્વકી છે
તે પણ અવગેલી છે કે તેણે દેવોના કારણ કારણે અર્થિઓને પણ
અવગુ ઈત્યાદિ

૩ મુદતે કાનના ભવનમાં મુદતથી ન રહેતું પરંતુ અર્થ
કારણથી વિનવી. કારણ કે તેણે અવગુ. રહેતું.

૪ મુદતથી દેવની અવગુ પ્રકારે અર્થ કારણે ભેટણું
અવગુને અવગુ. કારણે અવગુ. અર્થ કારણે અવગુ. અવગુ. અવગુ.
અવગુ. અવગુ. અવગુ.

૫ મુદતથી દેવની કારણે અવગુ. અવગુ. અવગુ. અવગુ. અવગુ.
તે અવગુ. અવગુ. કારણે અવગુ. અવગુ. અવગુ. અવગુ. અવગુ.

૬ મુદતથી અવગુ. અવગુ. અવગુ. અવગુ. અવગુ. અવગુ.
અવગુ. અવગુ. અવગુ. અવગુ. અવગુ. અવગુ.

અહિં માતા પિતાની પૂજનું કહ્યું છે તેથી, માત્ર તે જોનું જ ન સમજવું, પરંતુ ગુરુ, પડિત જ્ઞાનું સમજવું. તમામ વસિલોનો સહાર કરવો જોઈએ.

■ સ્વાસ્થ્યને માટે ગૃહસ્થે નિર્ધારિત જોજન કરવું જોઈએ.

૮ ગૃહસ્થે યૌવ, બ્યાયાંગ, નિદ્રા, સ્નાન, જોજન અવસ્થા કરવી જોઈએ. કારણ કે તેનાથી શરીર સાફ રહે છે. અને શરીર સાફ હોય તો જ લોકોત્તર ધર્મનું સેવન ચર્ચ થઈ શકે છે, કારણ કે શરીરમાં શુદ્ધ ધર્મસાધનમ્.

ધર્મમય જીવન ગાળવાને માટે ગૃહસ્થે પ્રથમ તો ઉપરોક્ત આઠ લોકિક-નૈતિક ધર્મોનું પાલન કરવું જોઈએ. ત્યારબાદ લોકોત્તર ધર્મનું પાલન કરવું જોઈએ. લોકોત્તર ધર્મ વિષે કહેલું છે કે:-

અહિંસાવ્રત:-

ધૂલ્મઝો પાળાવાયાઝો વેરમળ. -રથૂલ પ્રાણાતિપાતથી અટકવું. ગૃહસ્થે એવી રીતે વર્તવું કે જેથી ત્રસ જીવોને ઈર્ષા ન થાય કારણ કે બધા જીવોને સુખ પ્રિય છે. મરણ કોઈને પણ પ્રિય નથી. બધા જીવવાને ઇચ્છે છે. માટે ગૃહસ્થે ત્રસ જીવોને દુઃખ થાય તેવી રીતે તેમને મારવા નહિ. વધારે બાર ઉપકાવવો નહિ. તથા તેમનાં અન્ન-પાન અટકાવવાં નહિ. જીવો જે રીતે સુખ પામે તેમ પોતાની જીવન-ઉપયોગી પ્રવૃત્તિઓ કરવી. ગૃહસ્થનું આ પહેલું અહિંસા અણુવ્રત છે.

૨ ધૂલ્મઝો મુસાવાયાઝો વેરમળ. -રથૂલ મૃષાવાદથી અટકવું. ગૃહસ્થે કન્યાવિવચક, આયવિવચક ઇત્યાદિમા લાલ કે બચના કારણને કીધે અસત્ય બોલવું નહિ. જો કે અહિં કન્યાવિવચક કહ્યું છે તે ઉપલક્ષ્ય છે. જેમ કાકેઓ દવિ રક્ષતામ્ અહિં જેમ કાગડાનું કહ્યું છે તથા ઉપકલ્પ તરીકે દહી ખાઈ જનારા બધાનું મદ્યસય થાય.

આજકાલ આ પરિગ્રહની ઇચ્છાને લીધે જ સંસારમાં આ
થાય છે, લાગુ પડે છે, અને ભેદી ખૂનો પણ થાય છે. ને
બધા લોકો આ પ્રતને ખ્યાલમાં રાખી વર્તે તો વિશ્વમાં જરૂર
શાન્તિ રથપાથ.

પરિગ્રહ છોડવો તેનો અર્થ એમ નથી કે ધરખાર છોડીને
આસ્થા જવું, પરંતુ પોતાને જે વસ્તુઓ ઉપયોગી હોય તેની અમુક
મર્યાદા કરવી જોઈએ કે મારે આથી વધારે ન જોઈએ. જો ઘરે તો હું
ખીજતો આપો દઈશ. આ પ્રમાણે આ મન વસ્તુઓ ઉપરથી મોહ
હિતારવાનું તથા અનાસક્તિભાવ કેળવવાનું કહે છે.

૬ વિસાપરિમાણઃ ગૃહસ્થે દિશાઓમાં જવા માટે પણ મર્યાદા
રાખવી જોઈએ. હેતુ વિનાનું દુરધન જોમ અને તેમ ઓછું કરવું.

૭ મોગ ઉવમોગ પરિણામ-ભોગોપભોગની મર્યાદા કરવી અર્થાત્
ભોજનાદિ ભોગ અને કપડાં ઈત્યાદિ ઉપભોગની વસ્તુઓની મર્યાદા
રાખવી જોઈએ.

આ મત એમ કહે છે કે જોમ અને તેમ સાદાપ રાખો,
સાદાપથી જ ચિત્ત શુદ્ધ અને શાન્ત રહે છે.

ભોગોપભોગની વસ્તુઓની મર્યાદા રાખવામાં ન આવે તો તેને
મેળવવા પાછળ માણસ ચિતાતુર રહે છે. પરંતુ જો તે વસ્તુઓની
મર્યાદા રાખવામાં આવે તો ઘણા વખતમાં પોતાની ખાલ તથા
ભોગ્ય વસ્તુ સહેલાઈથી મળી રહે છે અને બાકી જે વખત બચે છે
તેમાં આત્મકાર્ય થઈ શકે છે.

ઘનટ્ટદણ્ડ વેરમગ-અનર્થદંડથી અટકવું. અર્થાત્ ગૃહસ્થે
પ્રયોજન વિનાના કાર્યમાં મન વચન અને ક્રિયાને પ્રવર્તવિવાં ન
જોઈએ. વળી કાંઈની નિંદા ખોટો બકબકાટ, અહંકાર તથા ખરાજ

અન ઈલાલિ ન કર્યાં જોઈએ. કારણ કે તેનાથી અલખા વૈદ
પરિજ્ઞાપવદા થાય ॥ અને પરિજ્ઞામે તે અનુષ્ઠાપજ્ઞામાંથી પણ જ્ઞા
પે. મારે અનર્થદંડથી અટકાવું જોઈએ. જેમ અલખાને કેઈ વચ
ચી હશે તેા કુળ થાય તે તેમ જ્ઞાણી મુદારાથે પ્રયોજન
ચિનાના કાર્યમાં પોતાના મન, વચન અને કાર્યને ન પ્રવર્તવડાં.

સામ્યપિત મન

નિવન ક્રેમ મમરે અનુ વચન સુધી અમલામાં કારણું તે
સમજિત મન છે, આ સામ્યપિત તે અવરણ છે અને તે પ્રતિનિ
અલખ કારણું જોઈએ. સામ્યપિતનિવન કોણ સમરે ન કારણું જોઈએ.
નહિ કે અલખ સારી અલખિતી તે. પછી અવરણી કામ કાંઈ.
પાંતુ કારણ વચનકાર કાર્ય જોઈએ.

દેશપમાસિત મન

કુદારે અનુ કેદારીજ વચન અલખી અને અલખી
જોઈએ તે કેદારીજી વચ છે, આ વચ કુદારીજે કોઈ કેમ
કોઈકારણું કહે છે. કેદારી કેદાર, અલખી વચન અલખી. કિલ
નિવન કી કુદારે કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી

કેદારી

કુદારે કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી
કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી
કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી

અલખી કેદારી કેદારી કેદારી

કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી
કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી કેદારી

પણ પરવા કરતા નથી તેવા પુરુષોની ભક્તિ-સેવા કરવી તે ગૃહસ્થ આવશ્યક કર્તવ્ય છે.

તે મહાત્માઓની જગતને ધણી જરૂર છે, માટે તેમનાં મુશ્કેલીઓ જાણવી અને તે દૂર કરવી જોઈએ. તેમણે જે કાં પ્રવૃત્તિ ઉપાડેલી હોય તેમાં સક્રિય સહકાર આપવો જોઈએ. એ ગૃહસ્થનું અતિથિ સંવિભાગ વ્રત છે. ઉપરોક્ત બાર વ્રતો તે ગૃહસ્થનું વિશેષ ધર્મો છે અર્થાત્ લોકાચર ધર્મો છે. અને પહેલાં બતાવેલા સામાન્ય ધર્મો તે લૌકિક ધર્મો છે.

આ પ્રમાણે સામાન્ય ધર્મોની સાથે વિશેષ ધર્મોનું પાલન કરવામાં આવે તો ગૃહસ્થ ધર્મમય જીવન ગાળી પોતાના જીવનને સફળ બનાવે છે.

ગૃહસ્થપણે ધર્મમય જીવન ગાળ્યા બાદ સાધુધર્મનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ અને આત્મ કલ્યાણ સાધવામાં તત્પર બનવું જોઈએ.

સાધુ ધર્મ

સાધુ અવસ્થામાં ધર્મમય જીવન કેવી રીતે ગાળવું તે બીજો પ્રશ્ન ઉપરિચિત થાય છે. આ વિષયમાં હૈન સૂત્રોમાં કહેલ છે કે -

વસવિદે સમણધર્મે પં. તં-

વ્રતી મુક્તિ અઞ્જવે મદ્દં ત્રાપવે નન્ધં સજમે તથેચિયાણ વમચેર વાતે ।
સ્થાનામ સૂત્ર

સાધુઓ ધર્મમય જીવન ગાળવું હોય તો તેણે સાધુધર્મનું પાલન કરવું જોઈએ. સાધુધર્મ બેઠાવા કરતું કે ક્ષમા, માર્દવ, આર્જવ, શીલ, સત્ય, સયમ, તપ, ત્યાગ, આદિયન્ય અને બ્રહ્મચર્ય આ દશ પ્રકારનો ઉત્તમ સાધુધર્મ છે. જ્યાં અદિ દશ પ્રકારનો ધર્મ સાધુ-ધર્મ ત્યારેજ બને છે કે જ્યારે તે અદિના-સત્યાદિ મૂળ ગુણોના

પાપથી મુક્તિ દેવ આ ગુણથી એમ કહિત મનુ ૨ અદિત્યા અદિ
 ગુણ ગુણના પ્રાપ્તથી રહિત ધર્માદિ મુળ સાધુધર્મ નથી ન મળી
 ધર્માદિ પરંતુ સામાન્ય ધર્મ રહી રહાય.

એ તે રહિત સાધુધર્મ વિશે વિચારીએ.

૧ શ્રાવ્ય-એવું લક્ષ્યગીયના અર્થના કોષને ઉત્પન્ન ન થય
 રેણ અને તે ઉત્પન્ન થયેા દેવ તે, તેને વિષ્ણુ કહી રેણ એવું એ
 અર્થ પ્રથમ થાય છે ૨ કોષને ૩યો યોને ઉત્પન્ન ન થય રેણ !
 કોષને ઉત્પન્ન નહિ થય રેણના અને ધર્મની સ્થાપના ત્રીયે
 મુખ્ય ઉપદેશ છે.

૨. ૧૫૧ કોષ ૧૨ ત્રીયે વિચારુ કે હુ તે. કુન્દેશર નથી,
 મરી તે કુલ નથી મર. તે કુલ રહી દેવ તે ત્રીયે એ કહે તે
 કહી મેંડુ. અને એ કુલ ન મર દેવ તે વિચારુ કે તે તે
 અને એમ એમ. કહી તેના કહે અન ન અપડ. આ પ્રથમે
 કે ગાથા ઉત્પન્ન થય કોષને રેણે.

૩ ઉપના વિષય વિનય કારુ કે કેવ કોષને નાદ ગાના
 છે અને કારુ નાદના છે કેવરદય અમુકને અમુકરો
 વિશે નાદ રહે. આ એવું કોષને અમુક અમુક ઉત્પન્ન થય
 છે આ પ્રથમ ગાથા ઉત્પન્ન થય કોષને રેણ.

૪ વિચારુ કે કેવ કોષને અમુક થય અમુકી છે, કેવ
 અમુક અમુક થય કોષને કોષને અમુક અમુક છે કોષને અમુક
 કોષને કોષને અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક
 ૧૪૬

૫ અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક
 અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક
 અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક
 અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક અમુક

૨ માર્ગ-હૃદયમાં અને શર્મ પ્રવૃત્તિમાં ક્રામજતા હોવી તે માર્ગ
આ ધર્મ. કેળવવા માટે માણસે કુળ, જાતિ, યાન, શક્તિ, લાભ,
આદિ આઠ પ્રકારનાં મદનાં રચાનેાં ઠોડાં જોઈએ અને વિચારવું
અધી વરતુઓ અનિલ સ્થિતિ છે તે પછી તે મેળવીને શા માટે
કરવો ?

૩ આર્જવ-હૃદયની સદૃશતા તે આર્જવ છે. મન વચન અને
કૃતિસત્તા છોડી દેવી જોઈએ. જેવો વિચાર તેવું જ બોલવું
જેમ બોલવું તે જ પ્રમાણે કરવું. એમ નહિ કે બોલવું કાંઈ
જીવું અને કરવું કાંઈ બીજું. વિચાર, વાણી અને વર્તનમાં
જેળવવી.

૪ શૌચ-શૌચનો અર્થ અહિં રનાન, પૂજા, દિલેષન અથ-
વા ઈલાદિ ન સમજવો પરંતુ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભને
જગતના તમામ પદાર્થોમાં અનાસક્તિપણું રાખવું તે સાધુનો
ધર્મ છે.

૫ સત્ય-સમજન પુરુષોની સાથે યોગ્ય રીતે બોલવું તે
છે.

૬ સંયમ-ઇન્દ્રિયોને કાબુમાં રાખવી. દિવસ અસત્ય ચોરી
દિનો ત્યાગ તથા ક્ષમાયો ઉપર વિજય મેળવવાનો અભ્યાસ રાખવો
સંયમ નામનો સાધુધર્મ છે.

૭ તપ-આત્માત્મિક બળ કેળવવા માટે તથા વાસનાઓને
કરવા માટે નન વચન અને કાયાને જે જે તાપણીઓમાં
વવામાં આવે છે તે તપ છે. આ તપ અનશનાદિ રૂપે ૭ પ્રકારનું
છે અને પ્રાયશ્ચિતાદિ રૂપે ૭ પ્રકારનું આંતરિક છે.

૮ ત્યાગ-યોગ્ય પાત્ર મળે તો તેને યાનાદિ આપવું તે
શા ત્યાગ ધર્મ છે.

૯ અકિંચન્ય-મમલયુક્તિ તોડી હઈ ત્યાજ્યતિ મારજી કરી
તે અકિંચન્ય છે.

૧૦ અન્નચર્ચ-નૈતિક ખામીઓ દૂર કરવા માટે તથા યાન
પ્રાપ્ત કરવા માટે અન્નચારી જીવન બનાવેલું.

અન્નચર્ચ પદ્યમાં માટે મનોહર ૧૫, ૨૨, ૪૦૬, ૪૫૬ હતાદિમાં
૩૬૫૦ નદિ, સ્ત્રીઓનાં મનોહર અંગે તારૂં નેત્રું નદિ, સ્ત્રી, ૫૫૫
અન્નચ નપુસા હાથ સેવિત સવનાદિઓ ઉપયોગ કરેલા નદિ.

અન્નચર્ચો સ્વાધ્યુદ્યોત પાત્રન પત્રી સરગપત્રી હઈ ઠી છે.
આ હવે પ્રાચીના સ્વાધ્યુદ્યોતમાં હાથ પત્રી પર્ચને રિશ્ત
નથી. તથા પત્રી આ હવે પ્રાચીના પર્ચને આપણા મજી સ્ત્રીકર છે.

આ પ્રમાણે પદ્યમાં સ્વાધ્યુદ્યોતને જીવનમાં ઉપયોગ પત્રી
સ્વાધ્યુદ્યોતે રસીકાર રી ૨.૫૫ સમાજ અને પર્ચનું કાલજી
સ્વાધ્યુદ્યોતે સર્વે માટે આપણાજી કાલજી માટે ત્યાજી જીવન
અર્ચન હાથું નેત્રું મનુષ્ય પર્ચ છે.

ધર્મમય જીવન

શા માટે

અને કેમ ગાળવું ?

[લેખક:-વલ્લભદ્રસ વીરપાલ શેઠ-મહેસાણા]

‘ધર્મમય જીવન શા માટે અને કેમ ગાળવું’ એ વિષય ઉપર કાર્તિકેશ્વ દાખતા પહેલાં “ધર્મ” એટલે શું તે આપણે નક્કી કરી લેવું જોઈએ. ‘ધર્મ’ એટલે કયો ધર્મ ? જૈન, વૈષ્ણવ, ખ્રીસ્તિય, મુસલમાન કે કોઈ બીજો ? ‘ધર્મ’ની વ્યાખ્યા કરવી એ બધું મુશ્કેલ છે. જૈન કુટુંબમાં જન્મેલા માણસનો સ્વભાવ ભક્તિમય હોય, તો પછી તેણે ભક્તિમાર્ગ પ્રદર્શ કરવો કે જૈન કુટુંબમાં જન્મ મળ્યાના કારણે તપઃશક્તિનો માર્ગ પ્રદર્શ કરવો ? તેજ પ્રમાણે દરેક... સંપ્રદાયમાં જન્મ લેનાર માટે કહી શકાય. દરેક મનુષ્યનો વિશ્વાસ સરખો ન હોઈ શકે. મન અનંત જન્મોના સંસ્કારો લઈ મનુષ્ય જન્મે છે; ત્યાંથી અધુરું મુક્યું હોય ત્યાંથી તેને આગળ વધવાનું હોય ■ એટલે દરેકના માટે અમુક નક્કી કરેલા માર્ગો જવડું યોગ્ય નથી, અને તેટલાજ માટે સ્વામી વિરેલાનદે કહ્યું છે કે ‘અરો ધર્મ ત્યારે પ્રગટશે જ્યારે દરેક માણસને પોતાનો ધર્મ દ્રઢી જોડના સાધક નેટલા સાધનાના માર્ગે. જૈન યાત્રો કહે છે કે ‘વસ્તુ મહાવો પમ્મો.’ મનુષ્યને ગ્રહણ તે ધર્મ, અટલ મનુષ્યે ત્રા અનન જન્મોમાં જે સરકારો મેળવ્યા છે અને તેના હિતે તેના જે ગ્રહણ વા પ્રકૃતિ બધાએલી છે તે તેના ધર્મ. આ ઉપનાયવન મુતમા કહ્યું છે કે જન્મથી મજાક, આઠણ, સ્વિચ રેવ્ય કે શુદ્ધ નથી, તેનાં કમોધો

જં તેની જાતિ નહીં થાય એટલેથી અનુભવો સ્વભાવ તેજ તેનો
 પર્મ અને તેથીજ 'પર્મ' એ કોઈ અભિપ્રાય પોતાનો પ્રથમ છે.
 આપણે એમ કહી શકીએ કે:- 'જો વસ્તુ અનુભવે તેના સ્વભાવ
 પ્રમાણે અત્યપ્રાપ્તિ, એટલે કે હિતપ્રાપ્તિ હવામાં જતાવ હરે તે
 પર્મ, જાણીતી જાણી વસ્તુઓ અપર્મ.' એક વસ્તુ એકના મારે પર્મ
 હોય, જીવનના મારે અપર્મ હોય, તે જોતો તે પર્મ હોય તેને જ
 તે પ્રદણ હકી એવો; અપર્મ હોય તેણે ત્યાં કશી જોઈએ. તે
 વિદ્યુતે તે પ્રગતિ કરી કો નહિ.

'પર્મ'ની ઉપર પ્રમાણે મીઠી અને ભટક આજવા કાંઈ જગી
 હવે આપણે એમ, 'જે પર્મમય જીવન કા મારે અને કમ વાજવુ !

પરંતુ આપણે પર્મમય જીવન કા કરે તેનો વિચાર કરીશું.
 જોઈ અનુભવ સુખની જે પર્મ છે એમ કહેવું કે કોઈએ આજને
 જીવનના અને જીવનના જીવનનો જે એક પ્રકારે અનુભવ સુખની
 જે પર્મ આનંદની જે પર્મ છે એમ કહેવું જોઈ જોઈને જે
 'સુખ' અને 'આનંદ' વિ એકજો વાજો; એકજો વિચાર વિશું
 જે અનુભવ 'આનંદ' જે પર્મ છે એ વિચાર અનુભવ વિચાર કહેવું
 નહિ 'સુખ' જે પર્મ 'સુખ' આજને કા જે અનુભવ જીવનને,
 જોઈ જીવનને કહેવું કે જે પર્મ સુખ જે અનુભવ આજ
 જીવનને કહેવું કે જે પર્મ સુખ જે અનુભવ આજ

આવેલું છે. હવે પ્રથમ એટલો જ રહે છે કે મનુષ્યને 'આનંદ સાથી' મળે ? સંસારમાં રચ્યા-પચ્યા રહેવાથી, રાજ્યદારી, ક્ષેત્ર ખેડવાથી, ખાવાપીવાથી કે સાથી ? દુનિયાદારીનું કોઈ પણ કાર્ય એવું નથી કે જે કર્યાથી મનુષ્યને શાશ્વત આનંદ મળે. કાર્ય કરતી વખતે અને કરી રહ્યા પછી થોડા વખતના માટે મનુષ્યને ઉત્સાહ અને સુખ લાગે છે પરંતુ થોડા વખતમાં જ તેને અસંતોષની જગાળા વીંટળાઈ વળે છે. નવીન કાર્ય કરવાના તકો આવે છે, યોજનાઓ ધડાપ ળિ અને યોજનાઓ અમલમાં મુકવા પ્રવર્તેલા થાય છે. કેટલીક વખત તેને સફળતા વરે છે, કેટલીક વખત નિષ્ફળતા પણ મળે છે. સફળતા વરે કે નિષ્ફળતા મળે પરંતુ તેનું સુખ કે દુઃખ લાભો સમય ટકતું નથી. ફરી નવા તકો, નવી યોજનાઓ ચાલુ જાય છે. મનુષ્ય સાધારણ રીતે તો આમ જ જીવન કરે છે એ વારે જીવનને આનંદ સમીપ દેખાય છે ત્યારે જો સરવૈયું કાઢે છે તો તેને શૂન્ય શિવાય બીજો અંકડો દેખાતો નથી. દેવોનંદ દુર્લભ એવો મનુષ્ય કેટલાક પામ્યા છતાં તે પોતાના આત્માનો જગત વિદાસ કરી ચક્રો દોતો નથી. આત્મપ્રાપ્તિ કે મોક્ષપ્રાપ્તિના રસ્તે એક કમનુર્થ આમળ આવ્યો હોતો નથી.

મનુષ્યજન્મનો આદિ અને અંત ખાસ પીસા કે મોજદોખમાં જ આવી જાય છે એમ માનનારા માટે તો કોઈ કહેવાનું જ નથી, પરંતુ, જેઓ આત્મા છે એમ માને છે, આત્મપ્રાપ્તિ એ જ હક્ક છે જેઓનું. તેમના માટે જ આપણે તો જીવવાનું કે કહેવાનું રહે છે. મનુષ્યના શરીરમાં કરોડ ન હોય તો મનુષ્ય અંધનો હશે. થઈ જાય, સીધો બેસી શકે જ નહિ જેમ કરોડ ચૂંક શરીરને ટકાર શકે છે તેમ ધર્મ આપણા આત્મિક જીવનને ટકાવી રાખે છે. ધર્મની ખરી કિંમત તો દુઃખ વખતે જ જાણાય છે. મનુષ્ય ક્યારે દુઃખ આવે પડે તે વખતે તેનામાં ધર્મની જાગૃતી દેખી નથી તો તે જન્મીને જુદા થઈ જાય છે અને એટલા માટે 'ધાર્મ

‘માર્ગે’ તે જ આગળ વધી શકે કે જે ઇન્દ્રિયોનો સ્વામી છે; અને તે દરેક મનુષ્યે પ્રથમ તો ઇન્દ્રિયોના સ્વામી બનવાનો પ્રયત્ન કરે. જોઈએ અને તે ત્યારે સ્વામી બને ત્યારે જ ‘ધર્મમાર્ગે’ પ્રયાણ કરી શકે. ઇન્દ્રિયોના સ્વામી બન્યા પછી શું કરવું તે પણ પ્રશ્ન છે. ‘દીધું’ છે. ‘એક સમયનો પણ પ્રમાદ કરીશ નહિ.’ પહેલાં આપણે ‘સમય’ એટલે શું તે જોઈશું. સૌ કુલની પાંદડીઓને ઉપરા ઉપર મુકી તેને સોપથી વાંધવામાં આવે અને પહેલી પાંદડીને વીધાત નેટલો વખત લાગે તેને ‘સમય’ કહે છે. તેટલા વખતનો ‘પ્રમાદ’ સેરવાની પ્રભુએ ના પાડી છે. હવે આપણે જોવાનું એટલું કે ‘રહ્યું’ કે પ્રમાદ શેમાં કરવો નહિ? ખાવાપીવામાં, મોજમજલમાં, સુવામાં, ગરબા મારવામાં કે સામાં! આવી બાબતોમાં પ્રમાદ ‘સેવી’એ તો આપણને આત્મપ્રાપ્તિ તો થવાની નથી જ; પરંતુ આપણે ‘અધર્મ’ જ નીચી ઠાણે ઉતરી જઈએ. આપણે આપણી જાતને મનુષ્ય તરીકે ઓળખાવી શકીએ જ નહિ. ત્યારે વિચારવાનો પ્રશ્ન એટલો જ રહે છે કે શેમાં પ્રમાદ ન કરવો! જોઈએ ધર્મમય જીવન જ જીવવાનો નિશ્ચય થયો છે તેને માટે તો એક જ ઉત્તર છે કે ‘ધર્મમય જીવન’ જીવવામાં એક સમયનો પણ પ્રમાદ કરવો નહિ.

ધર્મમય જીવન જીવવા માટે આપણે સત્, રજઃ અને તમઃ એ ત્રણે ગુણોની પૈલી પાર જવું પડે. કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, માયા વિગેરે જે આત્મધર્મના વિરોધી ગુણો તેના ઉપર આપણે વિજય મેળવવો પડે અને તેના માટે આપણે ડાહ્ય અને પચ્છે જનમન રહેવું પડે. આપણા દરેક કાર્યનું કાગળ શું છે તેનું આપણે પૃથક્કરણ કરીશું તો આપણને વૃત્ત જન્માર્મ આગળે કે દરેક કાર્યની પાછળ આપણું અભિમાન (ego) અને આસક્તિ (attachment) હામ કરી રહ્યા છે પછી બંધેને ને કામ દેખીતી રીતે આડું પા લેતોપરે ની સાચું તો ને દરેક કાર્યની પાછળ આપણું જીવન

યામ શરી રહી છે તેનું ખરું પૃથક્કાર જુઠ્ઠા મરિ આપણે આપણા
 પુરુષન થવું પાછું આપણે પુરુષન જેવી રીતે આપણા નાનકામાં
 નાનકા રોપને યોધી કાઢે તે તેવી રીતે આપણે પણ આપણા
 કામ પાછળ ખરી રીતે કામ જાવના કામ, શરી રહી તે તે યોધી
 કામનું પાછું અને તે જાવના આપણા આત્મપર્યંતી વિરોધી કામ
 તે તેને તેનું યુદ્ધ સ્વાપ પ્રાપ્ત થાય તેનું પાછું કામ, રોષ, શોક,
 મિઠા વિરોધે રમેયુજની રમણી છે અને આત્મપ્રાપ્તિ કરી દેવ
 તે તેના ઉપર વિજય મેળવેજ પુત્રી તે વિજય મેળવવાના પ્રવાસમાં
 જતા પણ પ્રમાદ સેવકમાં આવે નહિ તેવી વાદ દેવ કાઢે કાલુષ્યને
 રમેયુજ આપણામાં આવે છે અને તેના માટે એવા વિરમ
 કરવામાં આવે છે કે રમેયુજ વચ્ચે એક કાર્ય પણ જાગી જાય
 નહિ અને કામ કરી રહે જ છે, અને અને વચ્ચે જાગવા રીતથી
 તરો ઉપર વિજય મેળવવાનો પ્રવાસ થાય જ જાય તે છે, તેમાં
 થાય જ કાલુષ્યને પ્રવણી પણ આવવામાં આવે છે, આત્મપર્યંત
 એક કાલુષ્ય પણ હવે જાવવી ન જોઈએ. એ કાલુષ્યને દેવ કાલુ
 પુત્રી છે. આત્મ કાલુમાં રહે તે ને એ કાલુ વાલુ છે તે રીત
 જ ન પડી કાલુ નહીં આત્મપર્યંત પ્રવણી કાલુનારના
 કાલુને વચ્ચે કાલુ કેવળ કાલુ અને તેના કાલુ કાલુ ઉપર
 કાલુને કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ
 કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ

આત્મ કાલુ કાલુ કાલુ કેવળ કાલુ કેવળ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ
 કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ
 કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ
 કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ
 કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ
 કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ કાલુ

[illegible]

પગ, રાખી, ચકાવ નહિ. જે ધર્મને જીવનથી જુદો પાડી ચકાવ છે તે ધર્મ 'ધર્મ' જ નથી, 'બીજું' મમે તે હોય. જીવનની પ્રત્યેક ક્રિયામાં ધર્મ વજ્રાયેલો જ હોવો જોઈએ, બીજાં ચબ્દોમાં કહીએ તો ધર્મ પ્રમાણે જ આપણી દરેક ક્રિયા-આવાપીવાની, સુવા બેસવાની સુદ્ધાંત થવી જોઈએ. દુષ્ટ સુગંધ જ આપે; અમુક સમયે આપે અને અમુક સમયે ન આપે તેવું બનતું નથી, તેવી રીતે આપણી દરેક ક્રિયા ધર્મ પ્રમાણે જ થવી જોઈએ. આગળ વધીને કહીએ તો આપણી દરેક ક્રિયા જ 'ધર્મ' હોવી જોઈએ. તેમ થવા માટે વિવેક પ્રાપ્ત કર્યા પછી ધણું ધણું કરવાનું રહે છે. 'વિવેક' એ તો પ્રથમ પગથીયું છે. વિવેક પ્રાપ્ત કર્યા પછી જ જ્ઞાનનાં (પ્રકાશનાં) કિરણો આવવા માંડે છે એટલે મનુષ્ય મરીચિ થાય છે (મરીચિ-પ્રકાશનું કિરણ). આપણે આગળ વધવા માટે ખાસ કરી ત્રણ ચીજોની જરૂરિયાત છે- (૧) અભિપ્રા, (૨) ત્યાગ અને (૩) સમર્પણ.

'અભિપ્રા' એટલે આત્મા યા મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાની ઉર્જામાં ધૃતિ; શરીર, પ્રાણ અને મનની જુમિકાઓ. ઉપરની જુમિકામાં જે શક્તિ રહેલી છે તેને અમત કરી તેનું જાહેરાત કરી તે શક્તિને નીચે લાવી આપણા શરીર, પ્રાણ અને મનનું રૂપાંતર કરવાની ધૃતિ. આ માટે પણ શાઓમાં ધણું કહેવામાં આવેલું છે. એમ કહેવાય છે કે જંજીરોપમાં મોક્ષ મળતો નથી પરંતુ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લેવામાં આવે તો મોક્ષ મળી શકે છે. જંજીરોપ જેવો દ્વીપ ખરેખર છે કે કમ અખર તો મહાવિદેહ ક્ષેત્ર જેવું કાઈ ક્ષેત્ર છે કે નહિ તેની ચર્ચામાં નહિ ઉતરીએ, પરંતુ આ એક મુદ્દો રૂપે તો જ જ. 'જંજીરો' એટલે જડ. મન, પ્રાણ અને શરીરના ધર્મો જડ છે અને જ્યાં સુધી આપણે જડના જડપણમાં રહેલા છીએ ત્યાં સુધી આપણને મોક્ષ મળી શકે જ નહિ એ દર્શાવતું છે. શરીર, પ્રાણ અને મનની જુમિકાઓની પર રહેલ મહાવિદેહની જુમિકાની શક્તિ જ્યારે આપણામાં પ્રગટ

[illegible][illegible]

1. 1950年，毛泽东在《论人民民主专政》中提出，人民民主专政就是无产阶级专政。

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

'४५२६१ धर्म आश्रम अरुणः ७-१९८१ पृष्ठ ३६.'

અભિપ્રા, ત્યાજ અને સમર્પણ એટલે શું તે બાબતે ઉપર
એવું. ત્રણેની બાબત બંધુતા પછી રહેતે પ્રથમ ઉપરને તેમ જ
બાપો પેરો પદાઃ બાપજી સામે ઉભો કરવામાં આવે છે. શુ
બાપુ વર્તન કાવ છે? બાપુ તે છી રીતે બની રી? બાપો ઉપર
એટલે જ છે? બાપો પરિવિષય મેઝવેલો દેવ તો તે કાનું જ પાદે
પ્રવચનથી સમજી શકુ સાથે રહી રી. બાપપ્રતિ એ ગેરો
તેથી જામ નથી, તેને મેઝવેલો હિંમત તો બાપરી જ પાદે.
નહાયમાં નહાયે યીજ એકવી દેવ તો શબ્દ તેથી હિંમત બાપરી
પદે છે, તો પછી બાપપ્રતિ, વચર હિંમતે મેઝવેલો બાપરી ૩૫
રજાવ? પ્રાપ્તો નિવશ છે? બાપ બાપુ નહિ એટલે બાપ-
પ્રતિની હિંમત તો બાપને મુશરી જ પાદે. હિંમત મુશરના
સપન? હજિ બાપજી પમે ન દેવ તો તે મેઝવેલો બાપ
સપરી તે બાપજી મુશરી છે

અભિયાન, ત્યાં અને અર્ધસેક ઠાણ પડી ભાગ્યે ભાગ્યું
વહિવટુ જ રોકાઈ નહાય પારે દુનિયત ગિરી હૈય મરજી હૈય
દારે વચ્ચે ભાગ્યે ભાગ્યું એ બધા કષ્ટ કરી રહે છે કે
મળ્યાં જાયને ભાગ્યે ભાગ્યું, થાણે શબ મેલ જાયના ૧ ખોલી
પારે, હાથે ભાગ્યે ભાગ્યું, ભાગ્યે હાથે ભાગ્યું, ત્યાં હાથે
પારે, એ કષ્ટે કષ્ટકે કષ્ટકે ભાગ્યે ભાગ્યું, કષ્ટકે ભાગ્યે
કષ્ટકે ભાગ્યે, ભાગ્યે ભાગ્યું, કષ્ટકે ભાગ્યું, કષ્ટકે ભાગ્યું,
કષ્ટકે ભાગ્યું, કષ્ટકે ભાગ્યું, કષ્ટકે ભાગ્યું, કષ્ટકે ભાગ્યું,
કષ્ટકે ભાગ્યું, કષ્ટકે ભાગ્યું, કષ્ટકે ભાગ્યું, કષ્ટકે ભાગ્યું,

દોરતી છે તે બંને ગમે તેમ વર્તે, પરંતુ 'મોત નેતો' દોરત ન
તેવાઓએ તો દુરત જ. ધર્મકાર્યમાં લાગી જવું જોઈએ. મનુષ્ય
દેહ દેવોનેય દુર્લભ અને મોક્ષનું દાર હોવા છતાં આયુષ્યનો ભરો
નથી. મોત કઈ ધડીએ આવી, ઉભું રહેશે તે કોઈ નક્કી નથી. મ
આત્મપ્રાપ્તિની ઇચ્છાવાળાએ તો એક સમયનો પણ પ્રમાદ ન
કરતાં દુરત ધર્મકાર્યમાં રત, યથ જવું જોઈએ.

ધૈર્ય એટલું હોવું જોઈએ કે યુગોનાં યુગો વેઠી જાય છતાં
નિરાશા આપણામાં પ્રવેશી શકે નહિ. 'નિરાશા' સાધકનો મોટામાં
મોટો દુશ્મન છે. મનુષ્ય અનંત જન્મોના સારા અને ખોટા સંસ્કારો
લઈ જન્મે છે, તે પૈકી ખોટા તમામ આત્મપ્રાપ્તિ કરવા ઇચ્છતા માણસે
દૂર કરવા પડશે અને તેમ કરવામાં સમય તો જરી જ. ગટરમાં કચરો
જામી જાય છે અને પાણી તેના ઉપરથી વહી જાય છે. આપણે તો
એમ જ માનીએ છીએ કે ગટરમાંથી પાણી સીધી રીતે જાય જ છે.
પરંતુ કોઈ વખત ગટરના તળીએ જામેલો કચરો આપણી નજરે
ચડે છે અને તેને સાફ કરાવવા આપણે પ્રયત્ન કરીએ છીએ, ગટરનો
કચરો જે વખતે ઉબેજવામાં આવે છે ત્યારે એટલી તો દુર્ગંધ ફેલાય
છે કે આપણાથી તે સહન થતી નથી અને આપણને લાગે છે કે
આવી ગૂંચળામય ભોગવવા કરતાં તો ગટર સાફ કરવી શરૂ ન કરી
હોત તો જ સાડું દઉં. તેવી જ રીતે સાધક ત્યારે ધર્મ તરફ વળે
છે ત્યારે અનંત જન્મોના કુસંસ્કારો રૂપી કચરો પડ્યો. દોષ છે
તેને ઉબેજવો પડે છે. તેમ કરતાં તે ગૂંચળાઈ જાય છે. તેને છાગે
છે કે આના કરતાં સાધના સહન કરી દે ન તો જ સાડું દઉં, આનો
તો અતજ દે માને નથી. આના વિચારો તેનામાં નિરાશા લાવે છે
અને કેટલી વખત સુધે આના નાશ પડે છે અને તેટલા મો
જ સમય ઉપર અને અમુક નાશ અમુક ગુણો જે બીજા ને
જાણીને તેને ને તેને જાણીને આમર થતા ન.

પહેલાં શ્રી, ઉપરનો માણસ રમણાદેવીનો પ્રેમપાત્ર હતો, આજે આ
 ભાઈએનાં આવવાથી તેને શ્રીએ સહવવામાં આવ્યો, વળી નવી
 માણસ આવતાં બને ભાઈએની તેના જેવીજ રીતિ થવાની, આથી જ
 ભાઈએ અભારાઈ, જાય છે. રમણાદેવીની અળખાંથી છૂટવા કાઈ મા
 હોય તો તે ખતાવવા વિનંતિ કરે છે. જગીયામાં યક્ષનું મંદિર છે તે ય
 પ્રજ્ઞાન ચામુ. તોજ તેઓ બધી એક એમ તેમને કહેવામાં આવે છે. બન
 ભાઈએ એકાંચ તે યક્ષનાં પ્રાર્થના કરે છે. યક્ષ પ્રસન્ન થાય છે પરં
 તે એક ધરત એવી મુકે છે કે બન્ને ભાઈએએ રમણાદેવીનો વિચાર
 પણ કરવો નહિ. બન્ને કણુક ચાય છે યક્ષ બન્ને ભાઈએને ખબ
 પર-એસારી હોય છે અને તે જ વખતે રમણાદેવી આવી પહોંચે છે
 બન્નેને પાછા વાળવા રમણાદેવી કૃપા ધણી અપલો કરે છે; લાકર
 આપે છે, બધ ખતાવે છે, પરંતુ બન્ને ભાઈએ મક્કમ છે, રમણાદેવીને
 એ કે ઉપાય ચાલતો નથી ત્યારે તેણી વિનંતિ કરે છે કે 'માર
 સાથે આટઆટલા સુખો જોગવ્યાં તો એક વખત તો મારી સાથે
 જુઓ.' નાના ભાઈને લાગે છે કે તેમ કરવામાં દરકત નથી, ભોવામ
 શાં વધો. છે કે આ વિચાર તેના મનમાં આવે છે, તે જ વખતે યક્ષ
 તેને ઉપાડી ફેંકી દે છે. રમણાદેવી તેને પકડી રાઈ રાઈ જોડલા ઢુકા
 કરી આરે બાજુ ફેંકી દે છે. તેવી જ રીતે બધાં સુધી આપણે આત્મ
 વિરોધી તત્ત્વોના કિલ્લામાંથી બહાર નીકળતા નથી ત્યાં તેમના કહેવા
 પ્રમાણે કરીએ છીએ ત્યાં સુધી તો દુનિયાદારીનું કહેવાણું સુખ
 આપણને મળે છે, પરંતુ એક વખત તેમના કિલ્લામાંથી બહાર
 નીકળ્યા પછી એટલે 'ધર્મમાર્ગે' પ્રાણ કર્યા પછી આત્મવિરોધી
 તત્ત્વોનો વિચાર સરખો પણ કંવાચ આવે ન તે સાધનની
 સાધના તો એક માણુ નહીં ગદય છે એટલું જ નહિ પણ તેનો
 સર્વથા વિનિપાત થાય છે અને તેનો દુઃખ પતો પણ પડતો નથી
 આ મોટું જે સુલી વખતે કેવળ ગદયન રહેવાની પણ ખાસ જરૂર
 છે જાગન અવગમ. તો આપણે વિરોધી તત્ત્વોનો સામનો કરી

સમગ્રણ પડ્યા પછી માનવું તે શ્રદ્ધા નથી. પણ જ્ઞાન છે. નાના
 બાળકને કહીએ કે બે ને બે ચાર. બાળક તેનું કારણ પૂછે છે ત્યારે
 તેને કહેવામાં આવે છે કે તેમ જ થાય. તું મોટો થઈ ગણિત
 શીખીશ એટલે તને સમજશે, અત્યારે તો અમે કહીએ છીએ. તેના
 ઉપર શ્રદ્ધા રાખી આગળ ચાલ. તે જ પ્રમાણે આત્મા છે, તે એક
 જ પ્રાપ્ત કરવા લાયક વસ્તુ છે અને તે પ્રાપ્ત કરી સકાય છે એમ
 જ્ઞાની પુરુષો જોમણે આત્મા જોયો છે, મેળવ્યો છે તેમણે કહ્યું છે.
 તેના ઉપર શ્રદ્ધા રાખી આપણે તેમણે બતાવેલા રસ્તે પ્રયાણ કરવું
 જ જોઈએ. જ્ઞાની પુરુષોએ બતાવેલા રસ્તે ચાલીશું તો જરૂર એક
 દિવસ આપણે ઇચ્છિત વસ્તુ મેળવી શકીશું. શ્રદ્ધા એવી હોવી
 જોઈએ કે આપણને હવામાં કાઈની પણ મદદ સિવાય લટકવાનું
 કહેવામાં આવે તો પણ આપણે બીજા કાઈની મદદ શિવાય માત્ર
 આપણી શ્રદ્ધાના બળે જ હવામાં લટકી શકીએ.

ગત અનંત જન્મોના કુસંસ્કારો આપણામાં પડ્યા છે એટલે
 આપણાથી બૂધો તો અનેક થશે, પરંતુ, તેથી નિરાશ થવાની જરૂર
 જરૂર નથી. બૂધ ક્યાં પછી તેના માટે નકામા રાહણી રાઈ વખત
 બગાડવાની જરૂર નથી. 'હું પાપી છું, બારે કમી' છું, મારાથી
 કાંઈ થઈ શકે તેમ નથી, અધમ છું' આવા વિચારોને તો સ્વપ્નમાં
 પણ સ્થાન આપવાનું નથી. બૂધ થઈ જાય તો તેને માટે પશ્ચાત્તાપ
 થાય એ સ્વાભાવિક છે પરંતુ ઉપર જેવા વિચારો કરી વખત
 બગાડવો તે કાઈ રીતે હંટ નથી પશ્ચાત્તાપના અર્થ થયેલી બૂધ
 માટે મારી મગરી અગર દાન કરવું એવો નથી. 'પશ્ચાત્તાપ'
 એટલે થયેલી બૂધ ન થાય ને માટે સતત પ્રયત્ન આત્માને અનંત
 શક્તિના ધણી તરીકે ધ્યાનમાં રાખીને છે આત્મા ધાર ને કો
 શકે છે એટલે બૂધ થવાના કારણે 'હું પાપી છું' વિગેરે વિચારો
 કરવાના બદલે 'મારો આત્મા અનંત શક્તિનો ધણી છે, તે ધારે તે

ઘરીર. વિધનરૂપ ન બને તે માટે તેને સુદૃઢ તો રાખ્યે-જ છુટકે
 આપણે ઉપવાસનો જે અર્થ અત્યારે કરીએ છીએ તેવા ઉપવાસ
 મહાવીર પ્રભુએ કર્યા હોય એમ માનવા માટે કાંઈ કારણ નથી
 અમુક દિવસોના માટે ઉપવાસ કરવા છે એવો નિયમ પ્રભુએ લીધા
 જણાવ્યું નથી. આપણે કોઈ કાર્ય કરવામાં એકચિત્ત બન્યા હોઈએ
 છીએ ત્યારે આપણને વખતનો ખ્યાલ રહેવો નથી. કોઈ આવી
 કહે છે કે 'હવે ઉઠવું' છે કે નહિ! એક વાગ્યો!' ત્યારે આપણને બા-
 થાય છે કે આપણે ઘણો વખત કાર્યમાં રોકાયલા હતા. મહાવીર પ્ર-
 આત્મધ્યાનમાં મગ્ન થતાં તેઓશ્રીને પોતાના દેહનું, વખતનું કે ભૂખનું
 સ્વપ્ન પણ ન હોય. ધ્યાનમાંથી જાગત થતાં દેહને પોષણ આપવાની
 જરૂર જણાતાં તેઓશ્રીએ પારણું કરેલું છે. થી મહાવીર પ્રભુએ જે
 જે ઉપવાસો કર્યાં કહેવામાં આવે છે તે ઉપવાસના દિવસોની
 સંખ્યા જોવાથી પણ આપણી ખત્રી થાય તેમ છે કે પ્રભુએ
 આપણે જેને ઉપવાસ કહીએ છીએ તેવા ઉપવાસ કર્યા જ નથી. તથા
 માસમાં બે દિવસ ઝોછા, પાંચ માસમાં પાંચ દિવસ ઝોછા, વર્ષમાં
 એક દિવસ ઝોછા (જે સમય અહીં બતાવવામાં આવ્યો છે તે
 સમયના ઉપવાસ કર્યાં કહેવામાં આવે છે તેમ નથી પરંતુ જે
 દિવસો બતાવ્યા છે તે આવા જ છે) આવી શ્રેણી સખ્યા બતાવવામાં
 આવેલી છે. તથા માસ, પાંચ માસ કે બાર માસ પૂરા કરવા થી
 હરકત દતી! પ્રભુએ 'ઉપવાસ' કર્યા છે, જે આપણે 'ઉપવાસ' નો
 અર્થ સમજીએ તો 'ઉપવાસ' એટલે આત્મા પાસે વસવું તે આ
 અર્થ પ્રમાણે જરૂર પ્રભુએ ઉપવાસ કરેલા છે. લખવાનો અર્થ એવો
 નથી કે મનુષ્યને ઉપવાસ વિગેરે નષ્ટની જરૂર નથી આત્મધ્યાન
 કરવા માટે ઉપવાસની કે ખાન કોઈ નષ્ટની જરૂર તો તે
 કરવું જ નહિએ માત્ર દેખાદેખી કે સાપ્રત્યક્ષપણે કરવાની અપેક્ષા
 નથી પશુવશુના દિવસે મા જુખ હોવા છતાં ઉપવાસ કરવા, પશુવશુ
 સિવાયના દિવસોમાં ભરેલું પેટ હોવા છતાં ખાવું તે નકામું છે.

ધર્મમય જીવન

શા માટે

અને કેમ ગાળવું ?

(લેખિકા:-બહેન ચંદ્રા એ. શાહ અમદાવાદ)

‘ધર્મમય જીવન શા માટે અને કેમ ગાળવું’ એ પ્રશ્ન ચર્ચાતા પહેલાં ધર્મ એટલે શું એ પ્રશ્ન ઉભો થાય છે. ધર્મ એટલે ફરજ, Duty. મનુષ્ય તરીકેની જીજ્ઞા મનુષ્યો તરફ તેમજ પ્રાણી માત્ર તરફ વ્યાપણી ફરજ. માનવદયાનો મહા ધર્મ, પ્રેમનો પરમ ધર્મ એ જ ખરો ધર્મ છે. કોઈ પંથના પૂજારી ચતુ અગર મંદિર કે મસ્જિદમાં જઈ મૂર્તિની પૂજા કરવી, માળા ફેરવવી, વ્રત, જપ, તપ વગેરે કરવા એવું નામ ધર્મ નથી. આ અર્થે વિધિઓ બંને પ્રથમ પગથીઆ તરીકે કરે પરંતુ ત્યાંથી આગળ વધવાની દૃષ્ટિથી નહિ કે પછી તે ક્રિયાકાંડને વળગી રહેવું અને તેને જ ખરો ધર્મ માની બેસવું ક્રિયાકાંડ એ તો સાધન છે, ધ્યેય નથી. અન્નારે તો ખરો ધર્મ પ્રેમનો પરમ ધર્મ, પ્રાણી માત્ર તરફ સમભાવ-વિશ્વમૃદુલતાની ભાવના બૃહદ્ભાવ છે અને લોકો આલોકિયાકાંડને જ વળગી રહ્યા છે, તે જ ખરો ધર્મ છે એમ માની બેઠા છે જુના જુના ધર્મો વચ્ચે ઝઘડા થવાનું મુખ્ય કારણ પશ્ચ આ જ છે. દરેક ધર્મમાં ક્રિયા-વિધિઓ શુ છે તે જોવાની જરૂર નથી. દરેકમાં ધ્યેય શું છે તે જ જોવાની જરૂર છે. આત્માની દેહ ભાવમાથી, દેહ બંધનમાંથી મુક્તિ એ જ દરેક ધર્મનું ધ્યેય હોવું જોઈએ. પછી તે ધ્યેયને પહોંચવાના સાધન Means બંને જુદાં હોય, એમાં તકરાર કરવાનું કંઈ પ્રયોજન

વિનાનું થઈ જાય છે ત્યારે તો એક કમલું પણ આગળ ચાલી શકે નથી. એ ઉપરથી ખાત્રી થાય છે કે આપણે શરીર, ઉપરાંત બીજું કંઈ હીએ. અને તે જ બલવાન છે, કારણ તેના વિના શરીરની કંઈ કીમત નથી. અને તેને જ આપણે એતન અથવા આત્મા એ નામે ઓળખીએ છીએ.

આ રીતે આપણે જોઈ ગયા કે દેહભાવે રહેવાથી મનુષ્ય આત્માનું સાચું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી, જોયું આખી માનવ જીંદગી ગુમાવી દે છે, છતાં પણ તે પોતાના ધ્યેયને પહોંચી શકતો નથી. અરે, ધ્યેય પ્રત્યે એક કમલું પણ આગળ વધી શકતો નથી. પ્રશ્ન હવે એ થાય છે કે માનવી જીવનનું ધ્યેય શું છે ?

આપણે જોઈ ગયા કે શરીરમાં આત્મા એ જ મુખ્ય છે. કારણ આત્મા વિનાનું શરીર તો કાષ્ટ જેવું નકામું થઈ જાય. વળી શરીર તો પાંચ, પચીસ, પચાસ કે સો વર્ષ પછી નાશ પામવાનું જ છે. એનાં મુખે તો કાંઈવાના જળ જેવાં છે. મહા મહેનતે, મેળવેલાં ઇન્દ્રિયોનાં મુખે, ક્ષણવારનાં નાશ પામી જાય છે.

“ આરામ અર્થે જે અમે આ વસ્તુએ ઉત્તમ ગણી,
રહેશે સદા એ માનીએ પણ જોતજોતામાં જતી.”

ત્યારે આત્મા એ તો અજર અને અમર છે એટલે

આત્માનું સુખ એજ ખરું સુખ છે, એજ સ્થાયી ટકનારું છે. એટલે આપણા જીવનનું ધ્યેય પણ આત્માનું ખરું સુખ પ્રાપ્ત કરવું એજ હોવું જોઈએ. આત્માનું ખરું સુખ આત્માને પૂર્ણ સ્વરૂપે-પરમાત્મ સ્વરૂપે પહોંચાડવો, દેહ બંધનમાંથી એની મુક્તિ કરાવવી એજ છે. એટલે જીવનનું ધ્યેય એજ હોવું જોઈએ અને એ ધ્યેયને ધ્યાનમાં રાખીને જ આપણી બધી ક્રિયા ચલી જોઈએ. વળી મુક્તિ દૃષ્ટિથી જોઈશું તો જણાશે કે આત્મા એ પરમાત્માનો જ એક અંશ છે. તદ્વાત્ર માત્ર મુલ્યના વિચારનો છે પરમાત્મા સર્વજ છે. આ સર્વ-જને મેળવવા એજ આત્માનું અનિમ ધ્યેય છે, એમા જ આત્માનું પરમ ક્ષેત્ર છે.

આપણે જોઈ ગયા કે જીવનનું અનિશ્ચય એવું આત્માની ઉન્નતિ
 જેમ છે, એટલે આ આત્માની ઉન્નતિ કરવા, તેને તેના પૂર્ણ
 સ્વારો પરીમાણા પર્યંત જીવન માનવાની ખાસ જરૂર છે. પરંતુ
 પર્યંત જીવન પણ તારે જ માગી દાખવ કે તારે આપણે શાનું
 આપદાન પ્રાપ્ત કરીએ. સંપૂર્ણ દેહભાવમાંથી તારે મુક્ત થઈએ
 તારે જ સ્વાર્થી-મહીન વાસનાઓનો નાશ થાય છે. તેના, ઇન્દ્રિ-
 યોના વિષયો તમ્મ અનાસક્તિ અટી નવ છે. અને હું દેહ પુરુ એ
 જીવ જ નહીં થઈ નવ છે. વગેરે એ અખ્યાત રહ્યા મહાભાગે
 હવે ૧૧:—

જાણે જાણી જાણ, મ વિરલ મહાસુખાઃ
 મ દેવઃ કિંતુ વિદ્યમાન, સર્વેન્દ્રિયં સંવિધમાન ॥

તારે જાણી જાણના હારખાં મુંછ રહે છે તારે જ કોઈ
 વિષ શાન થાય છે. હવે છે ૧—

જન્મમરણ દેવતા જન વિષ ઉભયો સર્વેવ દેવ તારે જ પૂર્ણ
 અપરિણામ કરી દો. નાશિલ મરેણને પણ મરું છે ૧—

મહાં કરી જાણના મર વિન્નિ, નરિ,
 ત્વં મરી મરણ કરી મરે ૧

જાણે હવે મરણે જાણે નવ મરણના ન દેડેને તારે હવે
 કોઈ જાણે વિષ વિદ્યમાન અવ છે.

જાણે જાણે હવે દેહ મરણે મરિ, મરણે જાણે મરે ૧
 જાણે જાણે જાણે જાણે મરણે મરે ૧
 જાણે જાણે જાણે જાણે મરણે મરે ૧
 જાણે જાણે જાણે જાણે મરણે મરે ૧
 જાણે જાણે જાણે જાણે મરણે મરે ૧

હોયું અંગ સૌ મારાં. ” ‘સર્વો લ્લવ કર્મ શાસનરસી’
 બીજાનું બહુ કરવાની વૃત્તિથી જ કર્મ કરવાની જરૂર છે. ક
 બીજાનું બહુ કરતાં આપણું દિત એની મેળે થવાનું જ છે
 છે કે “અન્યનું હિન સાધતાં આત્મહિત સધાય છે.” ‘યદિ
 ભવ હૈ કિ તારતા હુઆ તરે” એક બીજાને તારતો જાય અને
 તરે એજ એક વસ્તુ છે. અરિહંતનું પણ એજ ઘટણું છે કે
 તરે અને બીજાને તારે. અને આ પ્યેવને પહોંચતાં-અરિહંતના
 પહોંચતાં વચ્ચે વિદ્વેના આવે તેથી અધ્યાત્મરસિક માનવી દિન
 થતો નથી. તેને તે તો કષ્ટરની કૃપા તરીકે કહી શકાય તે
 કારણ કે તે સમગ્ર બધો હોય છે કે ગુણાત્મક જ કાંઈ હોય છે.
 કહ્યું છે કે—

કિર્મિઃ પુનઃ પુનરપિ પ્રતિદ્યમમાનાઃ

કારણ્ય મુક્તમમનાઃ ન પરિવ્યવન્તિ ॥

ઉત્તમ મનુષ્યો ગમે તેટલો વિચિત્રિજો આવે છતાં પણ
 કંઈક કાંઈક હોડી દેતા નથી.

ધર્મમય જીવન શા માટે, તે આપણે જોઈ શકા. કને પ્રમ
 થાય છે કે ધર્મમય જીવન કેવી રીતે મળતું? તાથ એમ કહે
 દીપ્ત એટલે કે અંબાસ સમીએ તે જ ધર્મમય જીવન મળી શક
 અવગત, સમુદાય મુદ્દાઓના બધનમ્પદો મુખ્ય હોય છે એ
 માટે તે ધર્મમય જીવન પછી જ મળી શકે તેથી કહાય, જે
 જેનું મુદ્દાવ નીકે બેઠાના કેમ સ્વરૂપે મળવાનું. જેમાં કે ના
 કાર્ન જ મળે. હક માં વિગત, નો જાણ કરે. જેને તે મળ
 નથી જ નહીં. મળે નહીં. જેને તે મળે. જેને તે મળે. જેને તે મળે.
 જેને તે મળે. જેને તે મળે. જેને તે મળે. જેને તે મળે. જેને તે મળે.
 જેને તે મળે. જેને તે મળે. જેને તે મળે. જેને તે મળે. જેને તે મળે.
 જેને તે મળે. જેને તે મળે. જેને તે મળે. જેને તે મળે. જેને તે મળે.

જુ જ્ય છે. વળી સાત્ય પ્રતિષ્ઠામાં મુક્તિસિદ્ધિ ; જ્યારે સત્ય સંપૂર્ણ રીતે સિદ્ધ થાય છે ત્યારે વચનસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

ત્રીજું મત અસ્તેય એટલે ચોરી ન કરવી. પ્રારાધના વસ્તુ તેના આપ્તા વગર લેવી. જેને અદાદાન કહે છે. અદાત એટલે નહિ આપેલું અને આદાન—એટલે અદાત કરવું. આવી ટેવ મનુષ્યે અવશ્ય વર્જવી. માલમિલકત એ મનુષ્યના જાણ પ્રાપ્ત છે એટલે કાઈનો માલમિલકત હરી લેવી એ તેની હિંસા થઈ જરાખર છે.

ચોથું કૈશ્યુનત્યાગ એટલે કે છઠ્ઠાચર્મ. સાધુએ તો મન વચન તેમજ કાયાથી આ મતનું સંપૂર્ણપણે પાલન કરવું જોઈએ. વળી ગૃહસ્થે પણ જેમ અને તેમ છતેન્દ્રિય યવાની જરૂર છે. કારણ જ્ઞા સુધી માણસ છતેન્દ્રિય નહિ થાય ત્યાં સુધી દેહ અને તેના વિષયો તરફ આસક્તિ આવવાની જ અને આ આસક્તિ એજ સંસારના બંધનનું કારણ છે. આ વિવવાસના ઉપર જ્યારે મનુષ્ય છત મેળવે છે ત્યારે જ તે કલા, ધર્મ વગેરે ઉચ્ચ પ્રકારના માનસિક વિષયો પ્રતિ લક્ષ આપી શકે છે. વળી આ વૃત્તિને દાખી નહી દેતાં એટલે inhibition નહિ કરતાં તેને ઉચ્ચ માર્ગે વાળવાનો પ્રયત્ન કરવો. નહિ તો તેમાંથી માનસિક વિકૃતિ જન્મે છે.

પાંચમું પરિગ્રહનો ત્યાગ. પરિ એટલે ચારે બાજુએથી મઠ એટલે ઘેરાવું જેનાથી ચારે બાજુએથી પકડાઈએ તે પરિગ્રહ. કાંઈ વસ્તુના માલીક થવા જતાં અંતે તે આપણી માલીક થઈ જાય છે. એટલે કાંઈ વસ્તુ પ્રત્યે માલીકી ભાવ ન રાખવો પરંતુ આપણે તો તેના દ્રવ્ય છીએ એ પ્રમાણે વર્તવું માલીકી—ભાવથી આસક્તિ આવી જાય છે અને આસક્તિ એજ પરિગ્રહનું મૂળ છે. માણસ જમે તેટલો નિષ્પરિગ્રહી હોય છતાં પણ જો વસ્તુ પ્રત્યેની આસક્તિ ન જાય તો તે નિષ્પરિગ્રહી ન કહેવય જેટલો પરિગ્રહ વધારે તેટલો માણસ વધારે દુઃખી કાણુ તૃપ્તિનો કદિ અંત આવે નથી એટલે કદિ પરિગ્રહીના ચિત્તને શાંત મળતી નથી.

વસ્ત્ર કેપ, શાન, ખાણ અને ભોજ એ ચાર કપડો આત્માની
 મુહિતનાં ભોજન રૂપ છે; એટલે મનુષ્યે તે ભરતવ વર્જ્યાં. આ
 કપડોમાંથી મુખ રત્ન એવું જ નામ મુનિન એર્ષાં કે.પ એ જામિ
 એવી જાગે. બદર તે જાગેલો બદર કોપારી કારી તેમજ આત્મા જાને
 વર્ણ જાતી જાગર કાચ છે. વતી કે.પારી રિવેકલિન આવી બદર
 છે. એને તેથી જાણી અને તપાસી ખાતરી થજી એ કે.પને વદર થઈ
 બદર તે તેના આત્માની અવેશનિ જ કાચ છે. મુનિન, જનન પ્રજન
 જાને તે આત્મ તે ખાણ નિમિત્ત રૂપ છે. કાચખાણ તે આપમે
 કિતે જ જામે એ રાત જામવડાઈ કાચરો એવી કાંપનો આવેક
 નહિ રૂ.૫ વતી બોલમે આવડાં કે રમે તેનું વર્ણન મું ટોલ
 જનાં આવડે તે તેના જણા કરે જ કારી કરતું છે એ નિરપ
 રાખેલો ટોલ એ કે.પ કહી નહિ રૂ.૫

વતી કાન એટલે કે અધિક બોલે મનુષ્યને. વિનહ રૂ.૫ છે.
 કાનુ અધિક વાન અને કે.પનું કાનુ નહીં અધિક વાતી તે. કાન
 કાચરો જેવું કાનુ કાંઈ અધિકવાનથી તે કાનુને જા.૫ કાન
 કાચર કાનુ અને કાંઈ કાંઈ કાનુ નહીં કાનુને કાનુને કાંઈ
 કાનુને કાનુ કાનુ નહીં કાનુને કાનુને કાનુને કાનુને કાનુને
 કાનુને કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ
 કાનુને કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ
 કાનુને કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ કાનુ

કા.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫
 કા.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫
 કા.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫
 કા.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫
 કા.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫ કા.૫ કે.૫

લોભથી સર્વગુણોનો નાશ થાય છે. લોભને વશ થએલો માણસ એક ક્ષણ પણ સુખ પામી શકતો નથી. કારણ લોભ એટલે તૃષ્ણાને લીધે થોડું મળે તો વધારે મેળવવા માણસ પ્રયત્ન કરે છે, વધારે મળે તો તેના પર માલીશી રમાવવા પ્રયત્ન કરે છે અને અનેક વસ્તુઓ મળ્યા છતાં તેને તૃપ્તિ થતી નથી, અને તૃષ્ણાને તૃપ્ત કરવાને મનુષ્ય અનેક દુઃખોના સંકળમાં સપડાય છે માટે લોભનો સર્વથા ત્યાગ કરવો.

વળી રાગ અને દ્વેષ એ પણ આત્માની ઉન્નતિમાં અંતરાયરૂપ છે, માટે તેનો સર્વથા ત્યાગ કરવો.

મનુષ્ય અગર કોઈ પણ વસ્તુ પ્રત્યેની આસક્તિમાંથી રાગ આવી જાય છે, અને આસક્તિ આવી એટલે જોઈને આશુન્ય રાગથી માણસ ખરી વસ્તુસ્થિતિ સમજી શકતો નથી કારણ રાગને લીધે માણસ અંધ એટલે કે વિવેકશુન્ય જતી જાય છે. કહ્યું છે કે: રાગોઽષ્ટા નૈવ પશ્યન્તિ ગમ્યથી અંધ થએલા વસ્તુસ્થિતિ સમજી શકતા નથી. કોઈ વસ્તુ અગર મનુષ્ય પ્રત્યે જોડેલો રાગ વધારે તેટલું તેના વિયોગથી દુઃખ પણ વધારે. સ્વામી રાખતીયના શબ્દોમાં કહીએ તો “જોડેલા રાગના ખીલા હૃદયમાં ઉંડા ઉતર્યા હશે, તેટલા જ તે કાદલી વખતે વિશેષ દુઃખના કારણમૂળ થશે” રાગ મમત્વભાવથી-હું અને મારું એમાંથી ઉદ્ભવે છે, એટલે આ મમત્વભાવનો ત્યાગ કરવો જરૂરી છે. વળી આ ગમનો ત્યાગ કરતાં પ્રેમનો, સ્વાભાવિક લાગણીનો ત્યાગ ન થઈ જાય તે ખાત્ર સજાગજનું. આ એક જીવ છે તે માત્ર સજાઈમાં આવ્યો છે તો મારે તેનું કલ્યાણ કરવું જોઈએ એવી કાવનાથી જો કોઈ મનુષ્ય પેનાના કોઈ જાડું, ઓ, પુત્ર વગેરેનું ગદગદ પેવણ કરે તો તે ગમ નહીં પણ પ્રેમ કહેવાય અને આ પ્રેમ કાઈપણ ને ન વળકેડે એવું એવું ને આમને સાર

પ્રજાનો એ વર્ગી આ પ્રેમમાં આપણા ન આવી શકે એટલી
મજાદ મુજબની.

દેવ એ પણ આપણો નાક કરનાર છે. “દેવ ભગવાન
કવ” એવું આપણે સર્વ ત્યાં દેવનું બીજ શાસનનું છે. દેવ આપણા
શીતે મારાંથી પ્રાદ કાવ છે. હવે દેવે જીવે કવે. દેવનું મન આપણ
છે, જે વાનુભા આવી શીતે આપણની નથી તેને આપણી શાંતી
કાવે છામે, પણ તેને કેઈ બચાડે, કેઈ મેડા નહીં હો તે આપણે
ને આપણા મનુષ્ય પ્રાદ દેવ કાવે છામે અને દેવ આપણે છે ત્યારે
તે દેવ હો પ્રાદ કવ છે. વાનુ આ દેવને આપણ નહીં કવ
મનુષ્યે છે:—

“માર્ગેય જાવ કરી જાવે કરી જાવુ છે.”

દિવ્ય એ જાવ મનુષ્ય જે જાવ ક દેવદા.

દેવ કરી જાવેને જાવ આપણું જાવ કરી જાવે કરી જાવ આપણ
કરી કેઈ કરી જે આપણી જાવ કરી કરી કેઈ જે આપણી
જાવ ન. આપણી જે આપણી પ્રાદ આપણ દેવ આપણ વાનુ કરી
જાવે જાવે, જાવ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ
જાવે જાવે જે આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ
જાવે જાવે આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ

જાવે જાવે જાવે આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ
જાવે જાવે આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ
જાવે જાવે આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ
જાવે જાવે આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ
જાવે જાવે આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ

જાવે જાવે આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ
જાવે જાવે આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ આપણ

અમુક દોષ ચઢાવતો એ ધણું નીચ કાપું છે, તેથી તો આપણે
ખીજના ચારિત્રની ચોરી કરીએ છીએ. કાષ્ઠના ચારિત્ર ઉપર આજ
ચઢાવવાથી સામાને ફેટલું દુઃખ થતું હશે તેનો ખ્યાલ પણ આપણને
આવી શકતો નથી. ફેટલીક વાર માણસને આપઘાત પણ કરવો પડે
છે. વળી પારકી પંચાતોમાં પડવાથી આપણો સમય વૃથા પણ
ગુમાવીએ છીએ એટલું નહિ પણ 'આપણી શાંતિ' પણ ગુમાવીએ
છીએ.

પેશુન્ય એટલે ચાડીચુગલી કરવી-Back biting-આ ધણું
જ દલકા પ્રકારનું વ્યસન છે. ધણાને આવું વ્યસન પડી જાય છે.
ખીજની દૃષ્ટિમાં સારા થતા માટે ધણાં મનુષ્યો પારકી વાતો લાવી-લાવી
તેમાં મીઠું મરચું ભજરાવી લોકોને કહે છે. પરંતુ આથી શો લાભ ?
આથી ખીજના કરતાં આપણી જ-ચાડીચુગલીકારની જ અધોગતિ
વધારે થશે, કારણ આત્મા એવા દલકા વિચારોમાં રમણ ક્યાં કરશે
જેથી ઉન્નત વિચારોને પ્રવેશ કરવાને ત્યાં સ્થાન જ નહિ મળે.

મનુષ્યે રતિ અરતિ એટલે કે સુખના પ્રસંગે ઉપર પ્રેમ અને દુઃખના
પ્રસંગે પર અપ્રેમનો સાગ કરવો, સુખ અને દુઃખમાં સમભાવે
રહેનાર જ આત્માની ઉન્નતિ કરી શકે છે. વળી સુખ અને દુઃખ
કર્મેશાં ટક્કતા નથી, એટલે ધડીમાં સુખ આવે એટલે હર્ષ, દુઃખ
આવે એટલે શોક; એમ ક્યાં કરવાથી મનુષ્યનું મન સ્થિર થઈ શકતું
નથી. તે સંયોગોને આધીન બની જાય છે. મનુષ્યે હૃદયમિ ગમિષ્યતિ
આ પણ જશે. આ સૂત્ર સુખ તેમજ દુઃખના પ્રસંગે નીરંતર ખ્યાનમાં
રાખવું, એથી સુખદુઃખમાં સમભાવ રહી શકશે.

પારકાની નિંદા જોને પરપરિવાદ રહે છે તે પણ મનુષ્યે અવસ્થ
જાવી. ખીજની બાજતોમાં માયુ માર્યા કરતાં જો મનુષ્ય પોતાની
જ વાતોમાં રસથી ખ્યાન રાખે તો તેને અવસ્થ લાભ થાય. કાઈપણ
મનુષ્ય સંપૂર્ણ નથી એક માત્ર પ્રભુ સિવાય. “યોગા ધણા અવગુણે

સ્થિતિમાં. હક નિશ્ચયથી તે કંઈ પણ કાર્ય કરી શકતો નથી. માટે વરણને તેના સત્ય સ્વરૂપે ઓળખવા માણસે હંમેશા પ્રયત્ન કરવો. કારણ સત્યજ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે એટલે મિથ્યાત્વ-ચાહ્યું જશે અને આત્મા પરમાત્માનું જ્ઞાન હૃદયમાં પ્રવેશ કરશે. જેથી આત્માને ઉંચે ચક્રતાં વાર નહિ લાગે. પછી તેને કાર્મનું આલંબન લેવાની પણ જરૂર નહિ પડે. તે પોતાના આત્મજળથી—Soul force થી જ ઉંચે ચઢી જશે.

卐

ધર્મમય જીવન

શા માટે

અને કેમ ગાળવું ?

નોંધ : પ્રશ્નમાં આપેલ માત્રાઓ—સાચી

ॐ ह्रीं किमु सपुत्रं नि य ध्यायति योगिनः ।

॥ अथ श्रीगणेशाय नमः ॥

ପ୍ରାୟ ୧୫୦୦ ଟଙ୍କାରେ ଏହାକୁ କିଣି ନିଜ ଗୋଦାମରେ ଧାରଣ
କରୁଥିଲା ।

વિષયક મુજબ કચેરી જા ભાગ્ય તે પહેલાં 'પર્લ'નું ભાગ્ય
ભાગ્ય મેં જાણ્યું' ભાગ્યકાર છે, કારણ કે મિત્રી જાતે ભાગ્ય વિષય
જા ભાગ્ય જાણ્યો. કચેરી કાચેરી તે રીતે કચેરી, કચેરી જા
કચેરી-કચેરી કચેરી કચેરી કચેરી, કચેરી પર્લ'નું ભાગ્ય' ભાગ્ય
મેં જાણ્યો કચેરી.

44 24 4!

[illegible]

નિહાળે છે, ટોઈ સામાજિક સમાજો તથા કુટુંબોને ઉચ્છેદવાનું
ધર્મ અનુભવે છે, ટોઈ સમાજમાં રહેલી વર્મ-ભાવનાને નાશ
કરવામાં ધર્મ જાય છે: વાસ્તવિક રીતે ધર્મના આ બધા બિન્ન
બિન્ન અંગો છે.

ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ સમજવા માટે આપણે ધર્મના બે વિભાગ
પાડીએ—(૧) વ્યવહારધર્મ (૨) નિશ્ચયધર્મ. માનવ-જીવનના મુખ્યવસ્તુ
ભરેલા પ્રશ્નોનું નીતિ તથા સફલાવલયુક્ત અને સુયોગ્ય નિરાકરણ
વ્યવહારધર્મ કરે અને આત્માને વિકાસને માર્ગે લઈ જવાનું કાર્ય
નિશ્ચયધર્મ કરે. વ્યવહારધર્મ નિશ્ચયધર્મના ઉંચા લક્ષ્યે પહોંચ-
વાનું અવસરખન છે; વ્યવહારધર્મ અને નિશ્ચયધર્મ બન્નેનું લક્ષ્ય
આત્માનું નિર્મળ ચિદાનંદ સ્વરૂપ પ્રકટાવવાનું છે. આજકાલ કેટલેક
સ્થળે વ્યવહારધર્મને બહુ અગ્રસ્થાન આપવામાં આવે છે તે બીજી
જગ્યાઓએ નિશ્ચયધર્મને અતિશય મહત્વ આપવામાં આવે છે એ
સુધરેલું નથી. ઉભય પ્રકારના ધર્મો મહત્વના ■ અને આત્મોન્નતિ
પ્રાપ્તિ માનવે બન્ને પ્રકારના ધર્મોની આરાધના કરવી જોઈએ.

વ્યવહારધર્મનું સ્વરૂપ:—વ્યવહારધર્મ એ પાયાનો ધર્મ છે.
પાયા વિનાનો મહેલ મંજીરના મહેલ જેવો તરફાદી અને ક્ષુણ્ણી
છે તેમ પાયા વિનાનો ધર્મ—વ્યવહારધર્મ વિનાનો ધર્મ—નિર્જીવ અને
નકામો છે; એટલે વ્યવહારધર્મનું મૂલ્ય જોએ એણું સમજે છે તેઓ
ધર્મના યથાર્થ સ્વરૂપને પીછાંતરતા નથી. નિશ્ચયધર્મની ઉચ્ચ શ્રેણીએ
પહોંચ્યા પહેલાં વ્યવહારધર્મનું યથાર્થ પાલન ઉચ્ચાશયી આત્માએ
કરવું જોઈએ. સમાજે માન્ય કરેલી નીતિ-સન્નીતિ-જેવી કે ચોરી
ન કરવી, જુકું ન ખોલવું, દિસા ન આચરવી વ. નુ અદ્યય:
પાલન; પ્રમાણિકતા, નિર્ભયતા, નમ્રતા, દયા, મદ્-વિદ્યા-વ્યાસંગ
વ સદ્ગુણોને જીવનમાં કર્તવ્યસત્ કરવાની પ્રતિષ્ઠા; ઈદ્રિય-સોપાનના
ઉપર વિજેતા બનવા માટે જાગીર્ય પ્રવૃત્ત કરવામાં ઉચીત; આત્મ-

પ્રથમ સૂત્ર અ. ૮ આયા ૧). અહીં તહીં કંઈ સુખ દેખાય છે તે સુખ નથી, સુખાભાસ છે અને તેથી અસાચત છે. અસાચત વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે કાર્યપ્રવૃત્તિ ચનાર વ્યક્તિની સ્થિતિ મહા ખોટના વેપાર કરનાર વેપારી જેવી છે. એવો ખોટનો વેપાર ન કરવા હજારો વ્યક્તિએ સંસારના અસાચત સુખો પ્રાપ્ત કરવાને બદલે પરમ સુખ પામવાને તત્પર બનવું જોઈએ. અને એવું પરમ સુખ પ્રાપ્ત કરવાનો એક માત્ર માર્ગ ધર્મ છે, તેથી તે વ્યક્તિએ ધર્મમય જીવન માળવું ધટે છે.

પરમ સુખ પામવાનો સૌથી સુયોગ્ય કાળ માનવ-જન્મ છે. સર્વદા શાસ્ત્રકાર કહે છે કે દેવ, તિર્થંકર કે નરક યોનિમાં જીવ મોક્ષધર્મ કદી પામે નહિ. મુક્તિ માટે તો તેણે માનવ-જન્મ પામવો જ જોઈએ અને જીવને માનવ-જન્મ તો અકલ્પનીય મુશ્કેલીથી જ મળે છે. એવો દુર્લભ માનવજન્મ જીવને મળેલો છે તો તેણે તેને નિષ્ફળ જવા દેવો જોઈએ નહિ. પરમ સુખ પામવાની જીવને આ સોનેરી તક મળી છે તો તે તકનો લાભ ધર્મજીવિ જીવે લેવો ધટે. આથી ધર્મમય જીવન માળવાની ધર્મપરાયણ જીવની ફરજ છે.

ધર્મમય જીવન શા માટે માળવું તેનો સુંદર ચિતાર નીચેનો શ્લોક આપે છે:—

મૃત્તં શરીરમુત્સૃગ્ય કાષ્ઠલોઘ્નસં ક્ષતૌ ।

વિમુક્તા બાન્ધવા યાન્તિ ધર્મસ્તમનુગચ્છતિ ॥

તસ્માદ્ધર્મ સહાયાર્થ નિવ્યં સંચિનુયાચ્છનૈઃ ।

ધર્મેણ હિ સહાયેન તમસ્તરતિ દુસ્તરમ્ ॥

અર્થ:—લાકડા અને માટીના ઢેફા જેવા મૃત્યુ પામેલા શરીરને ... છોડી દઈ સમાવદાલાઓ આપ્યા જાય છે, માત્ર ધર્મ તેની

કહે ત્યારે, તેથી (છવે) આત્મ-સદાચ માટે દુનિયાં ધર્મ
અર્થનો ભેદ, કારણ કે ધર્મની સદાચથી જ મહામુશ્કેલીથી તરી
સાચ તેના અધાર (મય સંસાર)ને તરી કઢી.

ધર્મમય જીવન શી રીતે ગાળવું ?

નંમેની ભાવનો પ્રત્યે ધર્મવત્સલ છવે સંપૂર્ણ સારવાનના
પૂર્વે ભાવન રહેવું ભેદ્યો:—

(૧) દિલ્લા ન કરવી-સદિગ્ધા પરનો ધર્મ: એ મહામંત્રનું
અનુભવપૂર્વકનું આચાર્ય ધર્મપ્રેમી છવે કરે. આને અદિલ્લાની
જાતી કાળનામાં દેશી રહેલી ભેદમાં આવે છે એ કી નથી.
તેથી તેથી અદિલ્લા ધર્મોભાનું રમજાવાન કી ન દે. જી કી
તેથી ન કરવું. છવે આચાર્ય કાર્યોમાં દળીયા ધર્મોદય
છે તે દળીયા આવે છે અને છવે જાણનામાં અદિલ્લાની નવી મારી
દે. તેમાં આવે છે. આથી અદિલ્લા માનવમાં કીથી થીના દે છે
અને તેથી અદિલ્લાનું જાણ એ કરવું છે.

(૨) જી ન જાણવું-અને કરવું રમજાવું જી કી કરવું.
અદલ એ જાણવું જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.
અને એ જાણવું જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.
અને એ જાણવું જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.
અને એ જાણવું જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.
અને એ જાણવું જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.

જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.
જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.
જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.
જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.

જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.
જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું. જી કી કરવું.

અંપાર સામર્થ્ય પ્રક્ટે છે અને તે સામર્થ્યને ધર્માચરણમાં ફેરવવાથી મનુષ્ય જવસાગર સહેલાઈથી તરી શકે છે.

(૫) પરિગ્રહ નં સેવનો-સામાન્ય મનુષ્યની વૃત્તિ વૈભવવિશાસની સાધનો વધારવા તરફ છે, તે તેના સાધનોમાં સુખ માને છે પરંતુ તે સુખ ક્ષણજીવી છે ખાટે ધર્મશુદ્ધિ જીવ અપરિગ્રહી બને છે.

ધર્મપ્રેમી જીવાત્માએ પોતામાં નીચેના અસાવરયક સદ્ગુણો ખીસવવા જોઈએ:—

(૧) નમ્રતા—પ્રગતિકામી જીવ હંમેશાં નમ્ર હોય છે. વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવામાં નમ્રતા આવશ્યક છે. દેવ, ગુરુ, માતા, પિતા વગેરે પ્રત્યે નમ્રતા ધારણ કરવી એ ધર્મરત માનવનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે.

(૨) ક્ષમા-ક્ષમા વીરસ્ય મૂળમ્ સાચો વીર તે છે કે જે પ્રસંગોપાત્ ક્ષમા બતાવી શકે. કોઈએ અનુપકાર કર્યો હોય ત્યારે પણ તેના પ્રત્યે જો જીવ ક્ષમા બતાવી શકે તો તેમાં તેની વીરતા છે. આવો વીરતા તેને ધર્મનાં સોપાન ચડવામાં સાદાચમૂત યાય છે.

(૩) વિવેક-દંસત્રીરનીર ન્યાયે જોબ્યક્તિ સદ્-અસદનો વિવેક કરી શકે છે તે બ્યક્તિને ધર્મપદ્ધતિ અણપમાન કરવાને કોઈ શક્તિમાન નથી. વિવેક એ ધર્મનું મૂળ છે અને ધર્મનો સાચો મર્મ સમજાવનાર અતિ ઉપયોગી સદ્ગુણ છે.

(૪) સત્સંગ-જો માનવ વિવેકશુદ્ધિ વટે સંતપત્ત્વ યોગખીલઈ તે સંતના નિરંતર સમાગમમાં રહે છે તે ધર્મની સાચી યોગજ કરી શકે છે અને ઉચી કેટલું ધર્મમય હરવા માગી શકે છે.

૧. અપ્રમ. ૩-૮૧ નીચેની વર્મ-પાત્ર પ્ર. ૧૧ નીચે દેવા નો અનુવાદ નોંધી શકી મનુષ્ય અસાધુનો છે અને નેત્ર્ય દેહ

(૨) નાસિકાંધન્દ્રિય—સુખવાનું કાર્ય કરે છે. સુગંધ તરફ મમતા અને દુર્ગંધ તરફ દ્વેષ એ ધર્મી જીવની મનોવૃત્તિ ન હોય, અને તેથી પોતાની આસપાસ સુગંધી પદાર્થો વસાવવાની પ્રવૃત્તિ તે ન આદરે.

(૩) કર્ણેન્દ્રિય—સાંભળવાનું કાર્ય કરે છે. ધર્મી આત્મા વિકૃત્ય કે વિભાગો પ્રેરે તેવાં ગાયન તરફ રુચિ ન બતાવે કે નિંદા-વચનો સાંભળવામાં રસ ન લે. તે સતોનાં સન્માર્ગો દોરે તેવાં વચનો સાંભળે અને તેનું મનન કરે.

(૪) શૃણુ—ઈન્દ્રિય—સ્વાદનું તેમજ બોલવાનું કાર્ય કરે છે. ધર્મી આત્મા જીવે સ્વાદને મારવો ભોઈએ. સ્વાદરાગાં ખાદ્યોથી તે પ્રમુદિત ન થાય કે સ્વાદ વગરના પદાર્થોથી તે ઉદ્વિગ્ન ન થાય. તે જીવવાં માટે ખાય છે, ખાવા માટે જીવતા નથી મદાપુરુષો તેટલા માટે પોતાના ભોજનમાંથી ઇશિદાપૂર્વક સ્વાદને તિલાંજલિ દે છે. મહાત્મા ગાંધીજીના આશ્રમમાં ખાદ્ય પદાર્થો ત્રિલકુણ સ્વાદ વગરના રંધાય છે, તેની પાછળ શૃણુ—ઈન્દ્રિયને વશવર્તી કરવાની ભાવના કામ કરે છે.

સત્તજને ભોઈએ તેટલું અને સત્ય લાપણુ જ કરવું ભોઈએ. તે નિરર્થક રીતે વાણીને કદી ઉપયોગ ન કરે.

(૫) સ્પર્શેન્દ્રિય—સ્પર્શ કરવાનું કાર્ય કરે છે. ધર્મી રત જીવે શિયાળાની ઠંડી કે ઉનાળાની ગરમી પર વિજ્ય મેળવ્યો હોય તેથી તે તેનાથી ત્રાસી બેઠે નહિ કે પોતાનો સમજાવ મુમાવે નહિ. ગમે તેવી ત્રાસદાયક સ્પર્શિત્રા પણુ તે પોતાનું વિન-સ્વાસ્થ્ય જાળવી રાખે. •

સમાજ મુદ્ધાન્ડા-ધર્મી જીવના અચરણની મોગજ આસપાસમાં દેશાય છે તેમાં ન મન. જીવન-૦ ૧૨૫ ૫૦ - ૦ ૩ અમર થાય છે.

સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ । નૈનમર્મિ
 નિચોડરૂપ આ તત્ત્વાર્થ સૂત્ર મહામુદ્રું છે. સમી શ્રદ્ધામંથી જ્ઞાન પ્રકટે છે. અને નિતેગાથી સત્માચરણ જન્મે છે, જે જીવાત્મા મુક્તાત્મા બનાવે છે. એવું જ કથન ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર - અ. ૨૮ ની નીચેની ૩૦મી શાયામાં કરાયું છે. -

નાદેસર્ણિસ નાણું, નાણુંન વિના ન હોતિ ચરણગુણ ।

અગુણિસ નતિ મોક્ષો, નતિ અમુક્સ નિવાણું ॥

અર્થ:-સમ્યગ્દર્શન વિના સમ્યગ્જ્ઞાન હોતું નથી, સમ્યગ્જ્ઞાન વિના સમ્યગ્ચારિત્ર હોય નહિ, તે ગુણ વિના મોક્ષ થાય નહિ. અને કેમથી મુક્ત થયા વિના નિર્વાણ થાય નહિ.

ત્યારે પરમ ધર્મ પામવા ઇચ્છતા જીવનું કર્તવ્ય સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન તથા ચારિત્ર્ય પ્રકટ કરવાનું છે. શ્રી સર્વજ્ઞ વીતરાગદેવે પ્રત્યેક તત્ત્વમાં નિઃસંદેહ શ્રદ્ધા સ્થાપવાથી સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે. સમ્યગ્દર્શનમાં સ્થિર થવાથી અનુક્રમે સમ્યક્જ્ઞાન અને સમ્યક્ચારિત્ર્ય પ્રકટે છે. નીચેની વીરઅણિન દેસનાનું પરિભાષન સમક્ષિ બાવે પ્રકટાવશે:-

(૧) યુધ્ધુએ અરિહંત બનવું.

અરિહંત એટલે રાગદેવતા દુઃખ તથા ચાર કષાયના આત્મગુણ નાશક દુઃખનશાવોનો જે નાશ કરે તે. રાગ દેવ તથા ક્રોધ, માન, માયા અને લોભઃ આ વિરાગી બા.રો સર્વ દુઃખનું મૂળ છે. આ દુષ્ટ બાવોને નષ્ટ કરવા માટે આવશ્યકે ચાર વ્રતની આજ્ઞા કરવામાં આવી છે-જેમાં મૂખ્ય સામાયિક, પૌષ્ટ, ગતિભોજન-ત્યાગ, સવિત ત્યાગ, આરજ-જ-તે ગમદેવને જોડી સ્વન્વરૂપમાં સ્થિર થઈ એકાંત યજ્ઞાનમ નિવૃત્તિ અનુષ્ઠ કરવા તે મહત્વિક છે. કષાય અને રાગદેવતા આરજ-જ-તે જોડીને પૌષ્ટ સદિન ઉપવાસ કરવો તે પાંચ વ્રત છે.

સ્વાત્મભાવ પ્રકટાવવામાં આનંદની મહત્તા કદંબી છે તેનું ઝોખે-
કુખ નિદ્યન નીચેનો દુહો કરાવે છે:—

ઈદં તસ્યાં સુખં ભોગતાં, ને તૃપ્તિ નેવ ધ્યાયઃ
તે સુખ સુખ્ય ઊચ્ય એકમે, મિત્રે આનન્દે આયઃ
મિદાનંદ મહારાજ.

(૫) આરાધ્યદેવની પ્રાર્થના કરવી.

પ્રાર્થના એ આત્મશુદ્ધિ વિકસાવવાનું ઉત્કૃષ્ટ સાધન છે. પ્રાર્થના અંતરંગ નિર્મળતા પ્રકટાવે છે. સામુદાયિક પ્રાર્થના અન્ય જીવોને પણ તેવી આત્મશુદ્ધિ પ્રકટાવવા પ્રેરે છે, તેથી તેનું મહત્વ સવિશેષ છે. જીવે સવાર સાંજ સ્વસ્થ ચિત્તે પ્રાર્થના કરવાનો નિત્યક્રમ રાખવો જોઈએ.

(૬) દાન કરવું.

ધનાદિ ચીજો પરવરતું છે એમ જાણી જીવે તે તે વસ્તુઓનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. દાન કરતી વખતે અંતરંગમાં માનાદિની વૃત્તિઓ જાગે તો તે દાનની કાંઈ કિંમત નથી. ધન દઈને માનાદિ લીધાં એમાં તો ચોક્ખી વ્યાપાર બાવના છે. જેમ કાંઈ વેપારી ખાંડ દઈને પૈસા લે તેમાં કાંઈ જીવો બાવ વ્યક્ત થતો નથી તેમ કાંઈ જીવ ધન દઈને માન લે તો તેમાં કાંઈ વિશેષતા નથી; એટલે દાન-ક્રિયા કેવળ નિર્મમ્ભાવે થવી જોઈએ એવો વીર-પ્રજ્ઞાનો સાદ આદેશ છે.

(૭) શુભાશુભ બાવો વચ્ચેનાં અને શુદ્ધભાવ ધારણ કરવો.

અશુભભાવ ઊડવો એ સર્વધર્મસમ્મત કથન પરંતુ શુભ-ભાવ પણ જાહેર કરવું દોષ ત્યાગ્ય છે એ વીર-દેવનાની વિચિત્રતા છે. અશુભભાવનું પરિણામ પાપ, શુભભાવનું પરિણામ પુણ્ય; પાપ અને પુણ્ય બન્ને મંમાદ-અટનનું કારણ છે તેથી વચ્ચે છે બંનેનાં શુદ્ધભાવ નોડે જે માટે ને બાવ સેવવા યોગ્ય છે

આત્મસંક્ષિપ્ત અને અન્યને ઉપસર્ગ. રહિત, અદ્વિતીય, જીવન એ
ધર્મમય જીવન.

અને એથી વિમુખ એવું, અસંતોષી, ભૌતિક, સુખની, શોધમ
અટવાતું અને અન્યને પિડા એવું, દ્વિતીય-જીવન એજ અધર્મીય જીવન.

આ અધર્મીય જીવનથી દુઃખ, અસાન્તિ અને વિનાશનું
વંટાળ ચોતરફ વાયા કરે છે.

આ તો લોકદષ્ટિએ જીવન, ધર્મ અને ધર્મમય જીવન વિચાર્યું.
પરંતુ જે લોકદષ્ટિથી વધુ ઉપરતાએ અને, મૂઢ-નિમૂઢ છે, એવી
તાત્ત્વિક દષ્ટિ જ (આધ્યાત્મિક-યોગિક દષ્ટિ જ) આ વિષય ઉપર
વધુ અને વધાર્થ પ્રમાણ પાડી શકે. એટલું જ નહિ પણ એ જ ધર્મ
અને જીવનને તત્ત્વ સ્વરૂપે સમજાવી શકે.

કારણ કે, આધ્યાત્મિક દષ્ટિએ જે પરમ સંસારી સાક્ષાત્કાર
લભ્ય છે, એવા ધર્મીય જીવનથી લોક દષ્ટિએ તો એના એક
અર્થ માત્ર છે.

શાશ્વત સુખની શોધમાં બટકતો આત્મા નિરંતર ભવભ્રમણ
કરતો જ હોય છે. એનું જીવન એ કાઈ એક ભવ પૂરતું તથી હોઈ,
પણ ભવોભવ ચાલુ જ રહે છે.

ચાલ્યા સો પરમાત્મા!

આત્માનું મૂળ સ્વરૂપ એ પરમાત્મ સ્વરૂપ છે. પરંતુ આ ભવ-
ભ્રમણમાં અટવાયેલો આત્મા એ સ્વરૂપથી ખૂબ વેગળો છે. એનું
ધ્યેય એ વેગળાપણુ દૂર કરી મૂળ સ્વરૂપમાં મળી જવાનું છે. પરંતુ
અર્થસુધી એનું નાશવત જીવન પૂર્ણ ન થાય, ત્યાં સુધી એને સિદ્ધિ
પણ ન જ મળે. એટલે કે આ નાશવત દેહ જીવન એજ આત્માનું
પછી તે ધર્મીય હોય કે અધર્મીય.

ધર્મ મય જીવન

શા માટે

અને કેમ ગાળવું ?

[લેખક:-જયંતીલાલ રા. રાહુ-મુંબઈ]

ધર્મ મય જીવન શા માટે અને કેવી રીતે જીવી શકાય ?

આ વિષયની મર્યાદા સ્વરૂપે સમજાવો માટે સૌથી પ્રથમ જીવન ને ધર્મને અર્થઘટન સમજાવો જોઈએ.

કદાચ વિચારતાં:

જીવન એટલે “ જન્મથી મૃત્યુ પર્વતનો સમય ” કદાચ પશુ-પક્ષી જેવા જન્મ-ધારણ કરે-દેહ-ધરે-ત્યારથી એનું જીવન-સર-ચાલ, અને-દેહ છોડી ન્યારે એ પરલોકને પથે પળે, ત્યારે એનું-જીવન પૂર્ણ થાય ‘પરંતુ’

તત્ત્વિકદષ્ટિએ તો:

“ દેહ ધારણની ક્રિયામાંથી આત્મા મુક્ત મેળવે ત્યાં મુક્તિ મેળવે, ” તે જ જીવન. અર્થાત્ “ ભવ બ્રમણ ” તે જ જીવન.

જીવનનો ધર્મ એટલે:

લોક દષ્ટિએ: “ દેહની નૈસર્ગિક જૂખ સંતોષવા મગન કરતી વાત ” અને

તાત્ત્વિક દષ્ટિએ: “ આત્માની જ્ઞાન જૂખ સંતોષતી ક્રિયા ”
માની દેહની નૈસર્ગિક જૂખ એટલે “ ઇન્દ્રિયોની મુખ ભોજન વૃત્તિ ”

જાણીતી ૧૫૪, ૧૫૬, ૧૫૭, ૧૫૮ અને ૧૫૯ ના મુદ્રાપત્રો-
 ૧૫૪ ના ૧૫૮ ના મુદ્રા.

જા સુખ-દિલ્લજ-સુખભોગશતિ-દમેલાં જનપતિજ
 રહે છે અને મેં જાન્યતા બોમે-દિલાં ઘેરાજ જાવવંતીન દોલ છે.
 [જાંઘ કીલજ કીલજ] જા સુખ એને સમજવા માટે પૂરું છે.]
 તેથી સ્ત્રિવસુખ એ સાચું અને દાખલ સુખ નથી. પણ એ
 સાચું સુખ પ્રાપ્ત કરું દોલ તો હિન્દોની સુખભોગશતિનું-વેદની
 નૈર્વર્તિક સુખનું-દખલ કરું રહું. જા સુખ એ સતેવણીજ
 દાવ છે, જાન્યતા નહિજ. ખરે "સતેવણ રહે સાંભળી શિયા
 તેજ પદ્મીય " અને એ શિયાએ રહેતું રાવડ તેજ પદ્મીય
 રાવડ "

[illegible]

" 3124 "

અવન

ज्ञानभारत

सुदान (सम्भव इति)
(संसारं अक्षरार्थं सम्भवतो भार्गव)

प्रज्ञान (सम्बन्ध-ज्ञान)
(वैयर्थ-आध्यात्मिक
ज्ञान)

કુચાન(મિયાદક'ન)
(જોતિશ વાદમાય)

મોડુનિઃ સામાજી ચરિત્ર
 તપ્તિ ચરિત્ર અને સેવામાત્રે (મ

१) धर्म-निर्वाह
(सामान्य आदि)

১৯৩৬ খ্রিঃ ১০/১১/১২
 ১৯৩৭ খ্রিঃ ১০/১১/১২

नाहरन एवनमे अंत
मेअ

१०३३

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

... ..
... ..

[illegible]

જીવન સિદ્ધિ અર્થે માનવી સામે એક જ માર્ગ ઉપરિચિત છે. અને તે જ્ઞાન માર્ગ છે.

ત્યાં જ્ઞાન નથી ત્યાં દિશા પશુ નથી અને ત્યાં દિશા નથી ત્યાં ભવભ્રમણ જ છે. પરંતુ ત્યાં જ્ઞાન છે ત્યાં ચોક્કસ દિશા છે. ચોક્કસ ધ્યેય છે.

આ જ્ઞાનમાર્ગમાંથી ત્રણ વિભાગો ફટકા છે. (૧) સુજ્ઞાનમાર્ગ; (૨) પ્રજ્ઞાનમાર્ગ, (૩) કુજ્ઞાનમાર્ગ—જ્ઞાન રહિત માર્ગ.

બીમાંથી સુજ્ઞાનમાર્ગે આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમ રચી શકાય છે અને ત્યાં ગૃહસ્થાશ્રમ આદર્શ છે, ત્યાં સમાજરચના સુંદર અને સરળ હોય છે—માનવીનું જીવનધોરણ ધણી જ ઉચ્ચ કક્ષાનું હોય છે—ઉર્ધ્વગામી હોય છે.

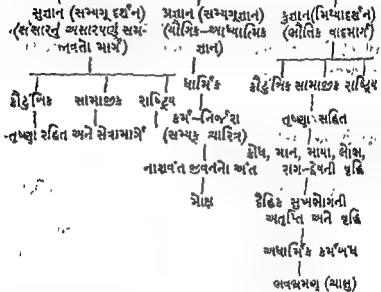
ન્યારે પ્રજ્ઞાનમાર્ગ એ પ્રથમના માર્ગથી વધુ ઉર્ધ્વગતિએ વહેતો હોઈ, સંસારીને સંસારથી પર એવા નિઃકલ્પનાતીત—સંપૂર્ણ મુક્તિના કિનારે દોરી જાય છે—મોક્ષધામમાં લઈ જાય છે.

આ બે માર્ગની તુલનામાં પ્રજ્ઞાનમાર્ગ એ આખરી સિદ્ધિનો સીધો રાહ હોઈ સર્વોત્તમ જ ગણાય; તો પણ સુજ્ઞાનમાર્ગની પ્રાથમિક સિદ્ધિ સિવાય પ્રજ્ઞાન માર્ગની સંભાવના નથી. એ દષ્ટિએ સુજ્ઞાનમાર્ગનું મહત્વ પણ પ્રજ્ઞાનમાર્ગની જરોજર જ ગણી શકાય. અથવા તો પ્રજ્ઞાનમાર્ગથી પણ કંઈક અંશે વધુ ગણીએ તો પણ કંઈ અશુભતું નથી. અને સરસતાથી સમજવા માટે એમ કહી શકાય કે, “સુજ્ઞાનમાર્ગ એ પ્રજ્ઞાનમાર્ગની માતા છે.”

“મનુષ્ય”

જીવન

ગાનમાર્ગ

આ જીવનશૈલી ધર્મમય જીવન શા માટે અને કેવી રીતે જીવાય તે બહુ જ યથાર્થપણે સમજ આપી જાય છે.

એનાં પૃથકરણના અંતરમાં આટલો સાર તારવો શકાય કે: “પ્રજ્ઞાનમાર્ગ” એ સીધો ધાર્મિકજીવનપથે મોક્ષમાં પ્રવેશી છે. “સુગાનમાર્ગ”-આગળ વધતાં પ્રજ્ઞાનમાં જળી જાય છે અને ત્યાંથી મોક્ષમાં પહોંચે છે.” માટે આ જીવન રાહ માનવજીવનસિદ્ધિ અર્થેનાં સર્વ માર્ગો છે-ધર્મમય છે.

આને મુલાનમાર્ગ અપાર્થિતિ દ્વન જન્માવે છે, અને ત્યાંથી
 હી પાછો એ નૃપ્પાસદિન જામમજુર્મા (ઈર્ષ-પ્રધર્મા વધારો કરતો
 થો) બોધા ખાવ છે. આને પરી જ્ઞાન છે, અને મોહપ્રાપ્તો પ્રાપ્તિ
 તો મુ' પણ રહીને જ રહ્યા નથી.

: ૩ :

માનવસ્થાનત્રી માર વિદ્યાઓ-ત્રીકુળિકા, સામાદ્ય, મહિષ
 અને પર્થિતિ વિદ્યાઓ કપલ: અને નુ કારણમે સમજાવી દેવ તો
 અર્ધો મેનું પાત્ર થાય છે, તે જાગૃતિને પ્રથમ કપજ્યાં વર્તે છે.

કાજુ જેવા કામર તેવા જામકાન્ધિકા અને જેવા
 જામકાન્ધિકા તેવી દ્વનર્થિકા, અર્ધ-કાન્ધિકા જેવા જેવા
 "અર્ધ-કાન્ધિકા" જેવા.

જામકાન્ધિકા કામર-પ્રધર્મા કુળિકાને એ જ જાગૃતિનું પ્રત્યક્ષ છે.

(૧) જેવી-કાન્ધિકા અને (૨) પર્થિતિ-કાન્ધિકા

જામ, જેવી-કાન્ધિકા એ જામકાન્ધિકા કાન્ધિકાનું છે, અને
 પર્થિતિ-કાન્ધિકા એ વિવિધ કાન્ધિકાનું છે.

જેવી-કાન્ધિકા, જેવી-કાન્ધિકા કાન્ધિકાનું છે, અને
 પર્થિતિ-કાન્ધિકા, જેવી-કાન્ધિકા કાન્ધિકાનું છે, અને
 જામકાન્ધિકા, જેવી-કાન્ધિકા કાન્ધિકાનું છે, અને

જામકાન્ધિકા એ કાન્ધિકાનું છે અને પર્થિતિ-કાન્ધિકા
 કાન્ધિકાનું છે, અને જામકાન્ધિકા કાન્ધિકાનું છે.

જામકાન્ધિકા એ કાન્ધિકાનું છે અને પર્થિતિ-કાન્ધિકા
 કાન્ધિકાનું છે, અને જામકાન્ધિકા કાન્ધિકાનું છે.

સમજનારનું જીવન વિશેની કશીને પારશીકિતિ જીવન સિદ્ધિને અનુદક્ષીને
હોય છે.

આર્થ-દર્શનનું મંડાણ સંયમ અને સેવા ઉપર છે; ત્યાં સંયમ
અને સેવા છે, ત્યાં ત્યાગભાવના અવસ્ય હોય જ. આમ જો સંયમ
સંયમ, સેવા અને ત્યાગભાવના ઉપર સ્થિર છે, તે ચિરંજીવી છે;
એટલું જ નહિ તે શુદ્ધ આત્મમધક્ષી જ છે, તેનું કાઈ લોકકલ્યાણની
પવિત્ર ભાવનાઓનાં પૂનિત પ્રવાહે નિરંતર ધાવાતું રહે છે. માટે તે
સુચારી અને પ્રજ્ઞાનમાર્ગી છે.

ભારે અનાર્થ-દર્શનનું ચણતર કેવળ સ્વાર્થવૃત્તિ અને શરીર-
સુખભોગનાં પાયા ઉપર જ ચણાયેલું હોય છે. અન્યનાં ભોગે પોતે
સુખી થવાની મહીન ભાવના જ એનાં અંતરને આવરી રહી હોય છે.
અને એટલે તે અસ્થિર છે-અધોમુખી છે. લોક કલ્યાણની ભાવનાને
ત્યાં સદંતર અભાવ હોય છે. માટે તે કુચ્છાનમાર્ગી છે.

જીવે આજની પામિમાત્મ સંસ્કૃતિ અને એ સંસ્કૃતિએ આગળ
ધપતું આજનું જગત! છે ક્યાંય સાચી જીવનસક્રિયનું દર્શન! છે
ક્યાંય સાચું જીવન સુખ? છે ક્યાંય એક સજીવની પણ શાન્તિ!
કેટલી બધી જીવન-જરૂરીઆતો વધી પડી છે! અને એ જરૂરીઆતોને
પહોંચી વળવા, જીવન સાથે કેટલું અવિરત મુદ્ધ ચલાવી રહ્યું છે!
જાણે-જીવનને એક યત્ર જ બનાવી દીધું છે. ભ્યાં જીવે! ત્યાં અશાન્તિ
અને અશાન્તિનો જ વડવાનલ જળુડી રહ્યો છે.

આજના વિજ્ઞાનવાદની અને આજના જગતની દિનપ્રતિદિન
વધતી જતી વાંદનકુદ જેવી મનાવૃત્તિ અને તીક જેવી શરીર સુખને
સંતોષવાની જૂળ, આજે સારાથે માનવસમાજને અને જગત્પર-
જૂયર અને જેયર સુદાને વિનાશના ભવક દાવાનગમા ધંકલી રહી
છે. હમરો માર્દવ દૂર વચનાં-કુદરતે દીવેલો જીવેલો પરસંસાર

જથાણનું જીરું સાન્નિધ્યમાં 'રામનાં લાખજોં' માનવજાતિને-ધરતીનાં
પુત્રોને એક જ જીવન માર્ગે એ સંહારની જગીરમાં પીલી રહી છે.

જાબમાં જવડી આ વિનાશ-અંધારા પામિમાત્ર સંકુતિ
પ્રથમ રજિમે રેખાવમાં રહી ગ્રેહ લાગે છે! એની પૈશ્વનિક
શિક્ષણમાં રહી પ્રજા માંડે વિપ્લવ કરી દલિયો બેઠો છે!

અગ્રણ સામગ્ર્યને અને વિદ્યાને પારખીઃ આમ ઉશા મિત્રિ-
દિશીઃ અને અપ્રેરણા-દર્શનના મેદાનમાં જઈ જાયશે અને વન-
પ્રેરણાને જઈ જાય પેદાશિ સિદ્ધિને અને પ્રેરણા વાગળા સાને
પાંખી જાયશે અને ઉપર સર્વની સિદ્ધિ-પ્રાપ્તિ પાંખી.

સાંચીના જમણાં દોર જ રજા તોર હરે હો જાને તે જા
દગદગાઈ જ સુખની રૂપ જાને લેરે જાણ જાણી જા જાને
જાણ જાણી જા મ.ગ.ગ.ગ.ગ.ગ.ગ.

[illegible][illegible]

2. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839

તારના પાત્ર છે, ત્યાં વિનાશ અને અધોગતિ જ હોય,
સદંતર વિમુખ એવું અધર્મમય જીવન જ ત્યાં જીવાતું હોય.

આ બધાનો સાર તારવતાં એટલું તો સ્પષ્ટતાથી
કે, આજની પાશ્વિમાલ સંસ્કૃતિએ જીવન જીવતું એ આપણા
બરોબર છે, કેવળ અધર્મીય છે.

ધર્મમય જીવન એજ માનવજીવનને બધ બેસી શકે, જે
લોકને માનીને જ આ લોકનું જીવન જીવે, જે ત્યાગમાર્ગે
ઓછામાં ઓછી જરૂરીઆતોએ પોતાનો જન્મ સફળ થતો
જે પોતાના સુખની ખાતર અન્યને દુઃખી તો ન જ કરે, જે
દુઃખે દુઃખી થઇ એને સુખી કરવા મથામણ કરે, જે વિમુક્ત
ન રાચતાં સંયુક્ત કુટુંબની ઉપયોગીતા સમજી તેની મધુરતા
જે આરિયને જીવનનું સર્વોત્તમ તત્ત્વ સમજે અને મન-વચન-કર્મ
કરીને એ તત્ત્વને આત્મા સાથે વણી લેવા અહોરાત્ર પ્રયત્નશીલ
જેના મનમાં સ્વાર્થ સાધવાની મલીનતા પ્રવેશી ન શકે, જે
અહિંસા અને શુદ્ધ આરિયના માર્ગે જ પોતાના જીવનનું
કેન્દ્રિત કરે, અને જે નિરંતર એવી જ ભાવના બાવે કે:-

“ખમાવું છું સર્વ જીવો, સર્વે જીવો ક્ષમા મને;”

“મૈત્રી છે સર્વ જીવોથી, વૈર મારે ન કોઇથી.”

અથવા તો

આ સંવ્રણાએ વિચારોનો સાર એટલે શુદ્ધ આર્થ મને
હાઈ સમજી એના આદેશાનુસાર જે પોતાનું જીવન જીવે
તે જ ધર્મમય જીવન છે.

જ્યાં આતું ધર્મજીવન છે ત્યાં સત્ય છે, સેવા છે, સતોષ છે,
અહિંસા છે અને જ્યાં જીવનના આ સર્વોત્તમ તત્ત્વો છે, ત્યાંજ
શાંતિ સુખ છે, પરમ શાંતિ છે, અકાય-ધામ છે.

卐

ધર્મનો સદંતર અભાવ, જોવામાં આવે છે; ત્યાં આ જીવન પછીના જીવન માટેની અથવા તો પારલૌકિક જન્મ માટેની સંપૂર્ણપણે યાચ સેવવામાં આવે છે; ત્યાં વિનાશ અને અધોગતિ જ હોય, ધર્મથી સદંતર વિમુખ એવું અધર્મમય જીવન જ ત્યાં જીવાતું હોય છે.

આ બધાનો સાર તારવતાં એટલું તો સ્પષ્ટતાથી સમજાવું છે કે, આજની પાશ્વિમાલ સંસ્કૃતિએ જીવન જીવવું એ આપખાત કરવા બરાબર છે, કેવળ અધર્મીય છે.

ધર્મમય જીવન એજ માનવજીવનને બંધ ખેંચી શકે, જે પર-લોકને માનીને જ આ લોકનું જીવન જીવે, જે ત્યાગમોર્ગે વિચરતા યોજામાં યોજી જરૂરોઆતોએ પોતાનો જન્મ સફળ થતો સમજે, જે પોતાના સુખની ખાતર અન્યને દુઃખી તો ન જ કરે, જે અન્યના દુઃખે દુઃખી થઈ એને સુખી કરવા મથામણ કરે, જે વિમુક્ત કુટુંબે ન રાચતાં સંયુક્ત કુટુંબની ઉપયોગીતા સમજી તેની મધુરતા માણે, જે આરિગ્રસ્ત જીવનનું સર્વોત્તમ તરફ સમજે અને મન-વચન-કાંચાએ કરીને એ તત્વને આત્મા સાથે વણી લેવા અહોરાત્ર પ્રયત્નશીલ રહે; જેના મનમાં સ્વાર્થ સાધવાની મલોનતા પ્રવેશી ન શકે, જે સત્ય-અહિંસા અને શુદ્ધ આરિગ્રયના માર્ગે જ પોતાના જીવનનું લક્ષ્ય કેન્દ્રિત કરે, અને જે નિરંતર એવી જ બાવના બાવે કે:-

“ખમાવું છું સર્વ જીવો, સર્વે જીવો ક્ષમા મને;”

“મૈત્રી છે સર્વ જીવોથી, વૈર મારે ન કોઈથી.”

અથવા તો

આ સમજાએ વિચારોનો સાર એટલે શુદ્ધ આર્ય સંસ્કૃતિનું હાર્દ સમજી એના આદેશાનુસાર જે પોતાનું જીવન જીવે છે તે જ ધર્મમય જીવન છે.

જ્યાં આવું ધર્મજીવન છે ત્યાં સત્ય છે, સેવા છે, સનોય છે, અહિંસા છે અને જ્યાં જીવનના આ સર્વોત્તમ તત્વો છે, ત્યાંજ શાશ્વત સુખ છે. પરમ શાંતિ છે, અદાય-ધામ છે.

